

קיץ אלול תשס"ה

מסכת אהלות

פ"ג

מ"ו

מתני' פ"ג מ"ו, פ"ז מ"ג והראשונים. ביצה י' א' רש"י תוס' ר"ח ושטמ"ק שם וחי' הרא"ה, פנ"י חי' רעק"א ורש"ש שם, חזו"א י"ז י"א. תרוה"ד ח"ב סי' כ"ד לענין שער העיר ושו"ת רעק"א תנינא י"ח. ע"ע תוס' ב"ב י"ב א'.

סו"ל דאו' או דרבנן

רש"י ביצה י' א' כתב שהוא טומאה דרבנן, וכ"כ בחולין קכ"ה ב' ד"ה טומאה, אולם בביצה ל"ח א' ובעירובין ס"ח א' ד"ה כולן כתב שהוא הללמ"ס, ועמד ע"ז בשטמ"ק בביצה י' א'. ובתיו"ט פ"ז נקט לעיקר שהוא דאו' אלא דכל דאינו מפורש בתורה קרי ליה גזירת חכמים, וכ"כ בשטמ"ק שם, ובחזו"א סי' ה' סק"ג במוסגר נקט לעיקר שהוא דרבנן וקרי לה רש"י דאו' כיון דעיקר הטומאה היא מדאו', ובתפא"י כתב לחלק דאותו פתח דיצא ממנו המת הוא דאו', ושאר פתחים הוא דרבנן, אולם רש"י בחולין הנ"ל מיירי על אותו הפתח דממנו יוצא המת ומ"מ כתב שהוא דרבנן, וצ"ע. ובמ"ב קכ"ו סק"א וקכ"ח סק"ח נקט להל' שהוא דרבנן.

גדר הדין דסו"ל

בתרוה"ד ח"ב סי' כד הביא נידון אם אמרינן סו"ל גם באופן דיש הפסק אויר בין בית המת לפתח ונפק"מ לשער העיר, והובא ברמ"א שע"א סעיף ב', ובשו"ת רעק"א תנינא סי' י"ח מבואר דיסוד המחלוקת אם סו"ל יסודו דחשיב דליכא מחיצה וכאילו הבית פתוח, או דמשום סופו לצאת חשיב כאילו המת נמצא שם, ונפק"מ לגבי שער העיר. וכמו"כ י"ל עוד נפק"מ אם בעי' דיהא במשקוף שאחורי הפתח שיעור אהל בפו"ט, דאי נימא דחשיב כאילו המת שם, בעי' פותח טפח, אבל אם יסודו דחשיב כאילו ליכא מחיצה י"ל דחשיב כחלק מהבית ולא בעי' פותח טפח, ועי' לשון תוס' ב"ב י"ב א' דבעי' שיעור פותח טפח [אולם בשטמ"ק ביצה נקט בדעת רש"י דלא בעי' פותח טפח ועי' להלן], [והרב נועם אלון נ"י אמר לדחות הראיה מדברי התוס' ב"ב הנ"ל, דהא התוס' חדשו שם דשייך דין סו"ל גם באופן דהבית סתום, וי"ל דהך מילתא שייך רק אי נימא דנתחדש דחשיב כאילו המת שם, אבל להצד דבטלה המחיצה לא שייך לומר כן בבית סתום, ולכך ככה"ג ודאי בעי' דיהא זיו טפח, ודו"ק].

ובעיקר הנידון הרי הדברים מפורשים בדברי המהר"ם בפ"ד ובפ"ט דאף דס"ל דכלים חוצצין על טומאה נמשכת מ"מ במקום דהטומאה נמשכת מדין סו"ל אין כלים חוצצין, ומבואר שהוא דין בהבאת הטומאה, וע"ע בלשון ר"ח בביצה דנראה מלשונו דחשיב כאילו הבית פתוח, [אלא דכל דבריו שם צ"ב טובא], אולם עי' לשון הרא"ש דמשמע דהוי כאילו המחיצות פתוחות, וכן הביא רעק"א תנינא י"ח ממהרי"ל קס"א, ובספר פתח האוהל האריך טובא בשיטות הראשונים.

ובחזו"א נקט שהוא מדין ביטול המחיצות וביאר לפי"ז בסי' ג' סק"ד במוסגר דהא דמבואר בר"ש פ"ד מ"א דלא אמרינן סוט"ל בטור"ר משום דסוט"ל ענינו דבטלה המחיצה ומה יועיל במקום שהטומאה רצוצה, אולם הגר"ח נקט דהוא דין בהבאת הטומאה, עי' בדבריו עמ' ע"ט וז"ל דסוט"ל עיקר דינו הוא דין הבאת טומאה, וע"ש דמכח זה הוכיח דלעולם אין אהל חוצץ על הטומאה, דע"ז לא יועיל סוט"ל לטמאות לפתח, אלא רק עבד חלוקת אהלים, ומשו"ה היכא דסוט"ל אינו חולק את מקומו, ע"ש היטב.

שיעור טפח בטומאת הפתחים

טומאת הפתחים בודאי או מספק

(א) בחי' רעק"א בביצה הק' אמאי קודם שנפתח הפתח אין היתר לכלים מדין ביטול ברוב, [ועי' בלשונו דהק' כן בין למ"ד אין ברירה ובין למ"ד יש ברירה דמ"מ יהא מותר מדין ביטול ברוב], ותי' עפ"י מה דמשמע בלשון הר"ש והרא"ש באהלות [וכנראה כוונתו ללשון הרא"ש במתני'] דכיון דא"י באיזה פתח יצא חשיב דסול"ט בכולם וכאילו כולם פתוחים וכאילו כולם טמאים בודאי. [ועי' להלן בדין נפתח אחד מהן אות ג' בסברת רעק"א עפ"י החזו"א]. והעיר בשיעורי אבי עזרי על ב"ב דף י"ב א' דכ"ז שייך להצד דחשיב כאילו אין מחיצה אבל להצד דחשיב כאילו נמצא שם המת בודאי דלא שייך לומר כן על כל הפתחים בתורת ודאי. ובשערי יושר ש"ג פכ"ב (עמ' רמ"ו) הק' דא"כ אמאי למ"ד יש ברירה מועיל הברור למפרע דרק פתח זה טמא, הא לא היה ספק מקודם אלא כולם היו טמאים בודאי, וצ"ל דלמ"ד יש ברירה איכא ברור למפרע דמה דהכרענו דכולם טמאים בודאי מחמת הספק אינו נכון דאף ספק ליכא ורק פתח זה טמא.

(ב) ובצמח דוד תי' דהיכא דאין הספק מחמת התערובות אלא דידעין כל אחד מהו, אלא דמספק"ל על כל אחד מצ"ע אם הוא פתח האוהל, לא שייך בכה"ג ביטול ברוב. וידוע מהגרי"ש כהנמן ז"ל לתרץ דהא חזינן דלמ"ד דאין ברירה אף שיצא מפתח אחד כל הכלים טמאים, וע"כ משום דחיישינן דבאמת מתחילה היה עומד לצאת מפתח זה ואח"כ נשתנה המצב ויצא מפתח אחר, ועל כל פתח היה זמן שהיה המת עומד לצאת רק ממנו, ולכך כל הפתחים טמאים בודאי ולא שייך בזה ביטול ברוב, [ויל"ע אם תי' זה שייך גם למ"ד יש ברירה], ועי' בסוגיא דיבש ביבש מה דנתבאר עוד בקו' רע"א.

(ג) עוד הק' רעק"א אמאי אין מטהרין את כולם מדין ספק דרבנן לקולא, ובאבי עזרי על ב"ב הק' דהיה לרעק"א להק' טפי דהא ספק טומאה ברה"ר טהור, ואף ברה"י טהור בכה"ג כיון דאין בו דעת לישאל, ע"ש בתרוצו.

ורעק"א תי' דדמי לב' שבילין בב"א, ולא שייך בזה ספק דרבנן לקולא, [ויש מי שכתב דמה"ט מיאן הגרעק"א בתי' הגרי"ש כהנמן ז"ל, כיון דלגבי הספק שמה היה עומד לצאת בכל פתח ופתח, בודאי די"ל דמהני הא דספק דרבנן לקולא, ולא חשיב כמו בב"א, ושפיר קשה אף למ"ד דאין ברירה דיותר הכלים מדין ביטול ברוב, אולם פשוט דאינו נכון דודאי לגבי הזמן דהיה עומד לצאת בפתח הראשון לעולם חשיב כרתתי דסתי ודו"ק].

נפתח אחד מהן - לענין הכלים

(א) עי' בסוגיא דביצה י' א' דדין הכלים תלוי בדין ברירה, והק' בתוס' דא"כ איך משכח"ל לב"ה דכולן טמאים הא הוברר דסופו לצאת דרך שם, ותמה בפנ"י דהא נפק"מ דאסור לכהן ליכנס שם וכן כל הכלים טמאים עד שיוברר הדבר באיזה פתח יצא. וברעק"א דחק דכוונתם להק' דאף קודם שנפתח יהיו מותרים מדין ספיקא דרבנן לקולא, ורמז דבזה א"ש קו' הפנ"י, וצ"ב דא"כ אמאי הק' התוס' הכי רק למ"ד דיש ברירה, הא לכו"ע קשה דנימא ספק דרבנן לקולא, וכן צ"ב לפי"ז תי' התוס'.

אולם נראה פשוט דודאי כל הך מילתא דכתב הגרעק"א דכיון דכל הפתחים טמאים ליכא ספק, הוא רק למ"ד דאין ברירה אבל למ"ד דיש ברירה כיון דהספק עומד להתברר, בודאי דהשתא נמי איכא ספק באיזה פתח יתברר לנו שהיה עומד הטומאה לצאת,

ולכך בקטע הראשון דקאי למ"ד דאין ברירה שפיר כתב רעק"א דאין להק' דיהא ביטול ברוב כיון דכל הפתחים טמאים בודאי, אבל השתא קאי למ"ד יש ברירה ולדידיה בודאי דאיכא ספק שמא יבורר דהוא אינו הפתח הטמא, ושפיר הק' רעק"א דלמ"ד יש ברירה נימא ספק דרבנן לקולא, וע"ז הוסיף דאולי זהו קו' התוס', וממילא לק"מ קו' הפנ"י, וע"ז תרצו דהיכא דנשרף המת או דנפתח פתח חדש הוי כמו למ"ד אין ברירה, וממילא ליכא ספק וכל הפתחים אסורים בודאי, ושוב דחה רעק"א דהוי כמו ב' שבילין בב"א דלא שייך ספק דרבנן לקולא, וע"ז דחה דמ"מ למ"ד יש ברירה נימא ביטול ברוב וע"ז לא שייך מה דתירץ בקטע הקודם למ"ד דאין ברירה.

(ב) ובתוס' תי' דנפק"מ לענין שעשה פתח חדש או דנשאר המת במקומו, וצ"ב דמ"מ נימא דהוברר לן דסופו לצאת מהפתח החדש, ובמ"א פ"ז ביאר דכוונתם דלא אמרין ברירה בדבר שלא היה עומד מעיקרא לכך, והק' בקוב"ש אות ל"ו דמ"ש משמא יבקע הנוד דאית ביה דין ברירה, אף דודאי לא היה עומד מעיקרא לכך, עוד יל"ע דא"כ אמאי קתני בסיפא נפתח אחד מהן כולם טהורים הא כיון דנשאר בפנים לא הוברר לנו דעומד לצאת בפתח זה [ועי' להלן אות ג].

(ג) עי' בר"ש פ"ז דהביא מהתוספתא דחישב על דרומי ואח"כ חישב על צפוני טיהר צפוני את הדרומי, ובצל"ח מסתפק אם מועיל לטהר את הדרומי למפרע או רק מכאן ולהבא, ובחי' הרא"ה בביצה מבואר דמציל למפרע, ובחזו"א י"ז ס"ק י"א ביאר דודאי מועיל רק לטהר מכאן ולהבא, וביאר בטעמא דמילתא דסו"ל לאו בהוצאה תליא אלא בעומד לצאת תליא, ולכך אף דהשתא הוא עומד לצאת מצפוני אבל בודאי דהיה עומד לצאת מהדרומי ולא שייך בזה ברירה¹.

ולדברי החזו"א מובן היטב דברי הרעק"א דכל הפתחים טמאים בודאי כיון דכל הפתחים הם במצב של עומד לצאת, וכן מיושב קו' הקוב"ש הנ"ל דברירה דהכא שאני, ודו"ק.

ויל"ע מ"ש מהא דמבואר בתוספתא שם דנפתח חלון אינו מציל על הפתחים, ולחלק מהשי' אף חלון דע"ד לא מהני, ומ"מ מבואר במתני' בפ"ז דחישב עליו מטהר לשאר הפתחים, ועלה קאי דברי ב"ה דמטהר למפרע, וא"כ מוכח דמועיל לטהר את הדרומי למפרע.

ובפתח האוהל כתב לת' קו' קמא דתוס' אמאי נקט פלוגתא דב"ש וב"ה בגוונא דחישב, ותי' דהא כתבו התוס' דשאני פתח חדש, וא"כ הו"א דה"ה בחלון [להשי' דאף חלון דע"ד לא מהני] כיון דלא מהני נפתח החלון להציל על שאר הפתחים ממילא דמי לפתח חדש ולא הוי ברור למפרע, לכך נקט גוונא דחישב על חלון דנמי מהני למפרע.

כל הפתחים פתוחים

עי' רש"י ביצה ד"ה ולו דמיירי בכולם פתוחים או סגורים, ותמה בשטמ"ק שם דכה"ג הרי גם בלא דין סו"ל הפתחים טמאים, ותי' או דמיירי באין במשקוף טפח, דאף דאין בו דין אהל הכלים טמאים, או דיש הפסק אויר בין המת לפתח, והנה מתי' בתרא מוכח דדין סו"ל חשיב כאילו המת שם, אולם בתי' קמא צ"ע דאם הגדר דחשיב כאילו המת שם בודאי דלא מהני באין בו טפח, ואם הגדר דהוי כאילו הפתח פתוח, נמי לא יועיל כאן, דהא בלא"ה הפתח פתוח, וצ"ב.

¹ ועי' לקמן פ"א מ"ז דהוכחנו כן מדברי ר"א דס"ל דננין לדין סו"ל לפי הפתח שהיה יוצא מהכלב מחיים, אף דהשתא הוא מת, ע"ש דיש קצת הוספה בזה.

ועי' פתח האהל כלל א' סי' א' (ד"ה ולפי"ז נראה, וד"ה וע"כ דס"ל וכו', וד"ה ס"ל לתרוה"ד וכו') דס"ל דיסוד דין סוט"ל דגזה"כ שיש דין טומאה באהל שיעבור שם המת

מתני' - אבל להוציא הטומאה בפו"ט. עי' ראב"ד ריש פט"ו דהעברת טומאה במת שלם שיעורו בד', ועי' ברש"ש דתמה ממתני', ועי' חזו"א סי' י"ז סק"ה דלדעת הראב"ד צ"ל דכוונת המשנה לדין סוט"ל, והא דאינו מטמא מדין קבר סתום, משום דהראב"ד אזיל לשי' פ"ז ה"ד דאם יש טופח פנוי אינו מטמא אלא במגע ולא באהל, והכא מדין סוט"ל מטמא אף באהל, ויש להוסיף דאין כוונת החזו"א דלעת הראב"ד כוונת המשנה דכיון דודאי מרווח נידון כסוט"ל בד' כהא דמבואר בעירובין דף ל', א', דהא במתני' קתני' דנאמר בזה דין שיעור טפח, וע"כ דכוונת החזו"א ליסודו בריש הסי' שם סק"א דבדין סוט"ל ליכא דין שיעור של פתח למאור וכדו', אלא לעולם שיעורו בטפח, ופשוט.

מ"ז

יש בו פו"ט ויש ביציאתו פו"ט

עי' בפ' הרמב"ם דמבואר מלשונו דמיירי דהביב פתוח לבית, ובמ"א תמה דא"כ ודאי דהבית טמא דהוי כמו ב' בתים ויש פו"ט ביניהם דכל הבתים טמאים, ולכך פירש דמיירי דליכא חיבור בין הבית לביב, והא דנקט טעמא דדרך טומאה וכו' בכדי נקטה, וע"ע במלאכת שלמה מה דהביא מהרש"ס, אולם ידוע תשו' הפנ"י [ונדפס בנחל אשכול ובשו"ת פנ"י החדש סי' י'] דהאריך לבאר דודאי מיירי דאיכא פו"ט ביניהם, ומ"מ אין הטומאה עוברת, דלא מצינו דתהא עוברת הטומאה אלא באופן דהוי אהל אחד, אבל באופן דאינו נעשה לאהל אחד אין הטומאה עוברת, וכיון דהבית מעל הביב ואינו יכול להעשות לאהל אחד, אין הטומאה עוברת, ובחת"ס יו"ד ש"מ חלק עליו דאף דודאי מיירי דיש פו"ט בין הבית לביב, מ"מ פשוט דהיה מסננת ע"ג כדי שלא יסתם הנקב, ולכך אף דחשיב דיש כאן פו"ט לענין סוט"ל אבל אין כאן פו"ט להעברת הטומאה, ובשועות יעקב או"ח שמ"ג ס"ק ב' כתב תשו' לחת"ס להוכיח כשיטת הפנ"י.

יש בו פו"ט ואין ביציאתו פו"ט

עי' בפ' הרמב"ם והרע"ב דהבית טמא מדין סוט"ל, וביאר הרמב"ם דהא דטומאה בתוכו הבית טמא משום דלא אמרינן סוט"ל מהביב לרה"ר היכא דאין ביציאתו פו"ט, [והוכיח כן מהא דרק טע"ט מביא את הטומאה, והיינו דס"ל דסוט"ל תלוי בדין שיעור הבאת הטומאה, ופחות מטע"ט דליכא הבאת טומאה אין סוט"ל], וזהו החילוק מהרישא דכיון דאיכא ביציאתו פו"ט אמרינן סוט"ל מהביב לרה"ר. [והנה לפי' הפנ"י דהא דאין הטומאה עוברת משום דאין לביב ולבית דין אוהל אחד, א"כ מוכח דשייך סוט"ל גם באופן דלא יהא לו שם אהל אחד בלא המחיצה, וצ"ע בזה].

אולם בתוס' ב"ב ק' ב' כתבו להוכיח [דלא כהרשב"ם] דקבר סתום הוא אף כשיש בו פו"ט ממתני' דאף דיש בו פו"ט כיון דאין ביציאתו פו"ט הבית טמא מדין קבר סתום, [וע"ע תוס' נזיר נ"ג ב'] ועי' במהרש"א שם דביאר דהא דמאנו התוס' לפרש דהוא מדין סוט"ל, כיון דדרך הטומאה לצאת מהביב לרה"ר ביחד עם שאר השופכים [ומבואר מדבריו חידוש דין דאף דלרה"ר ליכא פו"ט ולבית יש פו"ט מ"מ רק הביב טמא] הרי"ז מציל על שאר הפתחים, והק' המהרש"א על שי' התוס' דא"כ אמאי נקט התנא לטעמא דדרך טומאה לצאת וכו', הא בלא"ה הוא טמא מדין קבר סתום, ותי' דמתני' אתי לאשמועינן אמאי טומאה בבית מה שבתוכו טהור.

וצ"ב דהא כיון דתוס' ס"ל דאית ליה דין ק"ס, א"כ בע"כ מיירי דליכא פו"ט בין הבית לביב, דאל"כ אינו ק"ס, [ורמז לזה בחזו"א סי' ה' סק"ה] וא"כ ודאי דלא שייך דיעבור טומאה מהבית לביב, ואין לומר דס"ל למהרש"א דשייך סו"ל גם בפחות מטע"ט, דאף אי נימא הכי, מ"מ כיון דהבית פתוח טפי מטע"ט פתחיו מצילין על שאר הפתחים וכמבואר בנדה כ"ח א', ושוב קשה אמאי הוצרך למנקט טעמא דדרך טומאה לצאת וכו'.

ועי' בחי' הרמב"ן שם דביאר ג"כ דמתני' הוא מדין ק"ס, והוסיף לפרש דמתני' מיירי באופן דהטומאה בביב שלא כנגד הבית ומ"מ כל הביב טמא, דכיון דיש בו פו"ט הטומאה מתפשטת בכולו וממילא נטמא הבית, אבל בסיפא דליכא פו"ט בביב ע"כ מיירי דהטומאה בביב כנגד הבית ולכך נטמא הבית מדין טו"ר בוקעת ועולה.

ועי' במים טהורים דביאר דהא דהוצרך הרמב"ן לפרש דמציעתא לא איירי בגוונא דסיפא, משום דבא ליישב קו' הר"ש דהתנא לא פירש כיצד מביא את הטומאה, [ונקט דמיירי דליכא טע"ט מהבית לביב ודלא כהרמב"ם], ולכך פירש הרמב"ן דמיירי דהטומאה שלא כנגד הבית ובכה"ג ע"כ מאי דהבית טמא הוא משום דהטומאה מתפשטת בכל הביב.

ועי' בר"ש וברא"ש במתני' דבארו דהוא מדין טומאה בוקעת ועולה, ולכאור' כוונתם כתוס' דיש לביב דין קבר סתום ולכך הטומאה בוקעת ועולה, (ואולי י"ל דכוונתם דכל הדין דאהל חוצץ הוא רק באופן דיש פתח לאוהל אבל באופן דאין פתח לאהל אינו חוצץ, ולכך כיון דאין ביציאתו טע"ט אינו חוצץ והרי טומאתו בוקעת ועולה), וע"ע בר"ש פ"ט מ"ט ובמה דהערנו שם.

אין בו פו"ט ואין ביציאתו פו"ט

(א) עי' רמב"ם בפירוש המשניות דהבית והביב טמאים משום דינא דארצו של בית כמותו [פט"ו מ"ה] אולם הרא"ש כתב דטומאה בתוכו הבית טמא משום טומאה רצוצה, וכן מבואר בריטב"א סוכה ד' א' וב"ב ק' א', והא דלא ביארו כהרמב"ם, י"ל דס"ל דלא נתחדש דינא דארצו של בית, אלא כשהטומאה באהל דבזה נתחדש דארצו טפל אליו, אבל כשהטומאה בארצו לא נתחדש הך דינא, וכן נקט בחזו"א ט"ו סק"ז לדבר פשוט.

(ב) עי' בר"ש פט"ו מ"ה דהביא מהתוספתא דאם יש טפח בחצץ ומתחתיו יש ביב פחות מטפח, וטומאה בבית, החצץ טהור והביב טמא, ולכאור' יש נפק"מ באופן דיהא טומאה בביב, דלשיטת הרמב"ם הבית טמא, אבל להרא"ש הביב מטמא את החצץ מדין טומאה רצוצה והבית טהור.

(ג) עי' בריטב"א ב"ב שם דהוסיף בתו"ד דבגוונא דאין בו פו"ט כיון דהבית נטמא רק משום דין טומאה רצוצה, אין הבית נטמא אלא כנגד הטומאה.

ועי' לשון הרמב"ם פ"כ ה"ז דטומאה בתוכו הבית טמא כאילו הוא בתוך הבית, ומשמע מלשונו דכל הבית טמא, ובשו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ב (עמ' צ"ט טור ב') מסתפק אם כוונתו לדין ארצו של בית ולכך כל הבית טמא, או דס"ל דטו"ר מטמא את כל הבית, ונקט לדינא כצד הב' דטומאה רצוצה מטמא לכל האוהל, אולם במרכבת המשנה פכ"ה מטומאת מת האריך לחלוק עליו דטו"ר אין מטמא אלא כנגדו, וע"ע בחי' הגר"ח על הש"ס סי' ת"ו דג"כ מסתפק בהך מילתא אם טו"ר מטמא לכל האוהל, ורצה להוכיח מדברי הרמב"ם הנ"ל ודחה דכוונת הרמב"ם לדין ארצו של בית, וע"ע חזו"א סי' ו' סק"ו דהוכיח דטו"ר מטמא לכל האוהל.

(ד) עי' מהר"ם ריש פרק ד' דהק' אמאי כלים שתחת המגדל טהורים וביב שתחת הבית טמא, ותי' דשאני ביב שהוא קבוע ומשמש את הבית שהשופכים נופלים לתוכו הלכך בטל לגבי בית והו"ל כאוכלין שגיבולן בטיט, והנה לפי פי' הרמב"ם דהביב טמא מדין ארצו של בית, צ"ב למאי בעי' שיהא משמש את הבית הא כל מה דבארצו טמא, ומוכח דמהר"ם ס"ל דהכא לאו משום ארצו של בית אתינן עלה ולכך בעי' דישמש את הבית, אלא דצ"ב אמאי באמת ליכא דין ארצו של בית, וצ"ב.

מת שלם

(א) עי' בר"ש דהביא מהתוספתא דבמת שלם נאמרו דיני המשנה בשיעור ד' טפחים, והנה לדעת הר"ש דדינא דמתני' מדין קבר סתום ע"כ דס"ל דבמת שלם שיעור קבר סתום ידידה הוא עד ד"ט, [וכ"כ בחזו"א סי' י"ז סק"ד וע"ש דהביא דמבואר כן להדי' בתוספתא פט"ז], אולם לדעת הרמב"ם דדינא דמתני' משום סוט"ל א"ש דברי התוספתא דבמת שלם שיעור סוט"ל בד"ט, וכן צ"ל לדעת תוס' בפסחים ט' ב' והרמב"ם בתורת האדם דס"ל דאף במת שלם שיעור קבר סתום ידידה בטפח [עי' פתח האוהל כלל ו' דהאריך בביאור השיטות בזה] דע"כ דהתוספתא מיירי מדין סוט"ל, אולם לביאור המהרש"א בתוס' שם דלא שייך לדון משום סוט"ל כיון דהדרך להוציא הטומאה מהביב, א"כ צ"ב דברי התוספתא ממנ"פ, דמשום ק"ס ליכא דהא איכא טפי מטפח, ומשום סוט"ל נמי ליכא כדביאר המהרש"א, וצ"ב.

(ב) לגרסת הר"ש היכא דליכא בביב ד"ט ואין ביציאתו ד"ט טומאה בבית הביב טמא, וצ"ב דהא טעם המשנה הוא משום ארצו של בית, וא"כ מה הנפק"מ לגבי הביב אם בבית יש כזית מן המת או מת שלם, ואולי מה"ט גרס הגר"א טהור.

ראשי פרקים לפ"ד מ"א

מגדל באויר - עי' ר"ש דמיירי בחזו המפולש, והרמב"ם והרא"ש פי' דמיירי בדופן העשוי מב' לוחות.

פלוגתא דת"ק ור"י - שי' הר"ש והמהר"ם [הובא בתוס' יו"ט] דהוא מדין כותל בית דפ"ו מ"ג, וע"ש במהר"ם ביאור סברת ת"ק, והרמב"ם והרא"ש פי' דטומאה בעוביו חצי מגדל הסמוך לטומאה טמא, וטומאה במגדל חצי עוביו הפנימי טמא, וצ"ב הסברא והחילוק בזה.

מגדל בבית לענין כלים שבעוביו - דעת הרא"ש דלת"ק כלים שבעוביו טהורים ולר"י בטומאה בתוכו כולו טמא, וברעק"א במשניות כתב דכן הוא דעת הר"ש, אולם דעת המהר"ם [בסוף הפרק] דבכה"ג גם לת"ק טמא לגמרי, ובמהר"ם שם הק' אמאי לא פליגי ת"ק ור"י בבית, ועי' ברעק"א במשניות מה דהק' עליו, ועי' חזו"א ג' סק"א תי' לקר' רעק"א.

טומאה בתוכו הבית טמא - ומבואר במשנה דטעמא דהבית טמא משום דינא דסוט"ל, וצ"ע דתיפו"ל משום דאין צ"פ לטומאה, ועי' חזו"א סי' ג' סק"ה.

טומאה בבית מה שבתוכו טהור - עי' ר"ש דהק' דהא ליכא צ"פ, ותי' דהיכא דמכוסה בנסר שאני², ובמהר"ם כתב דמיירי בדאיכא צ"פ, וברמב"ם בפיה"מ מבואר דהוא מדין הצלת אוהל, [ואזיל לשי' דפסק בפ"ב ה"ב כרבנן לקמן פ"ט מ"ב דכלי הבב"מ הוי אוהל גמור].

² ועי' בראב"ד פי"ג מכלים ה"ה דכתב דמהני נסר במגדל ולא בעי צ"פ, אולם אינו ענין לדברי הר"ש כיון דהראב"ד קאי לחכמים וכדביאר הגר"ח בפ"ט מטו"מ ה"א עמ' 75 ד"ה והנה בפ"ג, ע"ש היטב.

ובעיקר סברת הר"ש, ע"י ח"י ר"ח הלוי פ"א מט"מ ה"ה סוד"ה והן בחזו"א סי' א' ס"ק י"ד סי' ב' ס"ק ט"ז וסי' ד' סק"ו, ובקה"י סי' כ"ב וע"ע משנת ר"א טהרות סי' ל"ז ס"ק י"ח.

אם יש שם פו"ט טמאין - ע"י מהר"ם דדן היכא דמהמגדל לארץ ליכא פו"ט ומהמגדל לבית יש פו"ט, דכיון דאין הכלי חוצץ הרי"ז טמא, ושוב הסיק דרק בטומאה תחתיה אין הכלי חוצץ אבל כשהטומאה נמשכת הכלי חוצץ, וצ"ב דגם כשהטומאה תחתיו, מה דכל תחת הכלי טמא הוא גם משום דהטומאה מתפשטת בכולו, וע"י חזו"א ג' סק"ב בדברי המהר"ם.

ע"ע ראב"ד פ"ח ה"ה.

ואם לאו טהורין - וצ"ב דבשלמא להרמב"ם כיון דכלי הב"מ הוי אהל הרי"ז חוצץ, אבל למהר"ם דמיי"ר בכלי עם צ"פ, אמאי הכלי ממעט הא אינו אהל, וחזינן דאף דבר שאינו חוצץ הרי"ז ממעט את הטומאה, וע"י היטב לשון ח"י ר"ח הלוי פ"ט מט"מ ה"א (א') ד"ה והנה.

ע"י במהר"ם לענין אם יש טפח מעל המגדל אם ג"כ איתא להך דינא דכלים שם טהורים, וע"י היטב לשון הר"ש פ"ט מ"י בסוף הביאור על התוספתא דכתב בעוד יש לפרש דכה"ג אף הכלים שבינו לכותל טמאים, ע"ש.

ע"י לשון הרמב"ם בפיה"מ מהתוספתא דקורות עולות ויורדות, וע"ע פ"ח ה"ה ובראב"ד שם, ע"ע לשון הרע"ב שהוא משום לבוד וכ"ה בתיקון ר' בצלאל אשכנזי על הר"ש.

ע"י מהר"ם דהק' אמאי גרע מביב, עוד דן המהר"ם אמאי באין בינו לכותל פו"ט טהור, ואילו בכלים שבתוך הכותל חציו הפנימי טמא, וע"ש ב' דרכים, וע"י חזו"א ג' סק"ג.

ע"י מ"א דהק' אמאי אין הכלים טמאין מדין שיפולי אהלים, וע"י חזו"א סי' ט' סק"א ח"י ע"ז.

טומאה שם הבית טמא - ע"י בר"ש מהתוספתא דל"א סוט"ל על טו"ר, ולכך בטומאה תחת רגלו של מגדל הבית טהור, ושאיני מתני' דהטומאה בוקעת למגדל ויוצאה דרך הפתח לבית, וע"י בחזו"א סי' ג' סק"ד ובח"י הגר"ח על הש"ס סי' ת"א דהק' דהא המגדל הוי כלי הבא במידה ואין הטומאה נכנסת לתוכו, וכן צ"ב דמה שיש סוט"ל על התפשטות הטומאה, עוד צ"ב דבטומאה בין המגדל לכותל עדיין תקשי כיון דהוי רצוצה אין מתפשט לבית, ובדפו"י מבואר בר"ש דמהצד סגי בהא דסוט"ל, וצ"ב, וע"ע בחזו"א סי' י"ג סק"א דביאר דבאמת כיון דלא ביטל את המגדל אינו רצוצה ורק באופן שהוא רצוצ' מתחת לעובי הדופן חשיב רצוצה אף שלא ביטלו, ע"ש, וע"ש עוד בסק"ב.

ובעיקר הסברה דלא אמרינן סוט"ל על טו"ר ע"י בחזו"א סי' ג' סק"ד במוסגר דביאר שהוא משום דסוט"ל ענינו דבטלה המחיצה ומה יועיל במקום שהטומאה רצוצה.

ובפיה"מ ביאר דהוי מדין דאהל אינו מציל על הטומאה, וצ"ב דהא במתני' מבואר דטעמא דטומאה בתוכו הבית טמא משום סוט"ל, ולהרמב"ם הא בלא"ה אינו חוצץ, עוד צ"ב אמאי לגבי התפשטות הטומאה מהבית חשיב דליכא טפח, אעפ"י דאינו חוצץ, ואילו כשהטומאה שם הבית טמא, ולא חשיב כטומאה רצוצה, וע"כ משום דחשיב כאילו הוא בתוך הבית, וצ"ב החילוק בזה, ועוד קשה דהא בטומאה ע"ג או בינו לכותל לא שייך הנך טעמי דהא אין המגדל מאהיל עליהן, וא"כ צ"ב אמאי הבית טמא, וע"י חזו"א ה' סק"ג מה דביאר ברמב"ם.

ע"י אליהו רבה באריכות ביאור אחר בדינא דמתני', וע"י בחזו"א דביאר דבריו בסי' ג' סק"ד ובסי' ב' סק"ט ובפתח האהל כלל א' סי' ט'.

מגדל באויר

פלוגתא דת"ק ור"י

(א) שיטת הר"ש דמיירי דאיכא חור מפולש ואין בו פו"ט, ודעת ר"י דדמי לכותל המשמש את הבית דמבואר לקמן פ"ו מ"ג דחציו לפנים כלפנים וחציו לחוץ כלחוץ, ואין חילוק אם הטומאה במגדל או בעוביו, וכן הביא בתויו"ט מהמהר"ם, והוסיף המהר"ם דת"ק ס"ל דשאני התם דהמחיצה נעשית לצורך הבית והחצר משא"כ מחיצת מגדל דלא נעשית כלל עבור הבית. נויש שביארו דאזיל הר"ש לשי' בפ"ו מ"ג ובריש פ"ז דכותל המשמש את הבית מיירי דאיכא סדק בכותל, וכיון דדימה דינא דמתני' לדינא דכותל הוצרך לומר דמיירי דיש חור מפולש במגדל, אבל הרמב"ם דפי' למתני' באופן אחר, משו"ה פירש דיש חלל בין שני הלוחות, אולם בדברי הרא"ש אי אפשר לפרש כן, דהא פירש כהרמב"ם ומ"מ ס"ל לקמן פ"ו דבעי' סדק].

(ב) דעת הרמב"ם והרא"ש דמיירי דיש חלל בין שני הלוחות, וס"ל לר"י דטומאה בעוביו [ל"ש אם הוא בחצי עוביו הפנימי או החיצוני] הכלים שבתוך המגדל עד חציו טמא, וטומאה בתוכו הכלים שעד חצי עוביו הפנימי טמא, [ויל"ע אם רק חצי עוביו הסמוך לטומאה טמא, (וכדמשמע בר"ש) או דכל העובי הפנימי מד' רוחות טמא, וסתימת לשון הרמב"ם משמע דטמא בכל הד' רוחות].

וצ"ב סברת הרמב"ם אמאי באמת אין הטומאה מתפשטת יותר מחצי מגדל, עוד צ"ב מ"ש טומאה בעוביו דבטל כל עוביו למגדל, לטומאה בתוך המגדל דרק חצי דופן הפנימי נגרר אחר הטומאה.

(ג) עי' ברא"ש דכתב דמגדל בבית כלים שבעוביו טמאים לגמרי לר"י, כיון דגם הבית טמא וגם המגדל טמא, אבל לרבנן אין חילוק וכלים שבעוביו טהורים, אולם המהר"ם בסוף הפרק כתב דמגדל בבית אף לת"ק הכל טמא, ומשום דטעמא דת"ק דטומאה בתוכו עוביו טהור דאזלינן בתר אויר לקולא, אבל עומד בבית וטומאה בתוכו ממנ"פ הוא טמא, גם מחמת טומאת המגדל וגם מחמת טומאת הבית.

אולם במהר"ם [שהובא בתויו"ט] הק' בסו"ד אמאי לא נחלקו ת"ק ור"י בעומד בתוך הבית, ותי' המהר"ם דפליגי באויר לרבותא דאפילו בחצר ס"ל לר"י דשדינן חצי דופן לחוץ, וכ"ש בבית דחשיב טפי מחצר.

וקו' צ"ב דהא כתב מקודם דליכא פלוגתא בבית, [ואולי כל מה דכתב המהר"ם דמגדל בבית וטומאה במגדל דהכלים טמאים ממנ"פ, הוא רק לת"ק אבל לר"י דס"ל דמחצה למחצה, כלים שמחציו ולחוץ טהורין, וצ"ע הסברא בזה], ותי' רעק"א במשניות דכוונתו להק' דליפלגו באופן דהטומאה בבית דבכה"ג ליכא ממנ"פ, והק' רעק"א דא"כ ל"ק כלל דליפלגו בבית, דהא ביאר המהר"ם לעיל דיש צד במגדל דכיון דהוא דבר המיטלטל ליכא ביה דין מחצה למחצה, ולא שדינן לחצי הפנימי בתר מגדל, ולכך אי הוו פליגי בבית לא הוי ידעינן דמגדל באויר וטומאה בתוכו דחציו הפנימי טמא. ובאמת דזהו קו' אף על תי' המהר"ם דמאי כ"ש הא י"ל דאינו נגרר לא בתר המגדל ולא בתר הבית, וצ"ע אמאי לא הק' רעק"א כן.

ובחזו"א ג' סק"א ביאר דכוונת המהר"ם להק' דליפלגו במגדל בבית, טומאה בבית נפק"מ לכלים שבחצי עוביו החיצוני, וטומאה בעוביו נפק"מ כשהטומאה בחצי עוביו הפנימי, דלת"ק כלים שבמגדל טהורים ולר"י הכלים שבפנים טמאים, ובכה"ג שפיר שמעינן מיניה דאזלינן בחציו הפנימי בתר תוכו, אף דהוא דבר המיטלטל, וא"ש קו' רעק"א.

מגדל בבית וטומאה בבית

שיטת הר"ש

א] עי' בר"ש דתמה אמאי המגדל טהור הא בעי' צ"פ, ותי' דמהני כיסוי נסר להציל על מה שבתוכו אף בלא צ"פ, אולם כ"ז בכלי הבב"מ אבל בכ"ח הטומאה בוקעת הנסר ולא מהני להציל על תוכו אלא בצ"פ, וחזר על יסוד זה בפ"ה מ"א ומ"ז ובפ"ט מ"י ומי"ג, ויש לברר אם דברי הר"ש נאמרו רק בכלי הבב"מ או גם בשאר כלים הטהורים, ותו יש לדון אם מועל להציל על טומאה שבתוכו כדין אהל או דלא מהני כדין הצלת כלי.

והנה בעיקר דברי הר"ש מצינו כמה ביאורים בדברי האחרונים.

א] בחי' ר"ח הלוי פי"א מטו"מ ה"ה ביאר דודאי אין הצלתו מדין חציצת אהלים, דהא מבואר בר"ש בריש כוורת דכיון דאית ליה דין כלי בוקעת הטומאה ע"ג, וע"כ דאינו אלא מדין צ"פ, אלא דכוונת הר"ש דהא דכלי הבב"מ אינו חוצץ, היינו דכיון דאית ליה נמי תורת כלי אינו יכול לחצוץ מדין אהל על מקומו, אבל בודאי כיון דהוא מקבל מ"ס הוי חפצא של אהל, וממילא כל דאית ליה שם אהל אית ליה נמי דין הצלת תוך דכלים, אלא דכלים בלא מירוח לא חייל עלייהו הצלת תוך, אבל באהל חייל תורת תוך דכלים אף בלא מירוח, וממילא בכלי הבב"מ כיון דע"י הנסר הוי אהל, ממילא אית ליה נמי הצלת תוך כדיני הצלת כלים, עכתו"ד, וע"ש עוד דביאר דבעיקר היסוד דכל אהל אית נמי תורת תוך נחלקו בזה הר"ח והרמב"ם, ע"ש.

[והנה יש להסתפק לפי"ד הגר"ח באופן דמצד הל' כלים לא מהני ביה הצלת צ"פ, אי נימא דמ"מ ע"י דין אהל חייל עליה תורת תוך ואית הצלת כלים אף בלא צ"פ, או דילמא דרק היכא דמצד הל' כלים אית ליה הצלת צ"פ, שפיר יכול לחול עליו הצלת תוך אף בלא צ"פ, אבל היכא דמצד הל' כלים לא מהני ביה הצלת צ"פ לא מהני מה דאית ליה נמי דין אהל, ואי נימא כצד הב' א"ש ק' החזו"א דלהלן, דהא אי לא היה דין הצלת צ"פ בכלי עץ הטהורים לא היה מועיל כיסוי נסר].

ולפי"ז הרי ברור דכל מה דמועיל נסר הוא רק בכלי הבב"מ דהוא חפצא של אהל, אבל בשאר כלים הטהורים לא מהני נסר ובעי' צ"פ, וכמו"כ פשוט דאינו מציל על טומאה שבתוכו דלא עדיף מהצלת צ"פ דאינו מציל על הטומאה. ועי' לקמן מ"ג ק' עצומה להצד דהצלת המגדל מדין צ"פ.

ב] עי' חזו"א סי' ד' ס"ק ו' דהביא מהתוס' יו"ט פ"ט מט"ז דנקט דבכל כלי טהור מהני כיסוי נסר, ובסי' ב' ס"ק ט"ז במוסגר כתב דכ"ה משמעות לשון הר"ש.

ובחזו"א סי' א' ס"ק י"ד [והנה דברי מרן ז"ל באו בקיצור ואפרש הדברים בעזה"י כפי הנראה מלשונן] הנה מתו"ד החזו"א נראה דנקט בדעת הר"ש דרק בכלי הבב"מ מהני כיסוי נסר, וטעמא דמילתא, דכיון דיש לו דין אהל על תוכו, ממילא מהני נמי כיסוי נסר מדין אהל לחצוץ על תוכו, וכן בחזו"א סי' ג' ס"ק ז' הוכיח מהא דתלי הגמ' בעירובין לדינא דמגדל בדין אהל זרוק, ע"כ דלאו משום הצלת כלי אתינן עלה, דהא בכלי ליכא חסרון של אהל זרוק, ועי' קה"י סי' כ"ב, ולפיכך תמה על הר"ש דלפי"ז יקשה לשון המשנה בכלים פ"י דכלים הטהורים מצילין בצ"פ, וקשה מה הנפק"מ אם יש לו הצלת צ"פ, הרי כיון דהוא גם אהל ממילא אם כיסויו בנסר מהני ואם כיסויו בכלי בלא מירוח לא מהני, ונבתי' הב' תי' דנפק"מ היכא דלית ליה דופן טפח וכסהו בנסר (דלפי הפי' דהובא בר"ש פ"ה מ"ו דכפישה הוא כלי הבב"מ, ע"כ דהתנא מיירי באופן דלית ליה דופן טפח, וכדמוכח מק' הר"ש שם בהמשך המשנה), דמצד הל' כיסוי לא מהני כיון דלית ליה שם אהל, ובעי' לדין הצלת צ"פ, אולם ודאי דדוחק לאוקמי למתני' בגוונא דחיקא].

ולכך תי' דודאי אם לא היה בכוורת דין צ"פ לא היה מועיל כפיית כפישה על הכלי, אף במרחו כדין, דכיון דאין לו הצלת צ"פ, ממילא אינו יכול להיות צ"פ לכפישה, והרי כלי אינו חוצץ, אבל לאחר דנתחדש דגם לכלי עץ הבא במידה אית ליה הצלת צ"פ, שפיר מהני כפיית כלי על הכוורת וכב' קדירות דכפאן זע"ז דמצילות את תוכן ע"י צ"פ, עכתו"ד.

ויש להוסיף דעדיין יקשה לשי' הרמב"ם דפסק כחכמים דכלי הבב"מ הוי אהל גמור ומ"מ הביא למתני' דכלים בפכ"א מטו"מ ה"א, וקשה אמאי לחי' דכלי הבב"מ אית ליה הצלת צ"פ, הא הוי אהל גמור, וכל החסרון הוא רק כשכיסויו בכלי, וע"כ צ"ל דדברי החזו"א דנפק"מ באופן דלית ליה דופן טפח, או דנפק"מ בטו"ר תחת הכוורת, דאף דדעת הרמב"ם בפ"ט דטו"ר בוקעת

לתוך צ"פ, מ"מ כלים שבתוכו שלא כנגד הטומאה טהורים, דאי משום דין אהל היה כולו טמא, והשתא רק כנגדו טמא, ועי' להלן פ"ט מ"ג בארוכה בענין שי' הרמב"ם.

ג] והנה בר"ש פ"ט מ"י הביא מהתוספתא דב' כוורות כפיות ופי העליונה על שולי התחתונה ויש בין התחתונה לארץ פו"ט דהעליונה מצלת אף על טומאה שבתוכה, ובר"ש הק' דהא בעי' צ"פ וליכא, והעיר בחזו"א סי' ב' ס"ק ט"ז אמאי לא תי' דהכוורת התחתונה היא כנסר לעליונה, ותי' דודאי כל מה דמהני נסר הוא רק על הצלת תוכו, וכיון דפיו פתוח הוי כמציל על חוצה לו ולא על תוכו, ולגבי חוצה לו כורת וכפישה שווים ואינם חוצצין, אבל בודאי היכא דב' כוורות כפויין על פיהן דמהני מדין נסר, דהא לא גרע מב' כלים כפויין ומרוחין בטיט דמהני מדין צ"פ, וה"ה דמהני בכה"ג מדין כיסוי נסר, ולפי"ז הוסיף החזו"א במוסגר דבאמת י"ל דבכל כלי טהור מהני כיסוי נסר כיון דהכיסוי חוצץ על תוכו, ואף דמבואר בכ"ד דכפישה לא מהני, היינו באופן דפי הכפישה למעלה, אולם זהו דוחק.

אלא דבעיקר חי' החזו"א דב' כוורות על פיהן מהני מדין נסר, יש להעיר לפי הפי' דהביא הר"ש בפ"ה מ"ו דכפישה הוי כלי הבב"מ א"כ תקשי אמאי כוורת על בור בלא דופן טפח לא מהני, הרי מבואר בר"ש בפ"ט מ"י דכלי כפוי על קרקע מהני משום דהקרקע הוי נסר לכלי, וא"כ אף הכא יועיל הקרקע להיות נסר לכפישה, וצע"ק.

ד] ולענין אם מועל כיסוי נסר להציל אף על הטומאה, עי' בחזו"א סי' ג' סק"ה דנקט דאינו מציל על הטומאה, והוכיח כן מריש פ"ט דטומאה בתוכה תחתיה וע"ג טמא, ואף דלדעת הר"ש הא דהבית טמא הוא רק היכא דהכלי מחולחל, מ"מ הרי נסר לא עדיף מחלחול, ותו דודאי הכא גרע דכיון דפתחו בפנים אף בלא חלחול אינו חוצץ, וכן בסי' ב' ס"ק י"ג כתב דאי אפשר לפרש למתני' דפ"ט מ"י משום כיסוי נסר, דא"כ אמאי טומאה בתוכה הבית טהור, הא אינו חוצץ על הטומאה.

ומעתה תמה בחזו"א אמאי מבואר במתני' דתיבת מגדל דטומאה בתוכה הבית טמא רק משום טעמא דסוט"ל, הא בלא"ה הבית טמא כיון דאין חוצץ על הטומאה, ואין לומר דבאמת הוא לאו דוקא, [וכדכתב במהרש"א ב"ב ק' ב'] דא"כ אמאי ר"י מטהר הרי אף בלא דינא דסוט"ל הבית טמא, ובחזו"א כתב לתרץ דמייירי באופן דאין בינה לארץ פו"ט דמצלת משום ד"א אי לאו דינא דסוט"ל, וכ"כ בחי' הגר"ח סי' ת"א, אולם בדברי הר"ש א"א לומר כן, דא"כ אמאי הוצרך לבאר דטעמא דמתני' משום כיסוי נסר ולא פירש דהוא מדין ד"א, וע"כ דהכא מייירי באופן דגבוה מהארץ טפח וליכא הצלה מדין ד"א, וא"כ שוב תקשי כנ"ל.

והנה באמת מסברא היה נראה דלפי ביאור החזו"א וקה"י דהצלת המגדל הוא מדין הצלת אהל, דשפיר מציל אף על טומאה בתוכו, אלא די"ל לפי"ד הגר"ח בפ"כ דמלבד דין הצלת אהל איכא עוד דין הצלת אהל דילפי' בק"ו מצ"פ, ע"ש, ולפי"ז הרי מסתברא דבכלי הבב"מ אף דאית ליה דין אהל על תוכו, מ"מ מקורו הוא משום דילפינן לה בק"ו מצ"פ, וא"כ הרי אינו יכול להציל על הטומאה כדין צ"פ, וצ"ע בכ"ז.

ה] עי' מ"א פ"ה סוף מ"ו דתמה על הר"ש איך מועיל כיסוי נסר הרי הנסר נסמך על הכלי, ומבואר במשנה שם דכל דבר הנסמך אינו חוצץ, וי"ל דבין אי נימא דכיסוי נסר מועיל מדין הצלת כלים ובין אי נימא דהוא מדין הצלת אהל, מ"מ כיון דהוא מציל על תוכו, ודאי דליכא חסרון של נסמך לגבי הצלת תוכו, דהא נסמך על דבר החוצץ על תוך הכלי, ופשוט, ועי' לקמן פ"ט מ"ג דבארנו לפי"ז דברי הר"ש שם.

שיטת המהר"ם

ע' במהר"ם דתי' על קו' הר"ש דמיירי דאיכא צ"פ, ועי' בחזו"א שם סק"ו דמהר"ם פליג על הר"ש וס"ל דלא סגי בכיסוי בלא צ"פ, אולם א"כ דברי המהר"ם סותרים לדבריו בפ"ט מ"ג דכתב דהא דקתני דבכוורת מכוסה הכל טמא, מיירי במכוסה בכפישה אבל בנסר ודאי מהני, וכ"כ הר"ש שם, ומבואר להדי' דסגי בכיסוי נסר בלא מירוח.

ובפשוטו נראה דהא דמאן המהר"ם בחי' הר"ש משום דאזיל לשי' לקמן פ"ט מ"ב דבאמת ליכא מ"ד דס"ל דכלי הבב"מ אית ליה דין אהל, וליכא מעליותא לכלי הבב"מ על שאר כלים, [מלבד הא דכלי הבב"מ אינו מקב"ט] אלא דס"ל דכלי נעשה אהל לטהר, והוסיף שם המהר"ם דהא דלא תני לרבנן עד פ"ט מ"ב משום דכל דבריהם רק באופן דהכלי באויר אבל כשהכלי בבית מודו דאינו נעשה אהל לטהר, ע"ש בטעמא דמילתא, וא"כ הכא דהטומאה בבית הרי כה"ג מודו רבנן דאינו נעשה אהל לטהר, וכיון דאין לו דין אהל ס"ל למהר"ם דלא שייך לומר דכיסוי נסר יציל עליו, אבל בפ"ט מ"ג דאיירי בכלי באויר שפיר ס"ל למהר"ם דמועיל כיסוי.

והנה לשי' המהר"ם הרי ודאי תקשי למאי בעי' לטעמא דסוט"ל תיפו"ל דאין צ"פ לטומאה, [וכן צ"ע אמאי לר"י טומאה בעוביו המגדל טמא ואינו מציל כדין כלי הבא במדה ויש לו צ"פ דאינו מקבל טומאה] וצ"ע בזה.

כלים שם וכו'

הנה עיקר דין המשנה צ"ב מה איכפ"ל דליכא טפח במקום הכלים הרי כלי אינו חוצץ ושפיר הטומאה מתפשטת תחתיו, ועי' חזו"א סי' ג' סק"ג דביאר דאף דגוף המגדל אינו חוצץ, מ"מ כיון שהאויר שבתוכו טהור שפיר ממעט מקום המגדל ונשאר בינו לארץ פחות מטפח, ואין טומאה נכנסת לפחות מטפח, [ואף דאם יהיה חתיכת עץ שאינו מקב"ט ויהיה פחות מטפח בינו לארץ בודאי דהטומאה תכנס שם, דהא הטומאה מתפשטת אף במקום העץ אלא דאינו מקב"ט, משא"כ הכא דאין הטומאה נכנסת במקום המגדל].

אולם עדיין יש לדון בהא דאין הטומאה נכנסת שם אם הוא רק מדין דאין טומאה נכנסת לפחות מטפח אבל מצד דיני אהל שפיר חשיב דהכלים בתוך אהל המת, אלא דאיכא הל' דאף באהל המת ליכא טומאה בפחות מטפח, או דבאמת מלבד ההל' דאין טומאה מתפשטת לפחות מטפח איכא הכא עוד נידון דכיון דהמגדל חוצץ על טומאה שבתוכו, [דהא טומאה בתוכו אין הבית טמא רק מדין סוט"ל], ומופקע מאהל המת ממילא גם המקום שתחתיו חשיב לאהל פחות מטפח, ואינו בכלל אהל המת, ונפק"מ בטומאה בינו לבין הכתל דמבואר בר"ש דאף באופן דליכא פו"ט אי"ז טו"ר [ועי' להלן בביאור דבריו], ויש כלים על גג הבית כנגד הטומאה, דאי נימא דחשיב דנמצא באהל המת א"כ שפיר האהל חוצץ על הטומאה, אבל אי נימא דחשיב לאהל פחות מטפח א"כ הרי אין כאן שיחצוץ על הטומאה, והכלים טמאים, [אלא דיש לפלפל לפי"ד החזו"א י"ג א' דמחיצה ארעי בתוך אהל המת ואין בינו לכותל טפח וטומאה בחצץ דאי"ז טומאה רצוה, וגם אהל חוצץ על הטומאה שלא תתפשט].

ע' מהר"ם דמסתפק אם כלי נעשה אהל לטהר על התפשטות הטומאה, וכתב דאי נימא דאינו נעשה אהל לטהר נמצא דמתני' לצדדין קתני, דאם למעלה יש טפח, כלים שתחתיו טמאים אף שאין שם טפח, אבל כלים שבינו לכותל טהורים אף שהטומאה במקום טפח, וצ"ב מ"ש כלים מתחת למגדל לכלים שבצד המגדל, וצ"ל דאזיל לשי' בפ"ב מ"א דכלי נעשה מחיצה לטהר, וממילא כיון דהמגדל חוצץ על המקום חשיב המקום פחות מטפח ואין הטומאה נכנסת שם אבל בטומאה בינו לקורות כיון דאין כלי חוצץ הוי המגדל כמאן דליתא ואף בינו לארץ טמא, אולם כ"ז כשיש טפח בינו לבין הקורות אבל כשאין שם טפח נמצא דאין לטומאה בפועל מקום טפח להתפשט שם.

והנה בחי' הגר"ח פ"ט ה"א הוכיח מפט"ו לענין חביות שיושבות על שוליהן, דכל שיש לכלי הצלת צ"פ אין הטומאה מתפשטת לתחתיו, כיון דהכלי משוי ליה לפחות מטפח, ולפי"ז הרי אף הכא לעולם חשיב המקום פחות מטפח, אולם המהר"ם ס"ל דכל שאינו חוצץ אינו משוי למקום לפחות מטפח, וס"ל דלא דמי לחביות, דשאני התם דאין לטומאה טפח להתפשט.

טומאה שם הבית טמא

שיטת הר"ש

(א) עי' בר"ש מהתוספתא דבטומאה תחת רגלו של מגדל הבית טהור ומשום דלא אמרינן סוט"ל בטו"ר, ושאני מתני' דהטומאה בוקעת למגדל ויוצאה דרך הפתח לבית, וצ"ע דכ"ז שייך באופן דהטומאה בין המגדל לארץ או לקורות, אבל באופן דהטומאה בין המגדל לכותל לא שייך לומר דהטומאה בוקעת מדין רצועה למגדל, וא"כ צ"ע אמאי בטומאה בין הבית לכותל הבית טמא הא לא אמרינן סוט"ל ברצועה.

והיה אפ"ל דס"ל לר"ש דרך לענין הטומאה שתחת המגדל דנין עליו מדין טו"ר כיון דהוא מכוסה ע"י המגדל, אבל לגבי הטומאה שבינו לבין הכותל, אף דאין לה חלל טפח, מ"מ כיון דאינה טמונה ע"י המגדל אינה טו"ר, לא מיבעיא לשיטת הראב"ד דטומאה באויר לא הוי טו"ר דודאי הטומאה שבין המגדל לכותל לא הוי טו"ר, [אולם בכס"מ פט"ז ה"ה נקט דלדעת הראב"ד כלי אינו גורם לטומאה להיות רצועה] אולם אף להרמב"ם [וכ"ה דעת הר"ש פ"י מ"ן] י"ל דמ"מ לא דמי לטו"ר שהיא טמונה, ובכה"ג אמרינן סוט"ל ונטמא הבית.

אולם באמת דאינו נכון דהא מבואר להדי' בגמ' בחולין קכ"ה ב' דטומאת בין ב' מגדלות הוי טו"ר, ודברי הר"ש צ"ע.

(ב) והנראה בזה דהנה בחזו"א סי' י"ג סק"א האריך להוכיח דכלי בבית אינו נעשה אהל ואינו עושה רצועה, וטעמא דמילתא משום דהכלים הם תשמיש הבית ואינם חולקים מקום לעצמם, והק' דא"כ אמאי טומאה תחת רגלו של מגדל מבואר בתוספתא דבוקעת למעלה מדין רצועה, ותי' דשאני התם דכיון דלא נשאר מקום לטומאה ע"כ היא רצועה, אבל היכא דכלי תשמיש הבית מחלקים בין אויר לאויר לא הוי רצועה, ומשו"ה בבינו לבין הכותל לא הוי רצועה שהרי יכולה הטומאה להתפשט לבית. אולם עדיין צ"ב אמאי בטומאה תחת המגדל הטומאה בוקעת למגדל מדין רצועה ולא אמרינן דכיון דהטומאה יכול להתפשט מתחתיו לבית אינה רצועה, אולם החילוק בזה ברור דבאמת הקובע אם יש לטומאה מקום להתפשט, הוא אם יש לטומאה מקום לעלות למעלה, ומשו"ה בטומאה בינו לבין הכותל כיון דיש לטומאה מקום להתפשט למעלה לא הוי רצועה, ואף דמכח המגדל אין לה חלל טפח, מ"מ אי"ז מבטל מהמקום שם אהל, כיון דהוא מתשמישי הבית, אבל באופן דטומאה תחת המגדל ואין לה מקום טפח לעלות, אף דהוא רק מכח כלים, הוי רצועה, ומשו"ה הוצרך הר"ש לבאר דהטומאה בוקעת למגדל ויוצאת מהמגדל לבית.

[ובנוסח אחר - אולם עדיין צ"ב אמאי בטומאה תחת המגדל הטומאה בוקעת למגדל מדין רצועה ולא אמרינן דכיון דהטומאה יכול להתפשט מתחתיו לבית אינה רצועה, אולם החילוק בזה ברור, דבשלמא לגבי טומאה בצדו כיון דדנין למגדל ככלי הבית, הרי יש לטומאה מקום להתפשט, ולכך דנין דיש לטומאה מקום טפח, ואינה רצועה, אבל באופן דהטומאה תחת המגדל או מעל המגדל ואין לטומאה מקום טפח, אעפ"י דהוא רק מכח כלים, מ"מ הרי אין לטומאה מקום להתפשט, והוי רצועה, ולא מהני הטעם של כלי הבית רק עד כמה דנימא דדין כאילו הוא טפח, וזה שייך רק בצדו ולא תחתיו, ומשו"ה הוצרך הר"ש לבאר דהטומאה בוקעת למגדל ויוצאת מהמגדל לבית].

(ג) ובעיקר דברי הר"ש דהטומאה בוקעת למגדל, יל"ע דהא מבואר בר"ש פ"ט מ"א דטומאה תחת הכוורת אין בוקע לתוכו, ואף דכלים שע"ג טמאין, מ"מ תוכו טהור כיון דיש לו הצלת צ"פ, וא"כ מ"ש הכא דהטומאה בוקעת לתוך המגדל וליכא הצלת צ"פ, וביותר קשה מהא דמבואר בפ"ט מ"ה דבפתחו לפנים וטומאה תחתיו הבית טהור, וצ"ע לפי הר"ש אמאי לא נימא דהטומאה תבקע לתוך הכוורת ותצא לבית דומיא דמגדל.

ושמעתי מדידי הרב פנחס זליבנסקי נ"י לתרץ דס"ל להר"ש דשאני ההיא דכוורת דבאמת לא הוי רצוצה, דלא מצינו דטומאה חשיבה רצוצה אלא באופן דאין לטומאה מקום להתפשט בו כמו בההיא דמגדל, דאי לאו דהיא רצוצה הרי אינה יכולה לצאת מהאהל, ונמצא דאין לטומאה טפח להתפשט, ולכך חייל עלה דין רצוצה ודין הרצוצה בוקעת לתוך צ"פ ומתפשטת לשאר הבית, אבל באופן דיש לטומאה מקום טפח להתפשט בו, כגון בההיא דכוורת דיכולה להתפשט לאויר העולם מעל הכוורת, לא הוי רצוצה.

[אולם יעויין בחזו"א סי' ו' סק"ג דדעת הר"ש פ"ו מ"ג דטומאה באויר הוי רצוצה כדעת הרמב"ם, ותו דיעויין בפט"ו דחביות שיושבות על שוליהן או מוטלות על צדיהן באויר והן נוגעות זו בזו בפ"ט טומאה תחת אחת מהן טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ומבואר דגם בכוורת שממעטת את הטומאה באויר, אף דיש לטומאה מקום להתפשט הוי רצוצה, (ועי' חי' ר"ח הלוי עמ' 75 ד"ה והנה בטומאה דהוכיח ממשה זו דכלי טהור שממעט את החלל עביד רצוצה)].

אולם נראה דעדיין לא הועלנו בזה מידי, דהא מבואר בפ"ט מ"ג דבפחותה כיון דבטל מינה שם כלי טומאה תחתיו כלים שע"ג טהורים, ובר"ש שם מבואר דה"ה דתוכו טהור, וכבר תמה הראב"ד בפ"ט ה"א אמאי אין תוכו טמא מדין טו"ר, ותי' בחי' ר"ח הלוי פ"ט ה"א עמ' 76 ד"ה והנה תנן ובהמשך שם ד"ה פ"ט בכל הענין דבאמת יש לו גם דין צ"פ דלא תבקע גוף הטומאה לתוכו, אולם עדיין היה צריך להיות אמא מחמת דין מאהיל מרחוק, וע"ז תי' הגר"ח דאין דין מאהיל בתוך אהל³, וע"ע בחזו"א סי' ב' סק"י"א דג"כ ביאר דאף בפחותה יש לו הצלה מדין כלי, וצ"ע דהא לפי המבואר בר"ש הכא הרי טו"ר בוקעת לתוך צ"פ, וה"נ כיון דמדין אהל אינה יכולה להתפשט מעל הכלי שוב ממילא הוי טו"ר והיה צריך לבקוע לתוכו, נולכא מוכח מזה כיסוד המקדש דוד דהא דאין הטומאה מתפשטת לתוכו הוא מדין דבאהל המיטלטל גם לקרקע האהל יש דין אהל, וצע"ג.

עי' בחזו"א סי' ג' סק"ד ובחי' הגר"ח על הש"ס סי' ת"א דהק' דהא המגדל הוי כלי הבא במידה ואין הטומאה נכנסת לתוכו, וכן צ"ב דמה שייך סו"ל על התפשטות הטומאה.

שיטת הרמב"ם

(א) הרמב"ם בפיה"מ ביאר בטעמא דטומאה שם הבית טמא כיון דאהל בתוך אהל אינו מציל על הטומאה⁴, וצ"ב דהא במתני' מבואר דטעמא דטומאה בתוכו הבית טמא משום סו"ל, ולהרמב"ם הא בלא"ה אינו חוצץ, וכבר רווח בבי מדרשא לבאר עפ"י"מ דיסד בחי' ר"ח הלוי בפ"כ מטו"מ ה"א ד"ה אכן דהיכא דהטומאה במגדל חשיב כאהל קבע, כיון דכשינטל המגדל תינטל הטומאה עמו, ובאהל קבע אף להרמב"ם הרי"ז חוצץ, ולכך בטומאה בתוכו אף להרמב"ם בעי' לדין סו"ל בשביל לטמאות את הבית.

³ ועי' בלשונו של הגר"ח חי' גדול דלא כתב דהטומאה הוי בתוך אהל כיון דהטהרות בתוך האהל אינם נטמאים משום מאהיל.

⁴ עי' לקמן פ"ט מ"ב דכן מוכרח בשיטת המהר"ם.

אולם עדיין צ"ב דברי הרמב"ם דאמאי לגבי התפשטות הטומאה מהבית חשיב דליכא טפח וכלים שם טהורים, אעפ"י דאינו חוצץ, ואילו בטומאה שם הבית טמא, וחשיב דהוא במקום טפח ולא הוא טומאה רצוצה, וצ"ב החילוק בזה.

אולם הביאור בזה פשוט דהא ביאר בחי' ר"ח הלוי פ"ט (א) דאף במקום דכלי ממצט את המקום אין טומאה נכנסת לתוכו, דנאמרה הלכה דאין טומאה נכנסת למקום פחות מטפח, [ואף החזו"א דנחלק על הגר"ח מ"מ ודאי דהיכא דהטומאה נמשכת מהבית אין טומאה נמשכת לפחות מטפח, דהא זהו עיקר דינא דמתני' דכלים שם טהורים], ולפי"ז א"ש החילוק, דבטומאה שם כיון דהוי אהל בתוך אהל שפיר חשיב דהטומאה והכלים הם באותו אהל, ולכך אף דהטומאה במקום פחות מטפח הבית טמא, אבל בטומאה בבית כלים שם טהורים דסו"ס הוי מקום פחות מטפח ואין טומאה נכנסת לשם.

(ב) אולם עדיין צ"ע בעיקר דברי הרמב"ם דבשלמא לגבי תחת המגדל מובן דחשיב כאהל בתוך אהל⁵, אבל לגבי טומאה שבינו לבין הקורות או טומאה שבינו לבין הכותל עדיין צ"ע דהתם הא ליכא אהל על הטומאה ומ"מ הבית טמא, [ובאמת דבלשון הרמב"ם מדויק דמירי רק על אופן דטומאה תחתיו] וע"כ דהתם סגי בהא דסו"ט דממילא הבית טמא, וצ"ב א"כ אמאי הוצרך לומר טעם אחר על טומאה תחתיו, ועוד צ"ע דהא הר"ש הביא להדי' מהתוספתא דבאופן דהטומאה תחת רגלו של מגדל הבית טהור, וצ"ע דהא הוי אהל בתוך אהל דאינו מציל על הטומאה, ואמאי הבית טהור, וצ"ע.

והנה בחי' הגר"ח עמ' 78 ד"ה אכן ובחזו"א סי' ה' סק"ג הק' על הרמב"ם, דא"כ אמאי ר"י מטהר בתיבת מגדל הא סו"ס הוי אהל בתוך אהל, ובחזו"א הוכיח מכח זה דהא דאהל בתוך אהל אינו חוצץ על הטומאה הוא רק משום דינא דסו"ט דהטומאה עומדת לצאת מאהל הפנימי לאהל החיצון, ולכך לר"י דיכול להוציאו חציו הרי"ז טהור, ולפי"ז א"ש דברי הרמב"ם דבטומאה בינו לבין הקורות ובינו לבין הכותל הבית טמא משום דינא דסו"ט אבל מ"מ היה קשה להרמב"ם דבטומאה בינו לקרקע הא אית ליה הצלת אהל, וע"ז תי' הרמב"ם דגם ע"ז מועיל הא דסו"ט דאהל הפנימי מטמא את אהל החיצון.

אולם עיקר דברי החזו"א צ"ע דהא הרמב"ם בנה דבריו על פי התוספתא ושם מבואר להדי' דצ"פ ואהל אינם מצילים על הטומאה, ומשמע דחד טעמא הוא ולא משום דינא דסו"ט.

ובחי' הגר"ח שם בד"ה והנה יסוד בדעת הרמב"ם דהא דאין אהל בתוך אהל חוצץ, יסודו משום דלעולם אין אהל חוצץ על הטומאה אלא הוא חולק את מקומו, [וע"כ הוא, דאי נימא דאהל חוצץ על הטומאה לא היה מועיל דינא דסו"ט לטמאות כשהדלת סגורה וכדיאר הגר"ח שם, וע"כ דלעולם אין אהל עושה מחיצה], וע"כ בעי' לב' הטעמים גם לדינא דסו"ט וגם להא דאין אהל חוצץ על הטומאה, דדינא דסו"ט ענינו הבאת טומאה, (עי' לעיל פ"ג מ"ו דהארכנו בזה), ולכך משום דינא דסו"ט לא סגי דמ"מ יש כאן חציצת האהל, ומשום הא דאהל אינו חוצץ לא סגי, דמ"מ עדיין יש כאן חלוקת אהלים ואין מה שיגרום להבאת הטומאה, ולכך בעי' לתרוייהו, עכתו"ד.

והנה לפי"ז הרי ג"כ א"ש דברי הרמב"ם, דעל טומאה מהצד סגי בהא דסו"ט, אולם בטומאה תחתיה לא סגי בטעמא דסו"ט, דהא סו"ס יש כאן חציצה של האהל בפני הבאת הטומאה, וע"כ משום דאהל אינו חוצץ על הטומאה ובעי' לתרוייהו.

אולם יש להוכיח לכאור' משיטת הרמב"ם בכוורת דלאו משום סו"ט אתינן עלה, ועי' לקמן פרק ט' דהארכנו בשיטת הרמב"ם בדיני כוורת ושם יבואר המשך הדברים, וכן ע"ש ברמב"ם דביאר המשנה שם עפ"י הכא והארכנו גם בזה שם.

ועוד צ"ב דא"כ היה להרמב"ם לבאר כן אף בטומאה בתוכה, דהא דטמא משום דינא דסו"ט, הוא רק משום דאין אהל חוצץ על הטומאה.

⁵ ואין להק' אמאי חשיב כאהל הא ליכא חלל טפח מדופן המגדל עד לארץ, דאדרבא כיון דליכא אהל טפח אין הדופן התחתון חשיב כדופן אלא העיקר הוא הדופן העליון.

ראשי פרקים לפ"ד מ"ב ומ"ג

תיבת מגדל - עי' ר"ש שהוא תיבה בתוך המגדל, וכן מבואר ברש"י חולין קכ"ה ב', וע"ש דפירש דמתני' קמ"ל דאף בפתח קטן אמרינן סוט"ל, [ולפי' הרמב"ם ליכא ראייה] וכן יש במתני' חידוש דין דיש לתיבה דין כלי הבא במדה ולכך טומאה בבית תוכו טהור, ובמהר"ם הק' דמה הנפק"מ אם יש ביציאתה פו"ט, הא העיקר תלוי אם יש בו צ"פ, [ואזיל לשיטתו לעיל מ"א דבעי' צ"פ] ולכך פירש שהוא מגדל גדול וחלוק מתוכו הרבה מגורות ולא הוי כלי אלא בנין ולכך לא בעי' צ"פ.

יש בה פו"ט - עי' רא"ש דאם לא היה פו"ט טומאה בבית מה שבתוכה טמא, וכן מבואר ברמב"ן חולין קכ"ה ב' דהביא דיש דגרסי במתני' דאין בו פו"ט והק' דא"כ טומאה בבית מה שבתוכה טמא, אולם ברש"י בחולין שם ביאר דאם ליכא פו"ט הוי טומאה רצוצה ולא בעי' לחידוש דסוט"ל, [ולכאור' למהר"ם אי ליכא פו"ט טומאה בבית תוכה טמא מדין ביב].

ואין ביציאתה פו"ט - עי' תוס' ב"ב ק' ב' דהק' למאי בעי' לטעמא דסוט"ל תיפול' משום קבר ותי' דבכלים אין דין קבר, וע"ש במהרש"א וברש"ש.

ר"י מטהר - עי' רא"ש דר"י פליג אף על מ"א וס"ל דמגדל בבית וטומאה בתוכו הבית טהור, ומ"מ במת שלם מודה ר"י, וכן מבואר בתוס' חולין שם, וברש"ש ובמ"א כתבו דיש לחלק דר"י מיירי רק באופן דאין ביציאתו פו"ט.

וברמב"ם בפיה"מ ביאר דמיירי דיש עוד פתח טפח למגדל וכיון דיכול לשורפה ולהוציאה מהפתח הקטן לא אמרינן סוט"ל, ועי' מים טהורים דהרמב"ם בא ליישב קו' הרא"ש ע"ש.

בטעם רבנן דפליגי אר"י - עי' בספר חדרי דעה יו"ד סי' שע"א דהק' דלקמן סופ"ח מבואר דב' חדרי הפתוחים לבית ויש בכ"א חצי זית דהבית טמא משום סוט"ל, והא אפשר דיצאו בזא"ז, וע"כ דרבנן ס"ל דאף בב' חצאים תלינן דיצאו בב"א, וא"כ נמצא דר"י ורבנן פליגי בתרתי, וע"ש דתלה להך מילתא בגדר סוט"ל, וע"ע מנחת שלמה ח"א ריש סי' ע"ב.

עי' חולין קכ"ה ב' גמ' ומנא תימרא דת"ק ור"י פליגי בתרתי, אם אמרינן סוט"ל, ואם טומאה טמונה בוקעת ועולה, וע"ש ברש"י ותוס', תוס' הרא"ש וחז' הרמב"ן, ועי' דברי הר"ש במ"ב בביאור הסוגיא דחולין ומשמע קצת מדבריו דאזיל כיש גורסין שהובא ברמב"ן.

מ"ג

טומאה בבית וכו' - עי' בר"ש דגרסינן טהור כיון דאין דרך לצאת משם, וגרסא זו מוכח בסוגיא דחולין דפריך ת"ק נמי טהורי וכו', וכן הוא גרסת רש"י ותוס' שם, ועי' ברא"ש ובתורא"ש בחולין דיישב לגרסת המשנה דמיירי דהמגדל ממלא כל עובי הפתח ולכך טמא משום סוט"ל, ועי' מהר"ם עוד ישוב.

עי' חז' ר"ח הלוי פ"א ה"ה ד"ה והנה בפ"ח דביאר דהר"ש קשיא ליה דלא שייך סוט"ל בצ"פ [ומה שכתב הגר"ח שם להק' עוד דשאני הצלת צ"פ דהוא הצלת תוכו, עי' בדברי הגר"ח פכ"ב ה"ב ד"ה והנראה וזהו כוונתו הכא] וע"ש מה דביאר בדברי הרמב"ם, אולם מדברי הרא"ש חזינן דאמרינן סוט"ל בצ"פ, וע"ע חזו"א סי' י"ג סוף ס"ק ב'.

מוכני וכו' - לרוב הראשונים הוא אופן של המגדל, אולם ברמב"ם בפיה"מ [לפי הכת"י] מבואר שהוא מגירה היוצאת מן המגדל ופירש לפי"ז המשך המשנה באופ"א, וכן פירש הגר"א בא"ר, והא דבמשוכה ג"א אין הבית טמא משום מאהיל על הטומאה, עי' בחזו"א דהוא משום חבוט רמי, וע"ש דהאריך להוכיח מזה דאמרינן חבוט רמי לפחות מטפח והביא בזה מחלוקת ראשונים ואכמ"ל.

ע' חזו"א סי' ח' סק"א איך משכח"ל משוך ג"א ומ"מ פתוחה טפח למגדל, ע"ש ב' אופנים.

ע' בר"ש בביאור התוספתא וגרסת הגר"א.

ע"ע בא"ר באריכות דהיפך את סדר המשנה וע"ש כמה חידושים בביאור המשנה.

מ"ב

תיבת מגדל - יש בו פו"ט

(א) ע' רא"ש דהא דנקט פו"ט דאי ליכא פו"ט כלים שבתוכו טמאים, וכן כתב בחי' הרמב"ן חולין קכ"ה ב' דהביא דיש שגרסו [ובר"ש ג"כ משמע דכך גרס במתני'] במתני' דאין בו פו"ט, והק' בקו' קמא דא"כ אמאי טומאה בבית כלים שבתוכו טהורים, הא הו"ל ככלים שבבית דאין כלי עץ מצילין עד דהוה ביה פו"ט, ולכא' נראה דתלוי בדין כיסוי נסר, דאי נימא דכיסוי נסר מהני בכל כלי שאין מקבל טומאה, (וכדדיק החזו"א בתוס' יו"ט), שפיר י"ל דאף באין בו פו"ט תוכה טהור, דיש לו הצלת כלי, אבל אי נימא דהוא מצטרף לדין אהל, שפיר י"ל דכל שאין בו טע"ט אינו חוצץ מפני הטומאה.

(ב) בעיקר דברי הרא"ש, הק' בגליונות קה"י [והובא במהדורת וגשל הערה 2] דהרא"ש סותר למה דכתב במ"א דלת"ק אף במגדל בבית כלים שבעוביו טהורים ומ"ש הכא דאי ליכא פו"ט לתיבה הרי"ז טמאה, עוד יל"ע דמ"ש מהא דמבואר במ"א דאם אין פו"ט בין המגדל לקורות כלים שם טהורין וה"נ כיון דליכא פו"ט אין הטומאה נכנסת בו, ואמאי פשוט להרמב"ן ולהרא"ש דאם אין בו פו"ט תוכו טמא, וצ"ב.

(ג) ע' רש"י בחולין קכ"ו א' דביאר דהא דנקט פו"ט דאי ליכא פו"ט הבית טמא משום דין טומאה טמונה ולא בעי' לדין סוט"ל, [וצ"ב דאדרבא י"ל דת"ק פליג על דינא דבוקעת, ולכך אי ליכא פו"ט הבית טהור כיון דלא אמרינן סוט"ל כשאין הטומאה נמצאת בחלל טפח, וכדיבואר להלן במ"ג בדעת הר"ש], ומה"ט ביאר דהרא"ה דרבנן ס"ל דין טומאה רצוצה, דהא מ"ג קאי על מ"ב, ומשמע דאף דפתחה לחוץ אי ליכא פו"ט טומאה בתוכה הבית טמא משום טומאה טמונה, וע"ז פליג ר"י דאף אי ליכא פו"ט הבית טהור משום דפליג אדין טומאה טמונה, אולם לדברי הרא"ש צ"ב מה ראיית הגמ' דרבנן ור"י נחלקו בדין טומאה רצוצה.

ובעיקר דברי רש"י יל"ע אמאי הוכיח ר"י דרבנן ס"ל דין טומאה טמונה רק ממשנה ג' הא אפשר להוכיח כן ממשנה ב' דמשמע דאי ליכא פו"ט הוי טומאה טמונה, וצ"ל דעדיף להוכיח ממשנה ג' דהוי הוכחה מהדין דבליכא פו"ט טומאה בתוכה הבית טמא מדין טמונה וע"ז אתי ר"י לחלוק, אבל ממשנה ב' אינו אלא ראייה מלשון התנא.

(ד) ע' בחי' הרמב"ן חולין קכ"ה ב' דהביא דיש גורסין במשנה דאין בו פו"ט ואין ביציאתו פו"ט, וביאר דלדבריהם כוונת הגמ' דאי ר"י קאי על טומאה בבית תוכה טהור הרי ת"ק נמי מטהר, אלא ע"כ דקאי על טומאה בתוכה הבית טמא, וטעמא דס"ל לת"ק דטמא, או משום דכיון דלא אמרינן סוט"ל היכא דאין ביציאתה פו"ט, ממילא הוי טומאה טמונה ובוקעת לבית, ואי לא אמרינן דהוי טומאה טמונה משום דינא דסוט"ל, א"כ הרי טמא משום סוט"ל, ור"י פליג אתרוייהו, והרמב"ן תמה עליו בקו' הב' אמאי בהיה עומד בתוך הפתח ופתחו לחוץ וטומאה בתוכו הבית טהור, הא כיון דהוי טומאה טמונה הרי"ז בוקעת לבית, ובפשוטו

כוונת הרמב"ן להק' דלא אמרינן סוט"ל על טומאה רצוצה, וא"כ אמאי הבית טהור, והי"מ ס"ל דאמרינן סוט"ל על טו"ר, (וצ"ע מהתוספתא דהובא בר"ש דמבואר דלא אמרינן סוט"ל בטומאה תחת רגלו כיון דהיא רצוצה), אולם א"כ דברי הרמב"ן צ"ע אמאי הוצרך להק' ממתני' דהיה עומד בפתח וכו', ולא הק' על מתני' דמגדל דאיך אפשר לומר דטומאה בתוכו הבית טמא משום סוט"ל, הא הוי טומאה רצוצה.

ובפשוטו צ"ל דעל מתני' דתיבת מגדל אין בזה נפק"מ, דהא אף אי נימא דהוי טומאה טמונה נמי הבית טמא, אבל במתני' דנפתח לחוץ כל הצד לטמאות הוא רק משום טומאה רצוצה וע"ז הק' כיון דלא אמרינן סוט"ל על טו"ר אמאי הבית טהור. עוד י"ל [ונתעוררתי לזה מידידי הרב יהושע זליבנסקי נ"י] דיש חילוק אם הטומאה מתפשטת לאהל או לאויר, ומשום דבאמת מסברא אמינא דודאי לא שייך סוט"ל על טו"ר, אלא דיש לחלק דאם הטומאה מתפשטת לבית, שפיר י"ל דכיון דהטומאה מישך שייך לאהל בטל מיניה דין רצוצה, אבל באופן דמתפשט לאויר ואין לטומאה מקום להתפשט שם בודאי דלא אמרינן סוט"ל על טו"ר, ולכך במשנה דתיבת מגדל דהטומאה תתפשט לאהל אף הרמב"ן מודה דאמרינן סוט"ל על טו"ר, אבל באופן דמגדל פתוח לחוץ בודאי דלא אמרינן סוט"ל בטו"ר, ויש לפלפל בזה.

אין ביציאתו פו"ט

(א) עי' מהר"ם דהק' דאי מיירי דאיכא צ"פ א"כ אף אם יש ביציאתו פו"ט תוכו טהור, ואי ליכא צ"פ מאי מהני דליכא פו"ט ביציאתו, ותי' דהכא מיירי באופן דאית ליה דין בנין ולא כלי ואי"צ צ"פ, ודינו כדין ביב דאם אין ביציאתו פו"ט טומאה בבית תוכה טהור ואטומאה בתוכו הבית טמא, (וע"ע חזו"א סי' ג' סק"ו), אולם עדיין צ"ב לשי' הר"ש במ"א דהוא מדין נסר א"כ שוב תקשי ממנ"פ, וי"ל בב' אופנים או דבאמת מיירי דאיכא נסר, ונקט דאין ביציאתו פו"ט, לאשמועינן דאף בכה"ג דליכא פו"ט טומאה בתוכה הבית טמא מדין סוט"ל ולא איכפ"ל דאין לו פתח טפח, [אולם לפי' הרמב"ם דמיירי דאיכא עוד פתח פו"ט ליכא ראייה], או דמיירי בליכא נסר ואתי לאשמועינן דכיון דאין ביציאתו פו"ט אין הטומאה מתפשטת דרך הפתח, וכדיסד בחזו"א סי' ב' ס"ק א'.

(ב) וברמב"ם בפיה"מ ביאר דמיירי דיש עוד פתח טפח למגדל וס"ל לר"י דכיון דיכול לשורפה ולהוציאה מהפתח הקטן לא אמרינן סוט"ל, ועי' מים טהורים דהרמב"ם בא ליישב קו' הרא"ש דודאי היכא דאיכא רק פתח אחד ויצטרך לפותחו להוציא את הטומאה אף ר"י מודה דהבית טמא, ושאני הכא דאיכא עוד פתח קטן פחות מטפח ויכול לפותחו ולחותכו או לשרוף במקומו, ולכך ר"י מטהר דאין לו הכרח להוציאו מהפתח הגדול, ולפי"ז נמצא דלהרמב"ם אין לנו ראייה דאמרינן סוט"ל אף בפתח פחות מטפח.

וכן מבואר ברמב"ם בפיה"מ לעיל פ"ג מ"ז דאם יש טפח בין הבית לביב ואין טפח ביציאתו הבית טמא, דלא אמרינן סוט"ל על פתח פחות מטפח והביא לזה סמך מהא דרק פתח טפח מביא את הטומאה.

מ"ג

עומד בפתח ונפתח לחוץ

[א] עי' בר"ש דלא גרסינן טומאה בבית מה שבתוכו טמא כיון דאין דרך טומאה ליכנס שם, וברא"ש ובתוס' הרא"ש בחולין ביאר גרסת טמא דמיירי דהמגדל סותם כל הפתח ואין לטומאה מקום לצאת רק דרך המגדל, ולכך טמא, ובחי' ר"ח הלוי פי"א מטו"מ

ה"ה ד"ה והנה בפ"ח ביאר דכוונת הר"ש להק' דלא שייך סוט"ל אלא בחציצת אהלים ולא בצ"פ, ועוד דשאני הצלת צ"פ שהוא הצלת תוכו, [וע"ע בדברי הגר"ח פכ"ב ה"ב ד"ה והנראה וזהו כוונתו הכא], אולם מדברי הרא"ש דכתב דמיירי דהמגדל ממלא כל חלל הפתח חזינן דס"ל דאמרי' סוט"ל לצ"פ⁶, ולכך חילק דאם יש עוד פתח אמרינן סוט"ל מהפתח השני והמגדל טהור, אבל אי ליכא עוד פתח המגדל טמא, ובאמת דהדברים מפורשים להדי' בדברי הר"ש פ"ט מ"י בביאור התוספתא שם דכתב להדי' דאם הכוורת ממלא כל הפתח טומאה בבית תוכה טמא אבל אם יש טפח תחתיו הכוורת טהורה.

ובאמת דמוכח כן מיניה וביה בדעת הר"ש, דהא ביאר דהמגדל יש לו כיסוי נסר, והגר"ח ביאר דלדעת הר"ש הוא מדין צ"פ, וא"כ אמאי מבואר במ"א דטומאה בבית תוכו טהור כיון דאין דרכה להכנס, הא בלא"ה לא שייך סוט"ל כלל לצ"פ, וע"כ כהרא"ש, וצ"ע על הגר"ח איך אפשר לבאר כן בכוונת קו' הר"ש⁷, וכן מוכח במהר"ם לעיל מ"א דביאר דמתני' דמגדל מיירי דהמגדל מוקף בצ"פ, וצ"ב דא"כ אמאי מבואר במתני' שהוא משום דאין דרכה ליכנס, הא בלא"ה לא שייך סוט"ל בצ"פ, וע"כ דס"ל כהרא"ש.

[ב] והנה מדברי הרא"ש והר"ש מוכח חי' גדול בדין דסוט"ל, דהנה הרי זה ודאי דאין המגדל עומד דיסתור לדלת המגדל בשביל העברת המת, אלא ודאי דיוציא את המגדל מהפתח בשביל העברת הטומאה, וא"כ הרי מוכח מהכא דדין סוט"ל אינו תלוי באהל שעומד לצאת דרכו, אלא אפילו באופן דכשיוציא את המת לא יהא האהל שם, כמו במגדל דכשיצא המת לא יהא שם המגדל ולעולם לא יהא המת באהל המגדל, מ"מ כיון דהמת עומד לצאת בחלל דשם נמצא השתא המגדל הרי"ז טמא, [וביאר הדבר נראה, דאי נימא דדין סוט"ל ענינו הסרת המחיצות הרי ודאי דלא איכפ"ל דלא יהא המגדל כשיעבור שם המת, דסו"ס השתא הוא כאילו פתוח לאהל המת, אולם נראה דאף אי נימא דענינו העברת הטומאה שפיר י"ל דהשתא הטומאה מתפשטת באותו אהל, ומה לי דלא יהא שם כשיעבור שם המת.

[ובמנחת שלמה ח"א סי' ע"ב האריך לדון בגוונא דחשב להסיר את גג המשקוף מבחוץ קודם הוצאת המת, אם מחשבתו מועלת בזה או לא, אולם לכאו' לפי המבואר הכא הרי כיון דהשתא אהל הבית מאהיל אל אותו מקום הרי"ז טמא, וצ"ע]. אלא דלפי"ז תקשי קו' גדולה, דלכאו' כ"ז א"ש אי נימא דהצלת המגדל על תוכו הוא מדין אהל, דבזה שפיר י"ל כיון דעומד להוציא את המגדל חשיב כאילו בטלו מחיצות המגדל וליכא מחיצה החוצצת על אותו מקום, אבל אי נימא כהשי' דהוא מדין הצלת צ"פ הרי לעולם בכל מקום שתצא המגדל יהא לו הצלה על תוכו, ונמצא דלעולם אין סוף טומאה לבא לתוך המגדל, וצ"ע"ג.

ובעיקר הדבר עי' במ"א ריש פ"ד דהק' אמאי במגדל בבית וטומאה בתוכו הבית טמא, הא יכול להוציא את כל המגדל לחוץ ולפותחו שם ואמאי הבית טמא מדין סוט"ל, והנה לכאו' לפי הצד דדין סוט"ל יסודו מדין העברת הטומאה, ודאי דל"ק כלל, דהא כיון דהשתא האהל מאהיל על כל המקומות דהמת יהיה שם, וכיון דחשיב כאילו המת שם, ממילא אף דלכשיבא שם הוא יהיה מחוץ לאהל הבית עדיין שייך בזה דין סוט"ל וכנ"ל, אולם לפי הצד דחשיב כאילו ליכא מחיצות שפיר יש להק' דמ"מ אין המחיצות עומדים להפתח רק מחוץ לאהל ולא בתוך האהל.

⁶ שו"ר דאינו מוכרח לגמרי די"ל דאדרבא באמת מיירי דאיכא כיסוי נסר [וכדהעמיד הגר"ח שם] וס"ל כהר"ח דהוא רק מדין אהל וכדביאר הגר"ח שם בדעתו, עוד יש לדחות דמיירי דהמגדל פתוח לתוך הדלת וכדהעמיד הרמב"ם, ובכה"ג כיון דהטומאה יכולה להתפשט מפתחו, ממילא בטל כל דין צ"פ שלה ומתפשטת אף מגבה, ודו"ק.

⁷ וידידי הרב נועם אלון נ"י רצה ליישב דלהצד דאמרינן סוט"ל ליכנס שייך לומר כן אף בצ"פ, ויש לפלפל בזה.

ובמ"א תי' דאף דלא שייך סוט"ל מהבית כיון דיכול להוציאו מהבית בלא שיפתח למקום המגדל, אולם עדיין שייך סוט"ל מהמגדל, ואף דיפתח את הפתח לחוץ לא איכפ"ל, דסו"ס כיון דהמגדל עומד להפתח ממילא הוי כאילו הוא פתוח השתא בתוך הבית, ויש לפלפל בזה.

[כל אות ב' מידידי הרב ל"י רפורט נ"י].

ג] והגר"ח תי' לגרסת הראשונים דמיירי דאית ביה כיסוי מחוסר מירוח דתו לא מהני אלא מדין אהל ושפיר שייך ביה דין סוט"ל, אולם כתב הגר"ח דכ"ז א"ש לפירוש ר"ח דכיסוי נסר מהני רק בתורת אהל, אבל עדיין תקשי להרמב"ם דס"ל דמהני לדין צ"פ, ולכך ביאר דס"ל דמיירי דנפתח תוך אהל הפתח ואהל הפתח פשיטא דטמא מדין סוט"ל וממילא הטומאה חוזרת למגדל ולכך טמא מה שבתוכו, עכתו"ד, והנה יש דהבינו בכוונת הגר"ח דמיירי דנפתח המגדל לחוץ היה עוד כיסוי ללא מירוח, וכיון דאין לו דין צ"פ הטומאה בוקעת אף מגבו, [וכנראה דכן הבין החזו"א בדברי הגר"ח ולכך הק' אמאי אי אפשר לפרש לדעת הרמב"ם דנפתח כפשוטו], אולם לפי"ז כל דבריו צ"ב חדא דא"כ מדוע להרמב"ם א"א לומר דמיירי דליכא כיסוי כלל ולכך טומאה בבית תוכו טמא, וביותר דע"כ דלהרמב"ם ליכא כיסוי בפתח המגדל לחוץ, דאל"כ איך הטומאה חוזרת מהפתח למגדל הא לא אמרינן סוט"ל בצ"פ, וע"כ נראה דודאי אף היכא דליכא צ"פ לכלי, אם תוכו בבית ופיו פונה לחוץ דאין הטומאה בוקעת מגבו, אלא כוונתו דהמגדל מגבו היה בו דופן בלא מירוח, ולכך בשלמא לר"ח דאין לו דין צ"פ, שפיר הטומאה בוקעת מגבו מדין סוט"ל ולכך הבית טמא, אבל להרמב"ם דיש לו דין צ"פ עדיין תקשי איך שייך בו דין סוט"ל, [ודוחק לומר דמיירי דהמגדל מפולש מצד לצד, ופשוט], ולכך ביאר הרמב"ם דמיירי דהוא פתוח תוך אהל הפתח.

ד] אולם עדיין יל"ע בדברי הגר"ח דכמו בטומאה בבית אמרינן דהטומאה עוברת לאהל שמחוץ למגדל ושוב נטמא המגדל, ה"נ נימא בטומאה בתוכו דהטומאה תצא לאהל שמחוץ למגדל ותטמא לבית, אולם נראה פשוט דהא מבואר להדי' בלשון הגר"ח דהאהל שחוץ למגדל נטמא מדין סוט"ל, ובהכרח צ"ל דכוונתו כדברי הרא"ש דמיירי דהמגדל ממלא כל חלל הדופן, ולכך אם אנו באים לדון מדין דהאהל יחצוץ מפני הטומאה, הרי אמרינן סוט"ל, ומה דאית ליה נמי דין דצ"פ לא איכפ"ל דהא כלי בכלל אינו חוצץ מפני הטומאה, א"נ י"ל דמיירי דהיה דלת בבית קודם המגדל ודלת זו היתה סתומה, ולכך בטומאה בתוכו כיון דאין דרך טומאה להכנס אינו מטמא את הבית, ופשוט.

[אות ג' ד' שלא בעיון כה"צ]

ה] ובעיקר יסוד דברי הגר"ח דלא אמרינן סוט"ל לצ"פ, ידוע להק' מדברי הרמב"ם פי"ט מטו"מ ה"ג דכוורת בפתח ופיה למעלה ואין בינו לבין המשקוף טפח וטומאה בבית תוכה טמא, והרי הגר"ח בפי"ט העמיד לדברי הרמב"ם דמיירי בכוורת שאינה בא במידה, ומ"מ בכוורת בבית וטומאה בבית תוכה טהור, וע"כ משום דיש לה הצלת כלי, וא"כ איך הכוורת נטמאת. ועי' להלן פ"ט מ"י דהארכנו בזה.

ואולי י"ל [העירוני] דדנין כאן ממנ"פ, דאי משום דיני אהל שפיר י"ל דאף דליכא טפח אמרינן סוט"ל אף על פחות מטפח, וכיון דבקעה הטומאה למקום שמעל פתח הכוורת ממילא כבר מתפשטת הטומאה לתוכה, ויש לפלפל בזה.

ראשי פרקים לפ"ה מ"א ומ"ב

עין התנור

עי' מהר"ם ורא"ש דמיירי דאיכא פו"ט ומ"מ אינו טמא מדאו' כיון דאינו עשוי להכניס ולהוציא, ועי' מקדש דוד אולם בר"ש כתב דודאי מיירי דליכא פו"ט דאל"כ ודאי הבית טמא, ועי' חזו"א סי' ט"ז סק"ג. ע"ע רמב"ם וראב"ד פי"ח מטומאת מת ה"ד ובכס"מ שם. ע"ע בא"ר דפירש למתני' בעוד אופן.

קדירה שבארובה

עי' ר"ש ורא"ש לקמן מ"ה דאף דאין כלי נעשה אהל לטהר מ"מ בדפנות אהלים מצילים, ועי' אחי דינא דמתני' דבניקב בטל הצלת הכלי. בבאור המחלוקת מצינו ד' שיטות – א. במהר"ם פי' דמדאו' אי"ז פתח דלא עשוי להכניס ולהוציא ופליגי אם גזרו רבנן, ב. בא"ר פי' דמדאו' בעי' טפח כדין אהל ופליגי אם גזרו בדפנות אהלים אטו כלי שבבית, ועי' חזו"א סק"א מה דהק'. ג. עי' ר"ש סופ"ט דכלים דפליגי אם בעשוי לזה ולזה גזרו דשיעורו בכונס משקה או בזית, והא דב"ה טמאו את הקדירה, חומרא הוא, [ועי' לשון הר"ש במ"א דב"ש בעין התנור אזלי לשי' בקדירה, ולכאו' זה סותר לדבריו הכא וי"ל], ועי' בתוס' יו"ט שם בכלים בדעת הרמב"ם, ועי' קה"י טהרות סי' ב' בבאור פלוגתא דהר"ש והרמב"ם. ד. עי' לשון הרמב"ם בפיה"מ דמבאר בדבריו דלכו"ע בעי' טפח להבאת הטומאה ולא סגי בנקב, אלא דפליגי אם ע"י הנקב מתבטל כל הדין סחימה וחשיב דאיכא חלון טפח או לא, [ועי' לשון הרמב"ם פי"ח ה"ד ובכס"מ דמשמע דבעין התנור לא בעי' טפח, וכדעת הר"ש, וצ"ב אמאי לגבי עין התנור ס"ל לב"ש דסגי בפתח פחות מטפח לטמא הבית ולגבי קדירה בעי' דיהא פתח של טפח, וי"ל].

מ"א⁸

עין התנור

א[שיטת הר"ש דמיירי דליכא בעין התנור פו"ט, דאל"ה בודאי הבית טמא, דכיון דנכנס לתנור אמאי לא יכנס אף לבית, וצ"ב דאף לשי' דמיירי דליכא פו"ט קשה דכיון דהתנור טמא ממילא אף הבית טמא, וצ"ל דלב"ה הוא רק חומרא וכדביאר הר"ש בפ"ט דכלים בהא דס"ל לב"ה במ"ב דקדירה טמאה, [ועי' להלן מ"ג אות ב'].

ובעיקר לשון הר"ש דהק' מהא דאין דרכה ליכנס, צ"ב דמשמע מלשונו דהא דהתנור מטמא את הבית הוא מדין סוט"ל, ועי' הק' דהא אין דרכה ליכנס, ותי' דכיון דנטמא התנור ממילא בנוגע לטומאת הבית חשיב כלצאת, ועוד תי' דלאו מדין סוט"ל נטמא הבית, וצ"ב מה שייך סוט"ל על התפשטות הטומאה, ועי' בר"ש לעיל פ"ד מ"ג דכתב דהטומאה רצוצה בוקעת למגדל ובוקעת לבית מדין סוט"ל, וצ"ב דמה שייך סוט"ל על התפשטות הטומאה, ועי' בר"ש פ"ז מ"ג דהביא מהתוספתא דבהאילו קוברי המת על חלון חדר הפנימי אין חדר החיצוני טמא כיון דכשם שנכנס מהחלון סופו לצאת מהחלון, וגם בזה צ"ב דמה הנדון בזה, הא לא שייך סוט"ל על התפשטות הטומאה, ועוד יל"ע אמאי הכא הבית טמא הא הכא גם שייך דינא דחלון דסופו לצאת וממילא לא שייך לטמא הבית מדין סוט"ל, וצ"ע בכ"ז.

ועי' ברא"ש דתמה דמבואר להדי' במתני' פ"ח דכלים דבליכא פו"ט בעין התנור טהור, ועי' מים טהורים דיש לחלק דשאני התם דהטומאה רצוצה במקומה אבל היכא דהטומאה נמשכת ממקו"א הרי"ז מתפשטת אף בנקב קטן, וע"ע בחזו"א סוף ס"ק ה' במוסגר.

⁸ שלא בעיון כה"צ.

ב] הנה עיקר דברי הר"ש צ"ב דהנה הר"ש ביאר בסו"ד דהכא לא בעי צ"פ, וא"כ צ"ב מה הנפק"מ אם יש בעין שיעור טפח או לא, דאף אי יש טפח התנור טהור כיון דיש לו עדיין דין הצלת כלים, וממילא אין הטומאה יכולה לעבור לבית, ומה שייך לדון לגבי הצלת הכלי שיעור טפח האמור בדיני הבאת טומאה באהל, ועוד צ"ב דלבתר דמסיק הר"ש דמיירי דליכא פו"ט הק' דהא בעי צ"פ ואמאי רע"ק מטהר, וצ"ב דהא כיון דליכא פו"ט אין כאן הבאת טומאה ע"י אהל ואיך תעבור הטומאה מהעין לתנור ולבית.

ובחזו"א סי' ט"ז סוף ס"ק ג' ביאר דהכא מיירי דבפתח של עין התנור עם עובי הדפנות יש בהם לרבע פו"ט, וכן מיירי דקוברי המת האהילו עד הבית ואין אף סדק ביניהם, ואי לאו דהיה מחיצה היו התנור והבית באהל אחד עם המת, והנידון במתני' הוא מדין דפנות אהלים, דאי לאו דין דפנות אהלים הרי כלי נעשה אהל לטמא ולא לטהר ואינו חוצץ, ולכך כתב הר"ש דאי מיירי דאיכא פו"ט אף בקמירה, ודאי דהטומאה תעבור מקוברי המת לבית דרך העין, כמו בדופן בין ב' אהלים שיש לו נקב טפח דעוברת הטומאה מאהל לאהל, אבל כיון דמיירי דליכא פו"ט בקמירה אין הטומאה עוברת, אולם כיון דבלא הכלי יש כאן כדי לרבע, ע"כ צריך לדון אם הכלי טמא או לא, דאם העין טמא אינו מציל אף בדפנות אהלים, וממילא יש כאן טפח להעברת הטומאה, ולכך הק' הר"ש כיון דמבואר בכלים דבעי צ"פ לתנור, אמאי רע"ק מטהר, הרי כיון דאין כאן הצלת כלים יש כאן טפח להעברת הטומאה, וע"ז תי' דלא בעי צ"פ אלא בגוונא דהתנור באהל דאמרינן מיגו, אבל באופן דהתנור מחוץ לאהל ויש לו הצלת כלים ממילא הדר דינא דדפנות אהלים והרי"ז חוצץ בפני הטומאה, אבל ב"ש ס"ל דמ"מ התנור טמא ובטלה המחיצה וממילא עוברת הטומאה לבית דרך חלל העין דהא יש בו לרבע טע"ט, והוי דומיא דקדירה בארובה לב"ש במ"ב, דכיון דהקדירה טמאה אינה חוצצת.

ג] עי' מהר"ם דמיירי כשיש בעין פו"ט וס"ל לב"ה ורע"ק דכיון דאין עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח מדאו' אלא מדרבנן ופליגי אם גזרו אף על הבית או לא, וכבר תמה במקדש דוד טהרות עמ' 338 דבשלמא לענין הצלת כלי בצ"פ שייך לומר דאם אינו עשוי להכניס ולהוציא אינו חשוב כפתח, אבל הכא הא מיירי בדין הבאת טומאה לאהל, והרי הא דבעי דמהני כלי לחצוץ אינו משום דהצלת תוכו היא הסותמת אלא דאינו חשוב סתימה אלא כשיש לו הצלת תוכו, אבל באופן דיש לו חור טפח ואין סתימה בכלי, בודאי דאף דיש לו דין הצלת תוכו הטומאה תעבור דרך הפתח, ומה איכפ"ל דאין לו שם פתח, וכתב דע"כ מוכח מהכא דדין הצלת כלי אינו משום דחשיב סתימה אלא דהצלת תוכו מציל נמי על הכלי שלא יכנס הטומאה, ולכך אף דפתוח טפח, כיון דיש הצלה על הכלי משום דאינו עשוי להכניס ולהוציא, חשיב דהכלי סתום ואין הטומאה עוברת.

וברא"ש ג"כ כתב דמיירי דאיכא פו"ט, וכבר הק' במים טהורים דלדידיה הדרה קו' הר"ש דא"כ אמאי הבית טהור, ואין לומר כמהר"ם דאינו עשוי להכניס ולהוציא, דהא כתב בריש דבריו דעשוי להכניס אש ולהוציא עשן.

ד] עי' ברמב"ם פי"ח ה"ד דכיון דאין התנור גבוה מעל הארץ טפח אין הטומאה מתפשטת מהתנור לבית, ובכס"מ ביאר דכיון דהתנור משוקע בקרקע אינו נעשה אהל אחד עם הבית, וכבר תמה בחזו"א סק"ו דמה הסברא בזה, ובתשו' הפנ"י הוכיח מהכא כשי' דהיכא דאינם נעשין לאהל אחד אף דיש ביניהם פתח טפח אין הטומאה עוברת מאהל לאהל, וע"ע פתח האהל כלל ב' סי' ח'.

מ"ב

קדירה שבארובה

א] עי' ר"ש פ"ט דכלים דמתני' דעשוי לזה ולזה שיעורו בכונס משקה ס"ל כב"ש אבל לב"ה ורע"ק שיעורו בזית, והא דב"ה חומרא בעלמא הוא, ועי' בתוס' יו"ט שם דבדעת הרמב"ם א"א לומר כן דהא פסק לתרוייהו, ולכך ביאר דיש חילוק בין דפנות אהלים דבעי' שיעור טפח כדין פתח אהל להצלת צ"פ דשיעורו בכונס משקה, וכדברי הגר"א בא"ר, [ובזה מיושב לכאור' קו' הר"ש במ"א לגבי עין התנור דרע"ק מטהר דהא מבואר במתני' דכלים דעין התנור בעי' צ"פ, אולם להרמב"ם א"ש דרק כשהתנור בבית בעי' להצלת הכלי מדין צ"פ אבל במתני' דמיירי בדין הבאת הטומאה ע"י אהל שיעורו בטפח].

ועי' קה"י טהרות סי' ב' דצ"ל בדעת הר"ש דכיון דלגבי קבלת טומאה שיעורו בכזית ממילא הקדירה נטמאת וכלי טמא אינו חוצץ, ובדעת הרמב"ם י"ל דס"ל דממנ"פ אי דנין אותו כאוכל ובעי' כזית א"כ הרי אינו מקבל טומאה, ואי דנין אותו כמשקה הרי בטל מיניה דין כלי ואינו מקבל טומאה, ונמצא דממנ"פ אינו מקבל טומאה⁹, ובדעת הר"ש י"ל דס"ל דאי"ז תרתי דסתרי דאפשר דהוא עדיין מקבל טומאה כיון דהוא ראוי עדיין לאוכל ומ"מ כיון דעומד גם למשקין חשיב דאיכא פתח בכונס משקה ונמצא דאף דאיכא פתח הוא מקבל טומאה, עכתו"ד. ולפי"ז בניקב כזית לכו"ע מציל כיון דאינו מקבל טומאה, ועי' להלן אות ג' מהתוספתא לפי' הר"ש דמבואר לכאור' דאף במוציא זית אינו מציל על ארובה שיש בה פו"ט, עוד יל"ע בעיקר הדבר דלכאור' אדרבא מסברא י"ל דאין דנין מה יהא לולי הדין דד"א אלא כיון דע"י הדין של ד"א אינו מקבל טומאה כיון דדינו בחור טפח הרי"ז חוצץ, שו"ר בחזו"א סי' י"ג ס"ק ט"ז ד"ה יש לשאול וע"ש בסו"ד ב' חילוקים והדברים נפלאים. (וע"ע להלן מ"ז בהערה על דברי הרמב"ם בענין אין כ"ח נעשה אהל).

ובמשנת ר"א סי' ל"ז ס"ק י"ד ביאר דהר"ש ס"ל דדין כלים מצילים עם דפנות אהלים הוא מדין הצלת כלים ולכך בכונס משקה אינו מציל אבל הרמב"ם סובר דנתחדש דהכלי מציל מדין אהל ולכך בעי' טפח כשיעור אהל¹⁰.

ב] עי' ר"ש במ"א דתמה אמאי רע"ק מטהר את התנור הא מבואר במתני' פ"ט דכלים מ"ח דעינו של תנור בעי' צ"פ, ותי' דשאני התם דכל התנור עומד באהל המת ומשום מיגו בעי' צ"פ אף לעינו משא"כ הכא דאין פתח התנור באהל המת, ועי' חזו"א סי' ט"ז סק"ד דהק' דזה סותר לדברי הר"ש בכלים דהק' דכונס משקה לא אתי רק לב"ש, הא י"ל דשאני התם דאיכא מיגו ולכך בכונס משקה בעי' צ"פ משא"כ בקדירה בארובה דהעליה הוי כתנור באויר, וכתב דצ"ל דהר"ש חזר בו, וצ"ב מלשון הר"ש דכתב במתני' דשם פרשתי משנה זו.

ואולי י"ל דשאני עין התנור דודאי העין חשיב נמי לפתח התנור, אלא דאינו עיקר פתחו, ולכך במקום מיגו בעי' צ"פ, אבל בקדירה שנפתחה אין ע"ז שם פתח כיון דאינו מוציא כזית ולא יועיל ע"ז מיגו, ולפי"ז י"ל דבמ"א ב"ה מטמאין את התנור מעיקר הדין כיון דהוא נחשב לפתח התנור, ורק במ"ב כתב הר"ש שם דהוא חומרא בעלמא, וצ"ע בכ"ז.

ג] עי' בר"ש בסופ"ט דכלים דהביא מהתוספתא דנפתחה כמוציא זית מצלת על פחות מטפח, ופי' הר"ש דמצלת באופן דאין בארובה פו"ט, אבל ביש בה פו"ט העליה טמאה, ובחזו"א כלים סי' י"ב ס"ק מ"א תמה דכיון דנפתחה כמוציא זית הרי אינו מקב"ט ושוב הוי דפנות אהלים ואיך יעבור הטומאה, ובשלמא במתני' דניקב כונס משקה כיון דנטמאת הקדירה אינה מצלת אבל הכא דהקדירה טהורה איך תעבור הטומאה, והביא דהגר"א באמת גרס דמצלת עד פו"ט, ע"ש.

⁹ עי' לקמן פ"ו מ"ב מה דהק' החזו"א על זה מתוס' ב"ב כ' א'.

¹⁰ ועי' לקמן פרק ט' מ"א בהערה מה דיש להק' לכאור' סתירה לזה מדברי הר"ש בכוורת.

פ"ה מ"ג מ"ד מ"ה

ב"ש אומרים וכו'. לדעת רוב הראשונים דין זה בקדירה של ע"ה מיירי, אולם לדעת הרמב"ם בפכ"ג מטו"מ ה"א גזרו כן גם על כלי של ת"ח, [אולם פשוט דאף להרמב"ם הא דמציל כלי ע"ה על אוכלין ומשקין הוא רק על אוכלין של ע"ה, אבל על אוכלין של ת"ח אינו מציל, כיון דלדידיה הוי כלי טמא], ועי' טו"א חגיגה כ"ב א' דהוכיח כדעת הרמב"ם מהסוגיא שם, וע"ש עוד לדעת הרמב"ם כל המחלוקת של ב"ש וב"ה הוא רק בת"ח אבל בע"ה לכו"ע אינה מצלת.

עי' בסוגיא בחגיגה כ"ב א' דב"ש אמרו לב"ה דכלי טמא אינו חוצץ, והכלי טמא משום מגע ע"ה, ועי' בר"ש פי"ג מ"ה ד"ה ופחות מכביצה דהק' דהא טומאה דרבנן חוצץ, ע"ש.

בתפארת למשה יו"ד סי' שע"א מסתפק באופן דהכלי חרס כבר נטמא וגבו לתוך הבית אם חוצץ כיון דמצד גבו אינו מקבל טומאה, או כיון דהוא טמא אינו חוצץ, וכבר תמה בחי' ר"ש ב"ב סי' ט"ו סק"ד דמבואר להדי' במתני' דכיון דהכלי נטמא מע"ה אינו חוצץ, ואולי יש לחלק בין בית ועליה דכלי טמא אינו חוצצם להפוך אותם לב' אהלים, לב' אהלים ופתח ביניהם, דגם כלי טמא מצי לסתום הפרצה שביניהם, וע"ע.

עי' תויו"ט במ"ה דהק' אמאי תנן רק כלי חרס הא כל הכלים מקדשים, ותמה רעק"א דהא הא הכא מיירי לענין חציצה ורק בכלי חרס דאינו מקבל טומאה מגבו שייך הך מילתא, ועי' בתפארת דיישב דמשכח"ל בכלי מתכות דאומר ע"ה דעדיין הם גולמי מתכות, וע"ש דהביא דרעק"א השיב לו דדחוק כן בכוונת התויו"ט, ועוד נסתפק רעק"א בעיקר הדין אם נאמן ע"ה לומר כן או לא, ועי' מקדש דוד סי' מ"א סק"ב דהאריך להוכיח דנאמן.

ראשי פרקים

דפנות אהלים

מ"ה

מפני שהכלים וכו' - עי' ר"ש ורא"ש דהוא טעם על הא דכלים וקדירה בארובה מצילים, ולפי"ז גרסינן מצילים בלא וי', אולם ברמב"ם מבואר דגרסינן ומצילים, ועי' במשנה אחרונה ביאור המחלוקת, ועי' בא"ר דלא קאי כלל אדלעיל וגרס כלים טהורים וכ"ח טהורים מצילים וכו'.
עי' ר"ש דכל הנך הצלות בלא מירוח טיט אבל היכא דאיכא צ"פ מצילין בכל ענין, ולכאור' כוונתו להא דמבואר בפ"י דכלים דכפויין על פיהן מצילים עד התהום, ובחזו"א סי' א' ס"ק ח' ובמקדש דוד עמ' 339 הק' דמשמע דמהני אף בבאר חלקה, דאף דין ד"א לא שייך בבאר חלקה, מ"מ מהני מדין צ"פ, והק' דהא ודאי לא מהני כלי כפוי להיות אהל אלא כשיש לו דופן טפח אבל בליכא דופן טפח אינו נעשה אהל, וא"כ איך יועיל כשאין לו טפח להציל בבאר חלקה על תוך הבור, הא צ"פ אינו מציל אלא על תוכו, ובחזו"א ביאר דסגי במה דע"י המירוח יש לו חלל טפח, ובמקד"ד הוכיח מהכא דהצלת צ"פ אינו רק בכלים אלא גם באהלים, דאהל שיש לו צ"פ הרי"ז מציל על תוכו.

הבור והדות שבבית - הנה מבואר במ"ז לענין ד"א מבחון דלא מהני בכותל חצר וגינה, וע"ש בגליון הרא"ש דכתב דגם ד"א בבור לא מהני אלא בבור שבבית ולא בבור שבחצר, כיון דהבור משתמשים בו תשמישי הבית ולא בבור שבחצר, ועי' חזו"א סי' א' סק"ה דהוכיח כן מהר"ש בכלים פ"י מ"א, ולפי"ז לכאור' הא דמהני כלי טפח כפוי בבאר חלקה, נמי מיירי כשהבאר בבית.

וכפישה נתנה עלינו - עי' בר"ש דפי' דהוא כלי הבב"מ, אולם בהמשך המשנה הק' דא"כ לא משכח"ל דינא דכפישה בבאר חלקה דכיון דהוא כלי הבב"מ ע"כ דיש לו דופן טפח, ולכך פירש דהוא פשוטי כלי עץ, ובתויו"ט כתב דמשכח"ל דאין בו עומק טפח ומ"מ מפני ארכו ורחבו הוי כלי הבב"מ, ובמהר"ם פי' דמיירי בכלי דאינו עשוי אלא לכפותו על כלים ותניא בתו"כ דכל המשמש כפוי בכלים טהור, וברמב"ם בפיה"מ ביאר דהוא כלי גללים או כלי אבנים, [נאינו יכול לפרש כהר"ש דהא פסק בפ"ב מטו"מ ה"ב דכלי הבב"מ הוי אוהל גמור], וכן מבואר בראב"ד פכ"א מטו"מ ה"ו.

ועי' חזו"א סי' א' ס"ק ט' דהק' על פי' קמא דהר"ש דמיירי בכלי הבב"מ שאין לו דופן טפח, דהא ש"י הר"ש לעיל פ"ד מ"א דכלי הבב"מ אינו בכלל הדין דכלים אינם חוצצין ואמאי לא מהני בבאר חלקה, [נצ"ב דהא הר"ש כתב כן רק לגבי תוכו והכא הנידון על הבור, ואולי כוונתו להק' דנימא דהבור יהא כנסר לכלי, וממילא הכלים שבחלל הבור טהורים מדין כלי כפוי מציל עד התהום], ותי' דכיון דאין לו דופן טפח הרי הוא ככל הכלים, ועל פי' הר"ש דהוא פשוטי כ"ע תמה דמ"ש מסרידה דמצלת כנסר, ועי' חזו"א כלים סי' כ' סק"ב דסרידה גרע.

עוד כתב שם בחזו"א דכיון דמבואר בראשונים [ובתוספתא שהובא בר"ש מ"ן] דכפישה הוא דבר שאינו מקב"ט אין חילוק אם הטומאה בבית והכלים בבור או דהטומאה בבור והכלים בבית, אולם הוסיף בסק"א במוסגר דכ"ז כשיש לבור יציאה טפח דאל"ה הוי כקבר סתום, ועי' לשון הר"ש בריש המשנה דכתב דמיירי שהמת בבית וכלים בבור.

כוורת פתוחה - עי' בר"ש דאינה פקוקה בקש, והיינו דפקוקה בקש מציל על תוכו מדין ד"א, ועי' תויו"ט דהביא דמהר"ם גרס פחותה, [וע"ש עוד בתויו"ט ובחזו"א סי' ד' סק"ד דתמה עליו].

והנה הר"ש הוכיח מהכא כשי' לעיל פ"ד מ"א דבכלי הבב"מ במדה סגי בנסר ולא בעי' צ"פ, אולם לדעת המהר"ם דכתב לעיל דמיירי דיש למגדל צ"פ, ע"כ הוצרך לגרוס במתני' פחותה דמבואר בפ"ט מ"ג דבטל מינה שם כלי, ולכך מהני בה נסר, אלא דצ"ב א"כ אמאי לא מהני כפישה, וצ"ע, ולהרמב"ם דפסק דכלי הבב"מ יש לו דין אהל הרי פשוט דמהני נסר, אולם א"כ צ"ב אמאי לא מהני כפישה מדין ד"א דהא הכוורת הוי אהל גמור, וע"כ צ"ל דהתנא סובר דלית ליה דין אהל והרמב"ם לשי' באמת השמיט להק' מילתא בהלכות.

עד שיהא לה טפח ממקו"א - עי' בר"ש ורמב"ם דהוכיחו מלשון המשנה דמהני כלי שיש בו דופן טפח ע"ג באר חלקה מדין ד"א, ועי' רמב"ם פכ"א מטו"מ ה"ג דפסק דכלי כפוי על פיו מציל עד התהום אף בלא מירוח, [ועי' בחי' הגר"ח סטנזיל סי' ת"ב ד"ה ובאמת ובמקדש דוד עמ' 337 דהוכיחו מלשון הרמב"ם דכלי הכפוי על הארץ מהני רק משום דין ד"א, ולפי"ז כתב במקד"ד שם דלא מהני כלי כפוי על פיו אלא בבית ולא בחצר כדן ד"א, וע"ש בביאור הדבר], אולם דעת הראב"ד דבעי' מירוח, אולם מ"מ כתב שם הראב"ד בד"ה אבל דאם יש לבור דופן טפח וכפה הכלי על פיו מהני אף ללא מירוח מדין ד"א, אבל אם ליכא לאהל דופן טפח לא מהני כלי שיש בו דופן טפח בלא מירוח, וצ"ב מלשון המשנה דמשמע דמהני כלי שיש בו דופן טפח על באר חלקה, וכדהוכיחו הר"ש והרמב"ם, וי"ל דבבאר בבית אף הראב"ד מודה דמהני כיון דד"א שאני, וע"ע חזו"א סי' ק' דהק' על הראב"ד דודאי כותל על דופן הבית לא בעי מירוח כיון דמהני מדין ד"א כמו כפישה התלויה בקורה.

וע"ע ברמב"ם שם דהביא לדין דחצי דופן לא מהני על כלי הדבוק לכותל, וצ"ע אמאי באמת לא הביאו כרינא דמתני' בכלי על פי הבור, ותו קשה דבכה"ג הרי לכאור' סגי במה דלכותל הבית יש טפח.

ובעיקר הדבר דלא מהני חצי טפח וכו', עי' בחי' ר"ח הלוי שם ד"ה ויסוד הדברים דתמה אמאי אינם מצטרפים ומ"ש משאר אהלים דמצטרפים, וע"ש בתרצו.

עי' בר"ש דהביא לדברי התוספתא בענין שיעור דופן טפח בכלי על הבור, ועי' חזו"א סי' א' סק"י ביאור הדברים, ועי' לשון הרא"ש דבעי' דיהא גבוה טפח כל סביב הבור, וצ"ב מהתוספתא הנ"ל.

כך ניצולין מבחור - ע"י לשון הר"ש דחשיב אהל להפסיק בין טומאה שתחתיו לכלים שעל גבו, אולם לשון הרמב"ם בפיה"מ דיציל על כל מה שבתוכו, וכן משמע בלשוננו בפכ"א ה"ג וה"ד, וע"י במש"א ובחי' הגר"ח סי' ת"ב בביאור המחלוקת.

ע"י בר"ש דהביא מהתוספתא דקדירה הסמוכה לדופן וטומאה תחתיה תוכה וגבה טהור מדין שיפולי אהלים, ותמה בר"ש אמאי שינו הלשון, והגר"א בזר זהב על התוספתא ביאר דכפישא אין לה דופן אלא משוקע בתוכה מעט ולא שייך כאן דין ד"א, ולכך בעי' לדין שיפולי אהלים, וצ"ב אמאי כפישא מצטרף לבור שיש לו דופן טפח ואינו מצטרף לכותל טפח, וצ"ל דמיירי דליכא חלל טפח, ועוד צ"ב דא"כ אמאי לענין קדירה לא אמרו דטעמא משום שיפולי אהלים, וצ"ל דלענין קדירה לא בעי' לשיפולי אהלים אבל לענין כפישא בעי' לתרוייהו ודו"ק.

עוד הביא הר"ש מהתוספתא דאם הטומאה רצוצה תחת הקדירה הרי"ז בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ומבואר דטומאה רצוצה בוקעת לתוך אהל, וע"י בחי' הגר"ח סי' ת"א דנקט כן וביאר לפי"ז דברי הר"ש בפ"ד מ"ג ע"ש, שו"ר דאינו ראיא כלל דהא התוספתא מיירי דפתחה לחוץ וא"כ אין כאן דין אהל על תוך הכלי, וכל הנידון דהכלי מאהיל על הטומאה, ולכך אם יש טפח הרי"ז אהל על הטומאה וחוצץ אבל בפחות מטפח הרי"ז טומאה רצוצה, אלא דא"כ יק' לדעת הרמב"ם דטומאה באויר הוי טו"ר, אמאי בטומאה בתוך הכפישא תחתו טהור מדין ד"א, ולא אמרין דיבקע לתוכו מדין רצוצה, ולכא"ו זה סתירה לדברי הגר"ח.

קורה שהיא נתונה - ע"י ברמב"ם ור"ש דהביאו מהתוספתא דכל המחלוקת ברחוק פחות מטפח, וע"י מש"א ומי"ט דהק' מ"ש מפ"ט מ"י דכוורת בפתח ויש בינה לשקוף פחות מטפח טומאה בתוכה הבית טהור ולא נחלקו בזה ומ"ש הכא דפליגי, וע"ע חזו"א ס"ק ט"ז.

והנה בעיקר פלוגתא דרע"ק וחכמים אם חייל עליה ד"א בסמוך פחות מטפח, יל"ע דלכא"ו אף דחייל עליה דין אהל מ"מ הוי אהל עראי בתוך אהל קבע ולדברי הגר"ח בפ"כ אינו מועיל אלא מדין הצלת צ"פ, וא"כ היה מן הדין דטומאה תיכנס לתוכו אף בפחות מטפח כדין הצלת צ"פ דאף בניקב פחות מטפח בטל מיניה הצלת צ"פ, (וע"י היטב בחי' הגר"ח סי' שצ"ט ויש לחלק), וכן יש לדון דבגוונא דטומאה בתוכו לא יחצוץ כדין צ"פ, (אלא אי נימא דכה"ג דטומאה בתוכו חשיב אהל קבע וכמוש"כ הגר"ח שם), ואף דבתוספתא מבואר דחוצץ אף בטומאה בתוכו, הרי התוספתא מיירי בד"א מבחור וכה"ג הרי אף אהל עראי חוצץ.

ע"י רמב"ם פכ"א ה"ה דפסק כחכמים ואם יש ריוח ביניהם הקדירה טמאה, ומבואר דס"ל דמיירי בכלי חרס, וכבר תמה בחזו"א ס"ק י"ג דזה סותר לשי' בה"ג דאין כ"ח נעשה ד"א, וע"י בחי' הגר"ח סו"ס ת"ב ב' חילוקים בזה.

ע"י בכס"מ דהביא מהר"י קורקוס דבאופן דהקדירה רחבה יותר מהקורה אם יש בקורה טפח הקדירה וכלים שבתוכה טמאים, אבל אם אין לה טפח אין מה שיביא טומאה לקדירה, דאין כ"ח מיטמא מגבו, וע"י בחזו"א שם דתמה עליו דמה ענין אין כ"ח מיטמא מגבו להכא, הרי כיון דאין כלי נעשה אהל לטהר ממילא הוי כטומאה בתוכו.

ע"י בר"ש מהתוספתא ובחזו"א ס"ק י"א דביאר כל דברי התוספתא.

ובדפוס ראשון יש תיקונים על הר"ש מר' בצלאל אשכנזי וז"ל:

היתה אפוצה בארץ שהקדירה יושבת בארץ בדוחק ומגיעות פיה לקורה וטומאה תחת קדירה אם אין בין פיה פו"ט מצלת עם הקורה.

א"נ כשכפאה ע"פ על הקורה פחות מטפח.

משוכה: פחות מטפח ופליגי בה ר"ע ורבנן ומתני' נמי בהכי פליגי ומשוכה היינו שאין הקורה סותמת כל פי הקדירה וכו'¹¹.

שיטת הרמב"ם

א] עי' היטב ברמב"ם פכ"א מטו"מ הל' ג' ד' ה', ועולה מדבריו כמה חידושי דינים, א) כלי כפוי מציל עד התהום ולא בעי מירוח. ב) כלי חרס אינו נעשה לאהל, אבל אם מירחו לכותל מציל על תוכו. ג) כלי הכפוי על הדופן מציל רק על מה שבתוכו ושכנגדו בכותל אבל אינו חוצץ. ד) דאף בשאר כלים בעי' שיהא פיו דבוק לכותל¹². ה) בעי' דיהא לכלי הדבוק על הכותל דופן טפח. ובאחרונים הק' על הרמב"ם כמה קו', במה דחי' דכלי כפוי לא בעי מירוח, קשה דא"כ אמאי כלי כפוי על כותל גינה לא מהני כמו כלי כפוי על הארץ, (חזו"א סוף סק"א וסק"ג במוסגר). ובמה דחי' דאין ד"א בכ"ח, קשה מ"ש מקדירה בארובה דחוצצת, וכן מ"ש מקדירה¹³ תלויה בקורה דמצלת על תוכה (מש"א הגר"ח וחזו"א ס"ק י"ג) ועוד קשה דהא מבואר להדי' בתוספתא אחד כלי חרס ואחד כלי עץ, וכן מבואר בהמשך התוספתא דקדירה של כ"ח בצד דופן הבית וטמאה תחתיו מצלת מדין ד"א (חזו"א סק"ג). ובמה דחי' דאינו מציל אלא על תוכו, קשה דהר"ש הביא מהתוספתא דטמאה תחתיה תוכה וע"ג טהור מדין ד"א, ואמאי חוצץ על גבה. ובמה דחי' דבעי' דיהא פי הכלי דבוק לכותל, קשה דהא בתוספתא מחלק בין בין כפישה לקדירה וטמאה בתוכה אם תחתיה טהור או לא, וע"כ דמיירי דפיו פתוח לאויר, ומ"מ מהני מדין ד"א להציל, (חזו"א ס"ק ח') וכן קשה דמ"ש מקדירה בארובה דלא בעי' דתהא הקדירה מכוסה בדופן. ועוד הקשה בחזו"א סי' ג' סק"י בהדביק פי הכלי לדופן מבחוץ¹⁴ דלדעת הרמב"ם אינו מציל אלא על תוכו, למאי בעי' לחידוש דין של ד"א תיפול מדין צ"פ, דכמו בפתחו לחוץ איכא הצלת תוכו מדין צ"פ, ה"נ נימא דכיון דבבוק לכותל ואין היכ"ת לטמאה ליכנס יש לו הצלת צ"פ¹⁵.

ב] ובמש"א ובחי' הגר"ח סי' ת"ב בארו בדברי הרמב"ם דנאמרו בזה ב' דינים, חדא באופן דצירף כלי לכיסוי האהל דנעשה הכלי לחלק מהאהל, וזהו דהביא הרמב"ם במ"ג דהספרי יליף דכלים מציל אהל המת בכיסוי, אולם יש עוד דין בד"א דהיכא דסמך כלי לדופן אף דאינו נעשה לחלק מדופן הבית, מ"מ הרי"ז מציל על תוכו מדין אהל, וילפינן לה בק"ו מצ"פ, וכמבואר ברמב"ם שם,

¹¹ ומבואר מלשון הר"ש דכל המחלו' של רע"ק ורבנן הוא רק באופן דפתוח לאויר אבל באופן דכולו תחת הקורה לכו"ע איכא הצלת ד"א, ועי' לקמן פ"ט מ"י דהארכנו בזה בדברי התוספתא.

¹² ועי' חזו"א סק"ח דנקט דגם להרמב"ם מהני באין פיו סמוך לכותל, אולם בס"ק י"ג חזר בו, אולם במי"ט נקט בדעת תויו"ט דכוונת הרמב"ם לאשמוענין דבעי' דיהא פי הכלי סמוך לדופן ולא מהני דשאר הדפנות יהיו סמוכים לכותל.

¹³ ומבואר להדי' ברמב"ם בה"ה דמיירי בכלי חרס, וכ"כ בכס"מ מהר"י קורקוס, ועי' חזו"א בהשמטות לאהלות.

¹⁴ אבל על ד"א מבפנים ליכא לאקשוויי, דאף דפי הקדירה סתום, מ"מ כיון דהקדירה בתוך האהל שפיר נכנסת הטמאה לתוכו, ודמי לכ"ח המכוסה בצ"פ על גבו דהטמאה נכנסת דרך פיו, ופשוט.

¹⁵ ותי' דהרמב"ם לשי' דכלים שבתוך הכלי כנגד הטמאה אינן נצולין אף בכלי, וצ"ב דאי נימא דכל דין ד"א הוא מחמת הק"ו דצ"פ, מה יוסיף דין ד"א יותר מכלי עם צ"פ, אולם נראה דהחזו"א לשי' בסי' כ' ס"ק כ"ב ובגליונות דאף להרמב"ם כלי המוקף צ"פ הרי"ז מציל על תוכו ורק כלי שאינו מוקף צ"פ אלא דיש לו מעלה שאינו פתוח למקום הטמאה בזה חי' הרמב"ם דאינו מציל על תוכו כנגד הטמאה, ושפיר מועיל ד"א דיהא כמוקף צ"פ בכלולו, אבל להגר"ח בפ"ט ה"א (עמ' ע"ו) דהוא דין בכ"ד עדיין צ"ע, וצ"ל דהגר"ח סובר דמיירי דיש דף מעל הכלי דמעביר את הטמאה וממילא אינו חועיל מדין הצלת צ"פ דהוי ככלי כפוי בתוך הבית דודאי לא מהני, ומה"ט א"ש דברי הגר"ח בהמשך דנקט דהוא מדין ד"א דכיסוי האהל, ומשום דס"ל דמיירי דבבוק לדף, ועי' בהערה מס' 12 ועדיין צ"ע בזה.

ולכך בכיסויי האהל סגי בכלי חרס, ולא בעי' שיהא הכלי מכוסה בדופן¹⁶, וכמו"כ לא בעי' שיהא לו דופן טפח, אבל באופן שהכלי מצטרף לדופן האהל אינו מציל אלא על תוכו, ולא מהני בכלי חרס, ובעי' שיהא מכוסה בדפנות הבית, [ובחי' הגר"ח שם מבואר דבזה מתורץ אף דברי התוספתא דמהני ד"א אף בפיה למעלה, וצ"ב הסברא בזה¹⁷].

אבל הר"ש פליג על הרמב"ם דהא כתב להדי' דד"א חוצץ אף בטומאה בתוכו, וכמו"כ חוצץ על כלים שעל גביו ותחתיו, ומשום דס"ל דאף באופן דהכלי מחובר לדופן האהל נעשה לחלק מהאהל, ובמ"א לעיל מ"ה ביאר דבזה נחלקו נמי אי גרסינן ומצילים או מצילים, ע"ש.

ועל הקו' מקורה התלויה דחזי' דמהני ד"א בכלי חרס, כתב הגר"ח בסו"ד ב' חילוקים, חדא דהיכא דהאהל מלמעלה ופי הכל"ח מלמטה אין הכלי חוצץ אבל היכא דפי הכל"ח למעלה ועי' האהל של הכלי הכל"ח עצמו יהיה מחוץ לאהל שפיר מהני¹⁸, ועוד חילק דבכלי הכפוי כיון דגג הכ"ח הוא גג האהל אין בכחו להיות אהל להציל אבל בקדירה התלויה בקורה דהכל"ח משמש רק כדופן לחצוץ שפיר מהני¹⁹.

¹⁶ ועי' בחזו"א סק"ח דהביא דברמב"ם בפיה"מ בפ"י מ"ז מבואר דקדירה הנתונה בצד איסקופא מצלת עם ד"א אף בפיה פתוח, ותמה בתויו"ט שם דהא בעי' דיהא פיה דבוק לכותל, אולם להגר"ח א"ש דהתם מיירי בדין כיסוי האהל.

¹⁷ ועי' בספר אהל חי דפי' דמיירי דיש פתח בדופן הבית והקדירה מונחת על פתחו, וכן י"ל דמיירי באופן דהקדירה מחוברת לקורת הבית דבכה"ג הוי מדין כיסוי האהל, ובאמת די"ל בדעת הרמב"ם דס"ל דמתני' פליג על התוספתא, והכרח לזה מהא דהתנא נקט לדינא דד"א מהצד רק על כפישה ולא הזכיר נמי לקדירה, וע"כ משום דס"ל לתנא דאין ד"א מהצד על כ"ח, והא דשינה בלשונו בפלוגתא דרע"ק ורבנן ונקט רק קדירה, משום די"ל דבכפישה לא בעי' לדין ד"א אלא מהני מדין נסר, ולא ובזה ודא מהני ברחוק פחות מטפת, ודו"ק. [לשיטת תויו"ט דמהני נסר בכל כלים טהורים]

¹⁸ ולפי"ז אם סמך את הכלי לדופן קרוב לתקרה דליכא אהל על הכלי מציל אף בכ"ח, וצ"ע. עוד צ"ע דהא מיירי בד"א מבחוץ וא"כ אמאי בכל"ח כפוי על הדופן אינו נעשה אהל, הא אינו תחת אהל המת, ואולי למד הגר"ח דמיירי באופן דיש האהל על הכלי, וכגון באופן דקורת הכלי בולט לאחריו, וזה ישוב לקו' החזו"א סי' ג' סק"י עי' הערה 9.

¹⁹ ועי' בספר טעם ודעת באוה"ל ד"ה שאין דיישב [ונרחיב כאן הדברים] את שי' הרמב"ם עפ"י לשונו בפיה"מ פ"י דכלים דהא דאין כלי חרס נעשה אהל משום דהטומאה נכנסת דרך פתחו, והיינו דאי"ז הל' דאין ד"א בכ"ח, אלא כיון דהכ"ח בתוך האהל נכנס טומאה מפתחו, אולם לכאו' הגר"ח נקט לא כן בב' החילוקים שחילק בין קדירה תלויה בקורה לכלי כפוי, אולם נראה דאי"ז סותר לדברי הגר"ח, דהא מבואר בלשון הרמב"ם דהוא גזה"כ דאין נעשה כ"ח אהל, וע"כ צ"ל דהא באמת מסברא י"ל דאדרבא כיון דאית ליה דין ד"א אין נכנס טומאה מפתחו, (אולם החזו"א והקה"י לעיל מ"ב נקטו מסברא להיפוך), ועי' בא גזה"כ ללמדינו דדין מה דין הכלי לולי דין ד"א, וכיון דכ"ח נטמא מתוכו אינו בכלל דין ד"א, אבל באופן דאחר ההצלה חשיב דפתחו חוץ לאהל שפיר מהני, ושפיר שייך חלוקי הגר"ח דיש אופנים דלא נתחדש הך נילתא ואדרבא אמרינן דכיון דע"י הד"א אינו מקב"ט הרי"ז טהור.

ויש להביא ראיה לזה דהנה מקור דברי הרמב"ם מהתוספתא בכלים ב"ק פ"ז ה"ה ומבואר שם דלדעת ת"ק חבית דכפאה על הדופן מציל על תוכו ועל כנגדו בכותל, ובחבית דכפאה על הקרקע ומירחה בצ"פ מציל עד התהום, ולדעת ר"א כפוי על פיו אינו מציל, ומבואר דלולי החסרון של צ"פ על גבו הרי"ז חוצץ עד התהום, וכל המחלוקת רק אם מועיל צ"פ על גבו, וצ"ע לדעת הרמב"ם דהא אין כ"ח נעשה אהל ומה מועיל דיש לו צ"פ, וכדביאר הגר"ח דצ"פ מציל רק על תוכו, והא דמציל עד התהום הוא רק מדין אהל שבו, וע"כ דכל החסרון הוא רק משום דנכנס טומאה מפתחו וכיון דמרחו בצ"פ ואין נכנס טומאה מפתחו שפיר מהני מדין אהל.

ג] והנה יש בזה עוד ב' נפק"מ, חדא לענין טומאה בתוכו, דכיסוי האהל חוצץ גם על טומאה בתוכו, אולם ד"א לא מהני אלא על הטהרות ולא על הטומאה וכדין צ"פ, ואף דמבואר להדי' בתוספתא דטומאה תחתיו, תחתיו טמא, תוכו ועל גבו טהור מדין ד"א²⁰, הרי כבר ביאר הגר"ח דהתוספתא מיירי בדין כיסוי האהל, וכמו"כ צ"ל דאף דהגר"ח הוכיח בריש דבריו מדינא דכוורת וארובה דאף בטומאה בתוכה מהני ד"א, אולם גם התם הוא מדין כיסוי האהל, וכמבואר בחי' הגר"ח שם ד"ה ובאמת.

וי"ל לכאור' עוד נפק"מ [והעירני לזה ידידי ושארי הרב אליעזר לוי נ"י] דהנה מבואר במתני' דחצי דופן בכלי וחצי דופן בבור לא מהני, וברמב"ם השמיט למתני' והביאו רק על כלי הדבוק לכותל, וקשה דבכה"ג הרי לכאור' סגי במה דלכותל הבית יש טפח, אולם נראה דהרמב"ם השיטתו דכל דין ד"א הוא רק על הכלי אלא דדפנות הבית מצטרפים לאהל של הכלי, ולכך ס"ל דא"א לצרפו לטפח שיש בדופן הבית, דהא אינו נעשה כדופן לכלי, ולהר"ש דס"ל דלעולם נעשה הכלי לחלק מהאהל י"ל דבאופן של הרמב"ם, אף דבכלי יש רק חצי טפח ולבליטה מהכותל יש רק חצי טפח מהני כיון דמאהיל על חלל טפח, ודופן טפח נמי אית ליה מחמת דופן הבית דיש בו טפח, אבל באופן דכפה כפישה טפח על פי הבור, כיון דבעי' דיחול שם דופן אהל על הכלי, בעי' שיהא כולו מדופן הכלי²¹. [והגר"ח שם הק' אמאי לא מהני להצטרף עם החצי טפח של הכותל ותי' עפ"י הנ"ל דכיון דאינו מצטרף לאהל הבית, אלא דע"י דופן הבית חייל דין אהל על הכלי, לכך רק בכה"ג אינו מצטרף לחצי טפח של הבור].

בענין כלי כפוי

עי' ברמב"ם פכ"א ה"ג דכלי הכפוי על פיו על הארץ אי"צ מירוח, חוץ מכ"ח, ואם מרחו על הקרקע לא מהני כיון דחשיב מירוח על גבו, אבל כפאו על הכותל מציל על תוכו וכנגדו בכותל, והראב"ד חולק דכלי כפוי בעי מירוח וכן סובר דהך דינא נאמר גם בכ"ח, ועי' בראב"ד דפליג וס"ל דבעי' מירוח כיון דלא נפיק מתורת כלי, [ועי' בכס"מ דתי' דרק היכא דהצלתו בתורת כלי בעי' צ"פ אבל הכא הרי הצלתו בתורת אהל ולא בעי' צ"פ, ואדרבא צ"ב סברת הראב"ד דכתב דלא נפיק מתורת כלי], ועוד כתב דאף דמקור דברי הרמב"ם דכ"ח לית ביה דין הצלת כלים כפויים הוא מספרי פר' חקת דדרשינן מקרא דכ"ח שכפאו על פיו ומרחו דנתמעט מעליו ולא על גבו, [והיינו דאם כ"ח נעשה אהל הרי לא בעי' כלל צ"פ בכפוי על פיו, [לדעת הרמב"ם], וע"כ דשאני כ"ח דאינו נעשה אהל ולכך בעי' צ"פ להצלתו], מ"מ בתוספתא מבואר להדי' בפ"ז ה"ה דחבית דכפאה על הקרקע ומירחה מצלת עד התהום, והרי להדי' דכ"ח הכפוי על קרקע נעשה אהל עד התהום, וחזינן מינה דכ"ח נעשה אהל ולכך מציל עד התהום, ותו חזינן דבמרחו לקרקע ליכא חסרון דעליו ולא על גבו, והא דמבואר בספרי דלא מהני, ביאר הראב"ד דהתם לא מיירי במרחו עם הקרקע אלא דמרחו סביב בטיט דחשיב כמרחו על גביו, ופשוט דכ"ז להראב"ד לשי' דבעי' מירוח, אבל להרמב"ם לשי' דאין דין מירוח שפיר איכא ראייה דאין כ"ח נעשה אהל, דאל"ה מאי איכפ"ל דמרחו ע"ג, הא לא בעי' כלל מירוח, וע"כ דשאני כ"ח דאינו נעשה אהל.

והנה במתני דכלים פ"י מ"א מבואר.....

²⁰ עי' לעיל בראשי פרקים מה שכתבנו על הר"ש בדברי התוספתא בטומאה רצוצה.

²¹ ויש לדון בכ"ז בסברא דאין לחלק בין דין הדופן דבעי' דיהא טפח רק מהכלי, לדין האהלה דיהא סגי במה דיש כאן האהלה ע"י חצי טפח מהכלי וחצי טפח מהכותל, ובתרווייהו חידוש הוא דלא מהני צירוף הכלי והדופן, וצ"ע.

פ"ו

מ"א

טומאה תחתיו וכו'

ע"י לשון הר"ש, ובמ"ט דייק מלשונו דאף דבטומאה על גבו דאף כלים שלא כנגד הטומאה טמאים, מ"מ בטומאה תחתיו רק כלים שכנגדו טמאים, [וכן הביא במלאכת שלמה מרבי אפרים אשכנזי], וביאר בטעמא דמילתא דדנין ממנ"פ דכיון דאינו חוצץ הוי כמאן דליתא ואין אהל להביא את הטומאה, אולם צ"ב הסברא מ"ש טומאה תחתיו מטומאה על גבו, ותו דמבואר להדי' לקמן בר"ש פ"ט מ"ב דכל הכלים טמאים. אולם ברמב"ם פ"ב ה"א וברא"ש מבואר להדי' דכל הכלים טמאים וע"י בתוס' יו"ט דטעמא משום דמליא טומאה בכל האהל, אולם בחזו"א סי' ב' סק"ז מ"אן בזה ולכך ביאר דטעמא משום דחשיב כאילו המת והכלי בתוך אהל המת. וע"ע ברא"ש דבטומאה ע"ג גם הכלים שמצדו טמאים, דכיון דהטומאה מתפשטת תחתיו ממילא כל הכלים שלמעלה טמאים, וכן מבואר בר"ש לקמן פ"ט מ"ב, וע"י לשון הרמב"ם שם דמשמע קצת מלשונו דטהורים, וכן דייקו במרכה"מ ובחסדי דוד, ועוד יש לדרך לפי הצד במהר"ם לעיל פ"ד מ"א דלגבי המשכה כלי חוצץ א"כ הרי הכלי חוצץ דהטומאה לא תעלה כנגדו, וצ"ע. וע"י לשון הרמב"ם בפיה"מ דטומאה ע"ג שמע"י דכלי נעשה אהל לטמא ומטומאה תחתיו שמע"י דאינו נעשה אהל לטהר, וצ"ב אמאי לא ילפי' מטומאה על גביו גם דאינו נעשה אהל לטהר, וכן יש לדייק בלשון הר"ש דבטומאה תחתיו ביאר דהוא משום דאין נעשה אהל לטהר ובטומאה על גבו כתב משום דנעשה אהל לטמא, ולכאור' אי נימא דבטומאה תחתיו גם כלים שלא כנגד הטומאה טמאים, א"כ כבר ברישא שמעינן דנעשה אהל לטמא, וע"ע במ"ט.

רבי אליעזר מטהר

ע"י בר"ש דהביא מתוספתא דר"א מטהר גם בנסמך ע"י כלים, [ונכתב במ"ט דמ"מ מודה דכלים עצמם אינם חוצצים, וראיה לזה דאל"כ למאי בעי' בכ"ח צ"פ ולא סגי בנסר, אע"כ דכלי אינו נעשה אהל לטהר ולא יועיל ע"ז נסר], וע"ע בר"ש מהתוספתא דמ"מ בנסמך על כלי טמא ר"א מודה דאינו חוצץ, וצ"ב דכיון דס"ל דנסמך אינו חלק מהאהל מה איכפ"ל דנסמך על דבר טמא. ובתו"ט הביא מהמהר"ם דר"א מטמא בנסמך ע"י כלים, ופליגי רק בנסמך ע"י אדם, דרבנן ס"ל דדמי דדמי לכלים כיון דראוי לקבל טומאה ור"א מדמה לבע"ח כיון דיש לו רוח חיים, והערני מו"ח שליט"א דדבריו צ"ב דהא טעמא דכלי אינו חוצץ משום דכלי אינו נעשה אהל, ולא משום דמקב"ט, ותו דא"כ דא"כ צ"ב סברת ר"א דמה יועיל דיש לו רוח חיים, והא מ"מ הוא ראוי לקבל טומאה ואין חוצץ, [ואף אי נימא דבע"ח אינו מקבל טומאה אף באופן דיש לו שם אוכל כגון במפרכרסת, (ע"י רש"י ותוס' חולין קכ"א ב' וקה"י סי' מ'), מ"מ אדם הא מקב"ט ואין חוצץ].

ע"י בר"ש דביאר דברי התוספתא דנתן על גבי כ"ח ואין פו"ט בין פיו לנדבך דלר"א טהור, דמיירי דהנסר רחב הרבה ויש לנדבך דין ד"א, ובחזו"א סי' ג' סק"י י"ח הק' דמה שיעור יש לדבר הא בעי' דבר קבוע לד"א, ועוד העירו דא"כ אף לרבנן יהא טהור כיון דאינו נסמך על כלים אלא על ד"א, דהא לכלים גם יש דין ד"א, ואין לומר דכיון דלכתר הדין ד"א עדיין הוא נסמך על כלי לא מהני, דהא חזו"א בבית שחצו בקנקנים דמהני מדין ד"א, אף דנסמך על גבי כלים, אולם קר' מעיקרא ליתא דודאי אנו דנין מה יהא לולי הדין ד"א, וכיון דאי לאו דין ד"א ליכא כלל דין אהל לא מהני דין ד"א להכשירו.

ובגוונא דיש פו"ט, לגרסת הגר"א טהור, אולם לגרסת הר"ש בין טומאה תחתיו ובין טומאה על גבו הכלים טמאים אף לר"א, ותמה בחזו"א שם דבטומאה על גביו אדרבא הרי הכלים טהורים ולר"א נעשין אהל וחוצצין, וכתב בחזו"א דצ"ל דאף ר"א מודה דהיכא דלולי הדין דכלים נעשין אהל לטהר היו כלים שתחתיו טמאין, אין הכלי נעשה אהל לטהר אף לר"א, אולם א"כ צ"ע דברי התוספתא דאף בפחות מטפח נימא דכיון דאי לאו דין דפנות אהלים היו הכלים טמאים לא מהני ד"א להכשירו, וצ"ע.

ושמעתי מידידי הרב אריה פרידמן נ"י ליישב דהיכא דאיכא פו"ט בין הכלי לנדבך א"כ כשהטומאה בוקעת תחת הנדבך ממילא הטומאה מתפשטת לתוך הכלי דהא כלי אינו נעשה אהל לטהר, אבל היכא דליכא פו"ט הרי ביחס להצלת הכלי על תוכו דינו דנעשה אהל לחצוץ מדין ד"א כיון דמחובר לנדבך, וממילא חייל דין ד"א על כולו מדין ד"א, ודו"ק היטב.

ולענין דין התוספתא בראשו אחד על האבן וראשו האחד על הספסל וכו', עי' בחזו"א שם ובקה"י סוכה סי' י"ז אם הנידון רק על מה שבתוכו בלא הספסל או רק על מה שבתוכו מחמת הספסל או על תרוייהו, או דבאמת לא פליגי כלל.

פ"מ מ"ב

אם יכול הדלת וכו'.

[א] עי' ברמב"ם בפיה"מ דהנידון משום דאדם סומך למפתח, ובמ"א ביאר דהא דמיאן בפ"ה הראשונים דהחסרון משום כלי, דכיון דאית ליה דין ד"א ליכא חסרון של כלי, ושאני אדם דלא נאמר בו דין ד"א, (ועי' קה"י סי' כ"ד דתמה מהא דגוי חוצץ מדין ד"א), ובנקה"כ ריש סי' שע"א ביאר דזהו גם כוונת הרמב"ם בפ"ה, אולם כבר תמה בחזו"א סי' ג' ס"ק י"ג דזה דוחק בלשון הרמב"ם בהל', ותו דבתוספתא מבואר להדי' דהנידון מחמת טהרת המפתח, ולכך נקט דהרמב"ם בהל' חזר בו.

[ב] עי' ר"ש רא"ש ותוס' ב"ב בתי' בתרא דהוא מחמת הדין דמ"א דנסמך על כלי אינו נעשה אהל, וה"נ אם אין הדלת יכול לעמוד בפנ"ע אינו חוצץ, ותוס' והרמב"ן הוכיחו כן מדברי התוספתא בפ"ז ה"ב דר"א מטהר לפי שלא נטמא המפתח, ואזלי ר"א ורבנן לשי' במ"א.

וברא"ש הק' דאיך יתכן דכלי גופיה חוצץ, וכמבואר בגמ' דכ"ח דפומיה לבר חוצץ, ונסמך על כלי אינו חוצץ, ותי' דהלכתא הוא, וביאר בחזו"א שם דכ"ח דפומיה לבר מהני מדין ד"א אבל נסמך במפתח כיון דהמפתח אין לו דין ד"א, אינו חוצץ, ובקה"י שם תמה דעדיין תקשי קו' הרא"ש בחבית מלאה גרוגרות דמאי איכפ"ל דהחבית נטמאת, הא כיון דמ"מ יש לחבית דין ד"א ליכא חסרון של נסמך, וצ"ל דכיון דנטמאת בטל גם דין ד"א ושוב הדר חסרון דכלי, [או דמ"מ הטומאה תעבור דרך הכלי הטמא, אולם א"כ צ"ע אמאי אמאי דחו התוס' לתי' ב' דחסרון דמתני' משום דינא דכלי טמא, דהא מבואר במשניות דאיכא חסרון מחמת דהוא כלי, דכ"ז סגי לענין סמכו במפתח, אבל לענין חבית מלאה גרוגרות ע"כ דכל החסרון משום דהוא טמא, ותו דהא שיטת התוס' דמיירי דסתומה כולה ע"י הגרוגרות, וא"כ איך הטומאה תעבור דרך הכ"ח, וע"כ כדכתבנו לעיל דלא נתחדש דין ד"א בכלי טמא, והוא חי' גדול].

אולם פשטות לשון הרא"ש נראה דהילכתא הוא דאעפ"י דהכלי טהור מחמת הצלת ד"א מ"מ שייך בזה חסרון דנסמך.

[ג] עי' בתוס' ב"ב דבארו עוד ב' טעמים במתני', או משום דהוי סתימת עראי, או משום דנסמך על כלי שמקבל טומאה, והא דמיאנו בתי' בתרא, עי' בט"ז סי' שע"א דתוס' ס"ל בתי' קמא דמיירי במפתח שעשוי לשמש עם הקרקע ואינו כלי, ולכך הוכיחו דכל דבר הנסמך לא מהני כיון דהוי סתימת עראי, ובתי' הב' ס"ל דמיירי במפתח דעלמא, ובתי' בתרא ס"ל דגם במפתח דמשמש לקרקע חשיב כנסמך ע"ג כלי, ולפי"ז פסק הט"ז דכיון דהרמ"א פסק כתי' קמא ממילא דלת הנסמך ע"י ציר אינו חוצץ, אולם הש"ך בנקה"כ נחלק עליו דודאי היכא דהמפתח משמש עם קרקע הוי כחלק מהדלת וחשיב כסתימה קבועה וחוצץ, ומה"ט דלת שמחובר עם ציר נמי חוצץ, [וכן פסק בחזו"א שם, וכתב עוד טעם בזה דאפשר דגם לדלת וגם לציר יש דין ד"א משא"כ מפתח דכיון דאינו תשמיש קבוע אינו מצטרף לד"א, וכנראה דהש"ך והט"ז ס"ל כמו דנראה פשטות לשון הרא"ש דאף דיש לכלי הצלת ד"א מ"מ עדיין שייך בזה חסרון דנסמך דהילכתא ניהו], אלא דמתחילה סברו התוס' דמיירי במפתח דמחוסר תיקון והוי כגולמי כלי מתכות דאין לו שם כלי, ולכך הוכיחו דכל סתימת עראי אינו חוצץ, ובתי' הב' ס"ל דמיירי במפתח דעלמא, ובתי' בתרא ס"ל דאף גולמי כלי מתכות יש לו שם כלי לענין דנסמך עליו אינו חוצץ, [ועי' בחזו"א שם בסו"ד דהביא כן מר"ש בכלים דגולמי כ"מ יש לו שם כלי לענין נסמך].

עוד י"ל דהא דמיאנו בתי' בתרא משום דס"ל כק' הרא"ש דיש כאן דין ד"א, או דס"ל כסוד האחרונים (עי' בנובי"ק יו"ד צ"ד וברש"ש במתני') דאף דכלים אינם נעשים אהל אבל מ"מ נעשים מחיצה, ולכך לא שייך במ"ב חסרון דמ"א, (או דס"ל כק' האחרונים דלבטל שם פתח ליכא חסרון של נסמך על גבי כלים, אולם כ"ז מועיל על תי' קמא ולא על הת' הב').

ד] ובעיקר תי' קמא דתוס' דכל נסמך אינו חוצץ, יל"ע דא"כ אמאי במ"א הוצרך לחסרון דנסמך על כלים, ותו דא"כ אמאי באמת מהני נסמך על גבי אבנים, ויש לחלק.

ובמה דתי' בתי' הב' דשאני מפתח דנסמך על גבי דבר המקבל טומאה, בפשוטו כוונתם כמו דהביא הרמב"ן דמיירי דהמפתח כלפי הטומאה, והחסרון משום דנטמא המפתח, ותמה עליהם דמבואר להדי' בתוספתא דהמפתח טהור²², ובחזו"א שם יישב דכוונתם דמיירי דמפתח מגואי ואעפ"י כיון דנסמך על דבר המקבל טומאה אינו חוצץ.

חבית מלאה גרוגרות

א] עי' בגמ' ב"ב דפריך אי דפומיה לבר אמאי אינו חוצץ, והק' הראשונים דהא מ"מ בעי' ביטול, ונשנו בזה ד' תי' בראשונים, א) שיטת הר"ש והראב"ד בפט"ו ה"א דהיכא דממעט את הפתח בעי' ביטול אבל בסותם כולו לא בעי' ביטול, בין בכ"ח וכ"ע ובין בסתימה ע"י אוכלים, ושאני תבן דאינו סותם כולו כיון דיש גם את הכלי, ב) שי' תוס' ב"ב (וכדביאר המהרש"א שם) ושבת מ"ד ב' (ומש"כ שם דמוכח כן בב"ב, עי' חזו"א י"ח סק"ד דכוונתם דלפי דבריהם בד"ה בחבית דמיירי דהגרוגרות בולטות וסותמות, תקשי דא"כ אמאי צריך לבטל את הגרוגרות, וע"כ דבאוכלים לא מהני סתימת כולו) דלענין כלי חרס מהני סתימת כולו בלא ביטול אבל לענין אוכלין לא מהני בלא ביטול, ועי' ברמב"ן בסוגיין דטעמא דלא מהני באוכלין דדמי להא דאוכלין שלא הוכשרו אינם חוצצין כיון דגריעי, [והכא לכו"ע הוא], ובחכמת מנוח בשבת פ"י דאין דרך בנין בהם כיון דעיקרן לאכילת אדם ובהמה, (ועי' לקמן תוספת דברים בזה ממשנת ר"א) ובריטב"א מגילה כ"ו ב' כתב דטעמא משום דאוכל מקבל טומאה. ולענין כ"ע כתב במהרש"א דג"כ בעי' סתימת כולו, ומבואר כן להדי' בתוס' בשבת שם ובתוס' הרא"ש מגילה כ"ו ב', אולם עי' ב"י סי' שע"א דלא בעי' שיתום כולו, וכבר תמה עליו בב"ח שם דמ"ש כ"ח מכ"ע. ג) שי' התוס' בתי' קמא והרמב"ם בפט"ו ה"א דלעולם סתימת כולו נמי בעי' שיבטלו, ומיירי הכא באמת דביטול, ועל ראיית התוס' מהגמ' בשבת, עי' ברמב"ן דתי' דכיון דאינו מהודק לא הוי מחיצה, ובחזו"א י"ח סק"ג תי' דהרמב"ם לשי' דסגי בביטול לשעה, וא"כ שפיר י"ל דמיירי התם בביטול ומ"מ אי"ז בונה בשבת, ועל ראייתם מהגמ' במגילה, עי' ברמב"ן, וביתור ביאור בחי' הרמב"ן שבת מ"ד ב', דשאני כ"ע העשוי לנחת דכיון דאינו עשוי לטלטל הרי"ז כאילו ביטלו שם, (אולם ודאי דאין לנו ראיה מהרמב"ן אלא לענין היכא דסתם כולו, אבל לענין סתימת רובו בכ"ע עדיין יש להסתפק אם מועיל או לא). ד) ברמב"ן תי' דכוונת הגמ' להק' בממנ"פ דאי ביטלו הכלי גופיה חוצץ, ואי לא ביטלו, עדיין תקשי דמ"מ יועיל סתימת הגרוגרות כיון דכה"ג לא שייך חסרון דנסמך, וביאור דבריו נראה דבשלמא למסקנת הגמ' דמיירי בכלי טמא שפיר י"ל דס"ל דלא חייל דין ד"א על כלי טמא, [וזה חידוש בסברא], וכיון דנסמך על כלי טמא חייל עליה דיני הסומך ואינו חוצץ, אבל לפי ההו"א דמיירי בכלי טהור הרי חייל דין ד"א על הכלי ומה איכפ"ל דהגרוגרות נסמכין על החבית.

²² וכן יש להק' מהתוספתא דהובא בר"ש בסוף מתני' דבית שחצצו בקנקנים כלפי הטומאה וטח בטיט מבפנים אם אין יכול לעמוד בפנ"ע טמא, וצ"ב דהא השתא אין הקנקנים נטמאים ואמאי אינו חוצץ.

ב] בעיקר סברת הראשונים דסתימת כולו לא בעי' ביטול, עי' בחי' הגר"ח סי' רפ"א דביאר יסוד הדבר עפ"י"מ דהוכיח שם דבחלון נתחדש דבעי' שיהא שם פתח ושלא יהא מחיצה, ומשו"ה בביטולו בטל שם פתח ידיה, אבל בלא ביטולו אף דסתום ברובו עדיין יש לו שם פתח והטומאה עוברת דרך הנקב, ולכך בעי' דיסתום כולו דמהני מדין דמחיצה חוצצת, והא דמהני סתימת רובו ע"י גוי, אף דאינו מבטלו שם, דמ"מ כיון דנתמעט תשמיש המקום בטל שם פתחו, עכתו"ד.

והנה מה דנקט דהטומאה עוברת דרך הנקב מבואר כן להדי' ברבינו יונה ב"ב שם, ומה דנקט דסתימת כולו לאו מדין ביטול הפתח אלא מדין מחיצה, כן מוכח להדי' בתוס' בחולין קכ"ה ב' דהק' בחבילי מטה באויר אמאי שלא כנגד הנקב טהור הא לא ביטלו, ותי' דהיכא סותם כולו לא בעי' ביטול, וע"ש במהרש"א ביאור דבריהם, וכנראה הכוונה דהיכא דהוא באהל הבית בעי' סתימת כולו לבטל את הפתח בכדי שלא יעבור הטומאה דרך הנקב, אבל בחבילי מטה הפרוסין באויר הרי כנגד הסתום חשוב מחיצה ומשו"ה שלא כנגד הנקב טהור, אולם עי' בחזו"א י"ח סק"ג דמבואר מדבריו דכוונת התוס' דלגבי שלא כנגד הנקב חשיב דסתום כולו, ורק בארובה בבית יש סברא דכמו דיובא להלן מהרשב"א דליכא מיעוט על הפתח בלא שיסתום כולו אבל הכא שפיר חשיב דכולו סתום, ועי' בתוס' שם קכ"ו א' ובמה שכתבנו לקמן פ"א מ"ז דמוכח להדי' דלא כהגר"ח אלא כדברי הרשב"א.

אולם מה דמבואר בלשון הגר"ח דסתימת כולו מהני מדין מחיצה, [ודימה זאת לדין מחיצות דשבת], לכאור' נראה דאי"צ לכ"ז (עכ"פ בנוגע לביאור דברי התוס'), אלא דמהני מדין ד"א, [שור' דיש לדון בזה הרבה דמצינו רק דמהני ד"א לבטל החסרון של כלי אינו חוצץ אבל לא מצינו דמועיל להוריד החסרון דאינו מחיצה בלא ביטול], אלא דאם אינו סותם כולו כיון דיש ע"ז שם פתח הטומאה עוברת דרך הנקב, וכן ביאר במשנת ר"א סי' ל"ז ס"ק כ"ז, והוסיף לבאר לפי"ז דמה"ט ס"ל לתוס' דבאוכלין אף בסתימת כולו בעי' ביטול, והוא עפ"י"מ דיסוד שם דדין ד"א יסודו דכה"ג מהני הצלת כלי אף בלא צ"פ וליכא חסרון דכלים, וא"כ הרי באוכלין דליכא הצלת כלים לא מהני סתימת כולו, ומה"ט בעי' דיסתום כולו כיון דאין הצלת כלי מועלת אלא בסותם כולו.²³

ועי' בחי' הגר"ש ב"ב סי' ט"ו אות ו' דהק' לפי"ז קו' גדולה לפי"ז מאי פריך בריש הסוגיא ותיפו"ל דכלי המקבל טומאה אינו חוצץ, הרי כיון דביטלו שם בטל שם פתח מיניה, ובאמת דיש להוסיף להק' עוד דהא מבואר במתני' דגרוגרות דאינם עומדים בפנ"ע לא חייצי, וקשה הרי מבואר בגמ' דביטל את הגרוגרות לפתח, וא"כ מה איכפ"ל דנסמכים על החבית, הא מ"מ בטל שם פתח מיניה.²⁴

ובחי' הגר"ש שם כתב דמוכח מהכא דדבר טמא כמו דאינו חוצץ ה"נ אינו יכול לבטל שם פתח, והנה לענין הקו' אמאי בנסמך לא מהני מדין ביטול הפתח, לכאור' הוא חי' טפי דאף דהגרוגרות לית להו חסרון בהל' מחיצה, מ"מ כל דקיבל את דין הסומך אינו יכול לבטל את השם פתח, והדברים עדיין צ"ע.

²³ אולם צריך להוסיף בזה דודאי ס"ל כדעת הרמב"ם דאף בסותם כולו לא מהני בלא ביטול, אלא דבכלים מהני מדין הצלת צ"פ [ע"י ד"א], אבל באוכלין דליכא דין הצלת צ"פ לא מהני בלא ביטול, ובאופ"א י"ל דבאמת ס"ל כהרמב"ן דאוכלין לא הוי מחיצה, דאלת"ה מאי איכפ"ל דאוכלין לא הוי צ"פ, מ"מ צריך להועיל מדין מחיצה, אלא דמ"מ יש לדון דנימא דיועיל מדין ד"א, וע"ז באו דברי רא"ק דליכא ד"א באוכלין, ודו"ק.

²⁴ ואין לומר דבאמת בכה"ג ליכא חסרון משום נסמך, אלא דהוא חסרון בהל' ביטול דכל שהוא נסמך אינו חשוב כמבוטל לפתח, וז"א, דהא להצד בגמ' דס"ל דלא כרב טובי ולא בעי' ביטול, היינו משום דס"ל דאף בלא ביטול יש כאן ביטול על הפתח, וא"כ מדוע מבואר במתני' דסמכו במפתח ואינו יכול לעמוד בפנ"ע אינו חוצץ, הרי סו"ס כיון דיש כאן מחיצה בטל שם פתח מיניה, (ודוחק גדול לומר דכל הדין דביטול חלון נתחדש בדברי רב טובי, ולהצד דלא כרב טובי אין דין פתח וכל הנידון בהל' מחיצה).

ג] אולם בעיקר ביאור הגר"ח בדברי התוס', ע"י בלשון הרשב"א דביאר דברי התוס' דהיכא דסתם רובו ולא ביטלו הוי תרתי לריעותא, משא"כ היכא דסתם כולו או דסתם רובו וביטלו הוי רק חדא לריעותא, ומבואר להדי' דסתימת כולו או רובו וביטלו מהני מחמת אותו טעם ודין, והיינו דלעולם כל הנידון הוא בהל' מחיצה, דהיכא דסתם כולו הוי מחיצה אף בלא ביטול, אבל בסתם רובו ולא ביטול הוי חסרון בשם מחיצה, והיכא דביטלו שפיר חשיב מחיצה אף בסתימת רובו, ומה"ט ס"ל להב"י דמחיצה בכל"ע מהני אף סתימת רובו בלא ביטול, והיינו דכה"ג דמי טפי למחיצה ולא בעי' דיסתום כולו, אבל בכ"ח דהוי כלי אינו נהפך למחיצה אלא בסתימת כולו או ע"י רובו בביטול, וכמו"כ לענין אוכל ס"ל לתוס' דאיכא חסרון בשם מחיצה אף בסתימת כולו ואין האוכל נהפך למחיצה בלא ביטול, וזהו כוונת הריטב"א במגילה כ"ו ב' דכתב דטעמא דאוכלין לא מהני סתימת כולו בלא ביטול משום דמקבל טומאה, ואף דמיירי באוכלין שלא הוכשרו, מ"מ הוי סברא בשם מחיצה דכיון דמקב"ט אחר שיוכשר איכא חסרון בשם מחיצה ידידה ואינו חוצץ בלא ביטול, אולם בלשון רבינו יונה מבואר דבסתם רובו אף שלא ביטלו הוי מחיצה ואין הטומאה עוברת אלא ע"י הנקב.

ולכאור' יש בזה נפק"מ לדינא באופן דסתם את רוב חלון גג הבית בלא ביטול, והניח כלים מעל המחיצה, דלפי רבינו יונה הכלים טהורים אבל לרשב"א כיון דאיכא במחיצה תרתי לריעותא בטל כל המחיצה והכלים טמאים, ועי' לעיל אות ב' מתוס' חולין ולקמן אות ד'. [אולם העיר ידידי הרב אליקים שלזינגר נ"י דבכה"ג י"ל דאף להרשב"א מהני, דביחס לכלי שמעל המחיצה חשיב כחדא לריעותא, שהרי הכלי מאהיל רק על המחיצה ולגביו הוי מחיצת כולו, ודמי לב' בתים דהמחיצה סותם בית אחד בכולו ובית שני ברובו דודאי דלגבי הבית דסותם כולו מהני בלא ביטול].

ד] בעיקר נידון הראשונים, עי' בחי' הגר"ח שם דהק' אמאי לא הוכיחו הראשונים דסתימת כולו מהני בלא ביטול מהא דפ"י מ"ו דארוכה בבית וקדירה כנגדו, וטומאה תחתיה, אם יש בינה לבין הארץ פו"ט תוכה וגבה טהור מדין ד"א, והא התם לא שייך דין ביטול כיון דהקדירה נמצאת בבית, וביותר קשיא על שי' הרמב"ם דס"ל דלעולם בעי' שיבטלו, ותו קשה דהא הר"ש שם מביא מהתוספתא דלא בעי' דיסתום כולו אלא אם אין בין הקדירה לארוכה פו"ט מהני, וזה יק' אף לשי' התוס' דהא בכה"ג ליכא סתימת כולו.

ויעוי' עוד בחזו"א כלים סי' י"א ס"ק מ"א במוסגר דהק' מכאן על מה דיסד בדברי הרמב"ם דבעשוי לזה ולזה דנין אותו בממנ"פ דאם דינו כאוכל ובעי' כזית א"כ הרי אינו מקבל טומאה, ואי דנין אותו כמשקה הרי בטל מיניה דין כלי ואינו מקבל טומאה, ונמצא דממנ"פ אינו מקבל טומאה, דהא לפי המבואר בתוס' ב"ב אף אם בטל מיניה שם כלי עדיין הטומאה עוברת דרך הנקב, אולם לדעת הרמב"ם בפיה"מ בפ"ח דקדירה בארוכה מהני רק בביטול לק"מ.

עוד תמה בחזו"א סי' י"ח סק"ג על הרמב"ם דהא מבואר לקמן בפט"ו לענין תבן דחשיב מחיצה בסתימת כולו אף בלא ביטול, וכן תמה מעוף ששכן בחלון ובית שחצצו בקנקנים דמהני בלא ביטול, ותי' דודאי היכא דהוי מחיצה מהני אף בלא ביטול, ורק לענין חלון י"ל דאף דסתם כולו עדיין אינו בכלל מחיצה כיון דהחלון הוא מתשמישי הבית, אבל ודאי דבמחיצה גמורה החולקת את הבית מהני אף בלא ביטול מדין מחיצה, והביא ראייה לזה מדברי התוס' בחולין קכ"ה ב' דמחיצה באויר מהני כסתימת כולו, והיינו דאעפ"י דיש נקבים במחיצה, מ"מ כיון דמאהיל כנגד הסתום הוי מחיצה אף בלא ביטול, וע"ש דחידש דהיכא דאין מאהיל מעל הבית והאהיל על גבי הסתימה טהור, אף דלא ביטל את הסתימה, כיון דדמי לסתם כולה, אולם הוכיח מדברי התוס' בשבת מ"ד ב' דאף בארוכה שאין מאהיל כנגדה והאהיל על המחיצה דלא מהני בלא ביטול, דהא כתבו בשי' ר"ת דמיירי דהשידה על

המוכני ויש לשידה נקב טפח וממעטו ע"י המוכני דלא מהני בלא ביטול, אף דמיירי התם דליכא מאהיל על הטומאה, ועי' לעיל אות ב' וג'.

ובעיקר קו' הגמ' דהיא גופה תיחזק שמעתי להעיר דמכאן קו' גדולה על שיטת הרמב"ם בעדיות פ"א מ"ד ובכ"ג מטומאת מת דגזרו דכל כלי חרס אינו חוצץ בין ת"ח ובין ע"ה, וא"כ מאי פריך הכא דתיחזק, צע"ג.

מ"א

בהא דתוכה טהור ומ"מ אינו חוצץ, נשנו בזה כמה שי. א) ע"י ר"ש, רמב"ם בפיה"מ, רא"ש, ומהר"ם דמיירי בכלי הבב"מ ולכך תוכה טהור, ונע"י להלן הביאור בזה], וכתב הר"ש לקמן מי"ב דתנא דמתני' פליג על חכמים שם וס"ל דאין לו דין אהל ולכך אין הכוורת חוצצת. ב) דעת הראב"ד בהשגה ד' דמיירי בכ"ח ולכך אינו חוצץ, אולם כיון דאין מקב"ט מגבו, תוכה טהור, וכבר תמה בחזו"א סי' ב' ס"ק כ"ג דא"כ אמאי באין בינה לבין השקוף פו"ט וטומאה בתוכה הבית טהור, הא כיון דמיירי בכ"ח נטמא הכלי וממילא יהא הבית טמא. ג) הגר"א ביאר דכו"ע מודו לחכמים דכל הבב"מ הוא אהל, ולכך ע"כ דלא מיירי בכלי הבב"מ, אלא מיירי שיש הרבה נקבים ולכך אינה מקב"ט, אולם מ"מ לא בטל מינה שם כלי, והוכיח כן מפ"ב דכלים מ"ג לענין אכוב של קלעים. ד) ברמב"ם פ"ט ה"ד פסק כחכמים ומ"מ הביא בה"א לדינא דמתני', וכבר נתקשו בזה האחרונים, ונע"י להלן בדעת הרמב"ם כמה ישובים בדעת הרמב"ם.

ובטעמא דתוכה טהור, ע"י במהר"ם ובר"ש (בתיקון מכת"י ר' בצלאל אשכנזי) דביארו דאעפ"י דפתחו פתוח יש לו דין צ"פ, ובמהר"ם הק' דא"כ אמאי מהני במחולחלת הא פליגי בה תנאי אם יש לה הצלת צ"פ, ועוד הק' דהא בעי' דבר המתמרח, ונע"י חזו"א סי' ב' ס"ק דלדעת הר"ש לעיל פ"ד מ"א ל"ק דהא ס"ל דבכלי הבב"מ מהני נסר על גביו ולא בעי' לדין צ"פ, וכל הנידון של המהר"ם שייך בכוורת של אבנים ולית בהו מ"ס, או דמהר"ם לשי' שם דלא מהני נסר ומיירי דאיכא צ"פ.

ונע"י בחזו"א סי' ב' ס"ק ג' וס"ט וסי' ג' ס"ז ונזיר קמ"ד ס"ד (נדפס בהוספות לאהלות) דנקט דלא שייך בזה הצלת צ"פ, דכיון דפתחו פתוח הוא בכלל הדין דכלי אין נעשה אהל לטהר, וכן ע"כ דאין לו דין אהל, דאם היה מדין אהל לא היה מציל ברצוצה, אלא דהכלי חולק מקום לעצמו, והוכיח בג' ראיות דאינו מדין צ"פ, חדא מהא דפקוק בקש מהני אף דלא הוא צ"פ (ובמהר"ם תי' באופ"א), וכן מהא דפחות מטפח לא בעי פקיקה, וכן מהא דכתב הר"ש דבאינו מחולחל מציל אף על הטומאה, וע"ש דנפק"מ לדין אהל זורק, (וע"ע בסי' ג' ס"ק ט בסופו דדן אם בעי' שיהא בכוורת חלל של טפח), וע"ש בסוף ס"ק ד' דהק' אמאי פחות מטפח לא בעי סתימה, הא אינו מדין פו"ט של אהלים, ותי' דכיון דעיקר פתחו לחוץ אין נקב פחות מטפח נחשב לעוד פתח²⁶.

²⁵ כדאי ללמוד כל פרק כוורת עם פי' הרע"ב לפני שמתחילים ללמוד בעיון פי' הראשונים, ואחר שלומדים בעיון עד מ"ט לחזור על פרק מגדל, וע"ש במה דכתבנו בנוגע למתני', ושנית את הדברים שם שנית אחר לימוד עניני כוורת.

²⁶ ובזה מיושב מה דיש להק' דהכא מבואר דבעי טפח ואילו בפ"ה מ"א לענין קדירה בארובה ביאר בספר מר"א דאף דחייל דין ד"א לקדירה מ"מ דין פתחו כדיני נקב כלי, וצ"ב דמ"ש הכא דהוי כלי וכיון דהצלתו עדיפא מכלי לא בעי' טפח, אולם לדברי החזו"א א"ש היטב דכיון דעיקר פתחו לחוץ משו"ה לא חייל עליה שם פתח בפחות מטפח.

והנה החזו"א בסי' ב' ס"ק א' כתב לדינא דכלי הבב"מ דנמצא בתוך האהל ויש בו נקב פחות מטפח לא בעי כיסוי ומציל על כלים שבתוכו, וצ"ב מנלן לחזו"א כן, דהא בפשוטו י"ל דבאמת אף בפחות מטפח אית ליה שם פתח, וכוונת הראשונים דבעי נקב טפח, הוא בגוונא דפקוקה בקש דאם הוא פחות מטפח הוי סתימה אף היכא דטומאה בתוכה, אבל אם הוא פקוק בקש ביותר מטפח, אף דהוי סתימה להציל על טהרה שבתוכו מ"מ לענין טומאה שבתוכו חשיב דאיכא עוד פתח לכלי ואינו מחיצה, ובזה יש לנו עוד ישוב להא דקדירה בארובה, דשאני הכא דמיירי רק בגוונא דפקוקה בקש, ולפי"ז יצא לנו חי' לדינא דהיכא דעביד אפוצה ומיעטו מטפח לא מהני אלא בפחותה אבל בכלי גמור לא מהני כיון דדיני כלי חשיב לפתח, וצ"ע בזה, [ונתעוררתי לזה מידידי הרב נועם אלון נ"י], שו"ר דהחזו"א בס"ק י"ג הוכיח כן מדברי הר"ש במ"י.

[והנה בעיקר הקו' מקדירה בארובה, היה אפ"ל בעוד אופן דהא ביאר הקה"י דטעמא דמהני נסר בכלי הבב"מ משום דיש לו הצלת אהל על תוכו, וממילא י"ל דבשלמא הכא דיש לו דין אהל שפיר כתבו הראשונים דפחות מטפח אינו נקב כדיני אהל, אבל היכא דאינו אהל ואנו באים להחיל עליו דין ד"א שפיר ס"ל להראשונים דבגוונא דיש לו נקב כדין כלי לא חייל עליה מעיקרא דין ד"א, אולם שו"ר דאינו נכון, דודאי כל מה דביאר בקה"י דיש לו דין אהל הוא רק מדין הצלת תוך דכלי, אבל בטומאה בתוכו דליכא דין הצלת תוך ודאי דלא חייל עליה

ודבריו צ"ב דא"כ אמאי מבואר במי"א דבמוטל על צידה באויר, טומאה בתוכה הכל טמא, וכתבו הראשונים דמיירי אף באינה מחולחלת, ולדברי החזו"א קשה כיון דהוי כלי גמור וחולק מקום לעצמו ומהני אף על טומאה בתוכו, ממילא גם במוטל באויר היה ראוי דיתצוץ תחתיה וע"ג, וצ"ע.

עי' בר"ש וברא"ש דהוכיחו דתוכה טהור אף במה שכנגד הטומאה, ואין טו"ר בוקעת צ"פ, דאל"כ אמאי הבית טהור, וצ"ב אמאי לא הוכיחו טפי מהא דכלים שבתוכו טהורים, אולם דעת הרמב"ם בפי"ט ה"א דכלים שכנגדו טמאים, ועי' בכס"מ דהק' דהא כלי נעשה אהל לטמא ואמאי אינו מתפשט בכל הכוורת, ועי' להלן בדעת הרמב"ם ישוב הגר"ח על קו' הכס"מ.

עי' לשון הרא"ש דתחתיה טמא עד התהום וע"ג טמא עד הרקיע, ולכאור' מבואר דס"ל דטומאה באויר יש לה דין טו"ר.

בבית אין טמא אלא הבית - עי' מהר"ם אם תחת הכוורת טמא או לא, ועי' מ"א דדיק מלשון הרא"ש דפליג, ואינו מוכרח ד"ל דהרא"ש קאי על תחתיה שבחוץ.

בתוכה הכל טמא - עי' ר"ש רא"ש ומהר"ם דכנגד כל הכוורת טמא, אולם ש"י הרמב"ם דאין טמא אלא כנגד הטומאה, ועי' בה"ד דכתב כן [לענין כוורת באויר] גם על כלים שעל גבה דאין נטמא אלא מה שכנגד הטומאה, וכן נקט בכס"מ בה"ב בדעת הרמב"ם, ועי' להלן בביאור דברי הגר"ח.

וטעמא דמילתא ביארו הר"ש והרא"ש דמיירי דיש בכוורת נקבים בפו"ט הפקוקים בקש וטומאה יוצאת מהן ואין נכנסת, אולם הגר"א ביאר כפשוטו דכיון דהצלת הכוורת מדין כלי הרי אין כלי מציל על הטומאה, וצ"ב אמאי הראשונים לא פרשו כן, ועי' במהר"ם מ"ב ומ"ג דביאר דפתחו פתוח לחוץ שאני, ועי' בחזו"א סי' ב' ס"ק ד' דהק' דמ"מ אמאי בטומאה בבית בעי' נקב טפח הרי אף בנקב פחות מטפח אין הצלת צ"פ.

ועי' לשון הר"ש סוף מ"א דטעמא דכלים שע"ג ותחתיה טמאים משום דכלי אינו חוצץ, ובסוף מ"ג כתב לענין כוורת פחותה וטומאה בתוכה, דתחתיה וע"ג מבחוץ טהור כיון דלאו כלי הוא, ובמ"ז כתב דלא בעי' מחולחלת אלא כשפיה לחוץ לענין הוצאת טומאה מתוכה לבית, וצ"ב דאף בפתחה לפניו יש נפק"מ במחולחלת לענין כלים תחתיה וע"ג, ומבואר מכ"ז דאף כלי שלם אינו מציל על כלים שתחתיה וע"ג מבחוץ, וצ"ב הסברא בזה. ושמעתי מדידי הרב פנחס זליבנסקי נ"י לבאר דברי הר"ש דס"ל כדעת המהר"ם דבלא חלחול נעשה הכלי אהל גם לטהר, אולם הרי ביאר המהר"ם דכ"ז באופן דהכוורת בפנים אבל במוטה באויר אף בלא חלחול הכל טמא וכמבואר במי"א, וי"ל דהר"ש ס"ל ככל הנ"ל, אלא דס"ל דאף כשהיא בפנים פלגא דבחוץ דינו ככוורת שהיא באויר ואינו חוצץ, ולכך תחתיה וע"ג מבחוץ אף בכלי גמור אינו חוצץ, [ועי' מ"ג דבארנו לפי"ז עוד בדברי הר"ש].

וברמב"ם בפיה"מ ביאר דדמי למה דהשריש בפ"ד, וכנראה דכונתו למה דיסד שם דאין אהל מציל על הטומאה, וצ"ע דא"כ אמאי מבואר במ"ג דבפתחה וטומאה תחתיו אין טמא אלא תוכו וכן טומאה תחתיו ע"ג טהור, וע"כ דק באהל נאמר להך דינא דהכל טמא כיון דאינו חוצץ מפני הטומאה אבל הכא שאני דהוי כלי ולכך אינו חוצץ, ובפרט לביאור הגר"ח עמ' 78 ד"ה אכן דטומאה בתוכה חשיב כאהל קבע ואף להרמב"ם הרי"ז חוצץ, א"כ צ"ע כוונת הרמב"ם דדימהו לפ"ד הא שאני הכא דטומאה בתוכה, וביותר דאין יפרנס הגר"ח למתני' אמאי באמת בטומאה בתוכה הבית טמא, הא הוי אהל קבע דחוצץ בפני הטומאה, אלא דבאמת דברי הגר"ח מוכרח מעיקר המשנה דפחותה דטומאה בתוכה הבית טהור, וצ"ע לשי' הרמב"ם דאהל בתוך אהל אינו חוצץ אמאי הכא הבית טהור, וע"כ משום דחשיב לאהל קבע, [ומה דהוכיח הגר"ח שם לעיל ד"ה והנה דברי מפתחה וטומאה תחתיה ע"ג טהור, עי' סוף מ"ג מה דיש ליישב בזה].

דין אהל, וראיה לזה דאל"כ אמאי בכוורת שפתחו לחוץ וטומאה בתוכו הבית טמא הא יש לו הצלת אהל על תוכו, וע"כ דעל טומאה בתוכו לא נאמר הך דינא, ופשוט].

מ"ב

(א) עי' מהר"ם במ"א דיסד דבטומאת המשכה כלי חוצץ, והק' דהא משמע במ"א דטומאה בבית אף תחת הכוורת טמא, ותי' דמדין סוט"ל חשיב כאילו גוף הטומאה מעל הכוורת, והק' בחזו"א סי' ג' סק"ב דא"כ אמאי במ"ב טומאה בבית הכל טמא חוץ מתוכה, והרי לענין כלים שע"ג מבחוץ הוי טומאת המשכה והכוורת תחצוץ, אולם ע"ז יש ליישב בפשיטות דהא כבר ביאר המהר"ם דבסוט"ל אי"ז טומאת המשכה, והכא כיון דהטומאה יכולה לצאת תחתיו אמרינן סוט"ל מתחתיו, [דהא בסוט"ל כל הפתחים טמאים], וכלים שע"ג טמאים.

אולם עדיין קשה אמאי בטומאה ע"ג מבחוץ כלים שע"ג טמאים, הא בפשיטות הוא משום דהטומאה מתפשטת תחת הכוורת ובוקעת ועולה, [כלשון הרא"ש פ"ו מ"ב], והרי בהמשכה כלי חוצץ²⁷, ולכאור' מוכח מהכא כיסוד דברי החזו"א סי' ב' סק"ז דלאו משום דהטומאה מתפשטת דבאמת ליכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה, אלא כיון דאין כלי חוצץ חשיב כאילו הכלי דבוק מצד א' והטומאה דבוק בצד הב', ע"ש דדימה לדינא דפי"ב מ"ח לפי ביאור הגר"א שם, [אולם עי' לשון הר"ש פי"ב מ"ב "שהאהל מביא את הטומאה תחתיה כל סביב התנור וחוזרת ובוקעת למעלה" ומשמע דלא כחזו"א].

אולם שמעתי מידידי הרב מתתיהו סטאר נ"י דעדיין יש להק' מהא דמבואר במ"ה דבפתחה לפניו וטומאה בבית כלים שע"ג מבחוץ טמאים, והא הטומאה נמשכת לתוך הכלי ובכה"ג לשי' המהר"ם כלי חוצץ, ואין לומר דכיון דהכלי מחולחל אינו חוצץ, דהא המהר"ם במ"א הק' בכלי מחולחל אמאי אינו חוצץ על כלים שתחתיו, כיון דהוי טומאה נמשכת. ואולי י"ל דודאי היכא דהטומאה בבית ומתפשטת תחת לכוורת אינה בוקעת ע"ג כיון דכלים חוצצין על טומאת המשכה, אולם היכא דפתחה לפניו והטומאה מתפשטת לתוך הכלי, אף דהוי טומאת המשכה, מ"מ כיון דהחלחול חשיב כפתחו של הכלי בוקעת הטומאה ע"ג דרך פתח הטומאה, ודו"ק.

(ב) עי' במהר"ם דביאר דכל שעומד הטומאה לצאת מפתחו נעשה הכלי אהל לטהר ולכך בליכא חלחול אף דטומאה בתוכה, תחתיה וע"ג טהור, והקשה בסד"ט דא"כ אמאי בגבוה טפח וטומאה תחתיה, ע"ג טמא, הרי כיון דלא ישוה אותה בבית הוי אהל לטהר, וי"ל בפשיטות דכל דברי המהר"ם רק כשדרכה לצאת דרך פי הכלי וזה שייך רק בטומאה בתוכה ולא בטומאה תחתיה.

מ"ג

בד"א בזמן שהיא כלי מחולחלת וכו' - עיקר החילוק בין כלי גמור לכלי מחולחל ביאר בר"ש לעיל במ"א דבכלי מחולחל לאפוקי טומאה חשיב כפתוח ולעיולי חשיב כסתום, אבל כלי גמור לעולם חשיב כסתום, וצ"ב החילוק בכלי מחולחל בין לאפוקי לעיולי. וי"ל עפ"י דברי המהר"ם [ועי' לעיל מ"א דבארנו דברי הר"ש כדברי המהר"ם] דהק' איך מהני פקוק בקש הא אי"ז מירוח בצ"פ, ותי' דרך על קשה לעולם חשיב כמירוח צ"פ, אולם הא דבליכא חלחול מהני פתחו לחוץ ביאר המהר"ם דבכה"ג כלים נעשין אהל לטהר, ולפי"ז א"ש דבליכא חלחול שפיר מציל על טומאה שבתוכו מדין אהל, אבל באופן דאיכא חלחול הרי אנו באין לדון דיהא מחיצה מדין הצלת צ"פ וזה מועיל רק על טהרה ולא על טומאה.

²⁷ ואין לומר דהיכא דהוא בתוך האהל חשיב דמליא טומאה בבית והוי כגוף הטומאה, דהא המהר"ם הק' אמאי בטומאה בבית תחת הכוורת טמא, אף דהוי באותו אהל ומליא טומאה, מ"מ קרי ליה המהר"ם טומאת המשכה, אולם עדיין העיר ידידי הרב פנחס זליבנסקי נ"י דעדיין י"ל דאף דבאופן דגוף הטומאה בבית ומתפשטת לתחת הכוורת חשיב טומאת המשכה, מ"מ בטומאה על גביו, דמדין כלי אינו חוצץ חשיב כאילו הטומאה תחתיו, י"ל דמה דהטומאה מתפשטת מתחת לכוורת חשיב כאותו מקום והוי כגוף הטומאה מדין מליא טומאה, ולכך אף כלים שע"ג טמאים כיון דבגוף הטומאה כלי אינו חוצץ, אולם עדיין צ"ע מדברי המהר"ם בפ"ד מ"א דדן דאף היכא דיש טפח מעל המגדל כלים שתחת המגדל טהורים כיון דהוי טומאת המשכה, ויש לפלפל בזה.

אולם בחזו"א סי' ב' ס"ק ב' נקט בדעת הר"ש דבאמת פקוק בקש אינו מועיל לדין צ"פ אלא דס"ל דבכה"ג לא בעי' צ"פ, וע"ש בס"ק ד' ביאור החילוק בין אפוקי לעיולי.

היתה פחותה ופקוקה בקש - עי' ברא"ש שהוא לרבותא דמ"מ אין לה שם כלי, ובמהר"ם כתב בתי' קמא דאם אינה פקוקה בקש טומאה בבית תוכה טמא.

עי' בר"ש דגם בפחותה בעי' שיהא דפנות שלימות, אבל במחולחלת לא מהני, אולם במהר"ם מבואר דגם במחולחלת הבית טהור כיון דאין לה שם כלי, ונקט אפוצה משום דכך היא הדרך כשטותם מקצתו, אבל במ"א נקט דוקא פקוקה, דאי הוי אפוצה היה הבית טהור, וכן ביאר בתוס' יו"ט בדעת המהר"ם²⁸, ועי' בחזו"א סי' ב' סק"ח דתמה באמת על הר"ש אמאי בעי' דיהא הקש סתום בדוחק ולא מהני לחצוץ כמו סתימת קש בחלון, והיינו דהא שי' הר"ש דבסותם כולו לא בעי' ביטול, וכן הק' בס"ק י"ג על דברי הר"ש במ"י דביאר דמתני' דיש בינה למשקוף פחות מפר"ט מיירי באינה מחולחלת דאי במחולחלת טומאה בתוכה היה הבית טמא, ותמה בחזו"א דאי נימא דהתם הוא מדין הצלת ד"א מה איכפ"ל דמחולחלת הא לסתימת חלון סגי בקש. ואולי י"ל דס"ל לר"ש דמ"מ פקוקה בקש גרע ואי"ז כסתימת גמורה ולא מהני בלא ביטול, וצ"ב, ועי' לשון המהר"ם במ"ג דשאני פחותה דכיון דלאו כלי הוא אין הנקבים עומדים לתשמיש הלכך מבטל לפקיקה דהתם, וצ"ב למאי הוצרך להוסיף דמבטל לפקיקה, ונראה דכוונתו כנ"ל דאי לאו דמבטל לא מהני את סתימת כולו.

ועוד שמעתי מידידי הרב אליקים שלזינגר נ"י לתרץ דכל מה דמהני סתימה ע"י קש, הוא רק באופן דאנו באין לסתום את הפירצה שיש בין ב' בתים או בין בית לעליה, דכיון דיש מחיצה ביניהם הם חלוקים כ"א בפנ"ע, אלא דאיכא במחיצה פירצה של טפח, וע"ז מועיל סתימת קש לבטל את הפירצה, אבל באופן דהוי אהל בתוך אהל דבאמת איכא מאהיל אחד על תרויהו, אלא דאנו רוצים לבטל את המאהיל שלו ע"י מחיצה, וכה"ג שפיר י"ל דלא מהני סתימת קש אלא באופן דהוא פקוק היטב, ודו"ק.

עד הנהום טמא וכו' - עי' בר"ש דתוכה וגבה טהור, וצ"ב הא הוי טו"ר ואמאי אינה בוקעת לתוכה, ובתוס' יו"ט כתב דאף דהיא פחותה מ"מ יש לו שם כלי לענין הצלת תוכו מדין הצלת צ"פ, וכן ביאר בחזו"א סי' ב' ס"ק י"א, אולם בלשון הר"ש מבואר דאדרבא כל מה דתוכה טהור משום דאינו כלי, וא"כ צ"ב דהא ודאי דאין על קרקע האהל דין הצלת אהל שלא יכנס טו"ר לתוכו, ובמקדש דוד קונ' טהרות ס"ק ב' עמ' 335 ביאר דאף דבעלמא אין לגג האהל דין חציצה, מ"מ באהל המיטלטל מציל גם מתחתיו שלא תכנס לו טומאה ולכך תוכה טהור, [ועי' ברבינו יונתן עירובין ל"א א' דמבואר כן], ועי' בחי' ר"ח הלוי פ"ט ה"א עמ' 76 ד"ה והנה תנן ובהמשך שם באריכות ביאור דברי הרמב"ם.

אולם דעת המהר"ם דהוי טו"ר ובוקעת לתוכה ורק ע"ג טהור, ועי' בחזו"א ס"ק י"א דגם למהר"ם אינו מתפשט בתוך הכוורת, והוכיח כן דאל"כ אמאי בפיה לפנים וטומאה תחתיה מבואר במ"ז דהבית טהור, ואי נימא דהטומאה מתפשטת בתוך הכוורת אמאי הבית טהור, וע"כ דאף דכנגדו טמא מ"מ אינו מתפשט בתוכו, וכבר נתקשה החזו"א בטעמא דמילתא, וביותר צ"ב דהא במ"א דחה הר"ש לשיטת הרמב"ם דודאי אף כנגדו טהור דאל"כ יהא בכל הבית טמא, ואילו הכא ס"ל דאף דכנגדו טמא אינו מתפשט לכולו.

עי' במהר"ם דהק' מ"ש מביב, ועי' חזו"א סי' ב' ס"ק י' בביאור דברי המהר"ם.

עי' חי' ר"ח הלוי עמ' 78 ד"ה והנה דברי דהק' על דברי הרמב"ם דאהל בתוך אהל אינו חוצץ על הטומאה מהא דכוורת פחותה טומאה תחתיה ע"ג טהור, וע"ש דתי' דמיירי דהיה אהל קבוע, וזה דוחק גדול, ועי' בחזו"א בגליונות דכתב לתרץ דעיקר טעמו של הרמב"ם משום סו"ל וכיון דסו"ל לחוץ הוי חציצה, והנה עיקר הקו' אינה מוכנת דהא בפשוטו מיירי במתני' דהטומאה עומדת מתחת לכוורת בחלק שמחוץ לאהל, והרי על גבה מבחוץ אי"ז אהל בתוך אהל ולכך הוא חוצץ, וצ"ע.

²⁸ אלא דצ"ע מתחילת המהר"ם דכתב דבבא תליתאה מיירי בפחותה ואינה מחולחלת, וצ"ע.

שיטת הרמב"ם והראב"ד בפיי"ט ה"א ה"ב

באיזה כלי מייירי בכורות

ברמב"ם פיי"ט ה"ד פסק כחכמים ומ"מ הביא בה"א לדינא דמתני', וכבר נתקשו בזה האחרונים, ונשנו בזה כמה תי' (א) בפיי' רד"ע כתב דמייירי בכלי גמור אלא דמייירי דאין כלים שבתוכה נוגעין בו, וכבר תמה במרכה"מ דא"כ אמאי טומאה בבית כלים שבתוכה טהורים הא מייירי גם בכלים שנמצאים בתוך הבית, ועוד תמה אמאי בגבוהה טפח כלים שלא כנגד הטומאה טהורים הא כלי אינו חוצץ. (ב) במרכה"מ ובמקדש דוד עמ' 342 תי' דמייירי בכ"ע העשו לנחת דלשי' הרמב"ם גם באין בו מ"ס אינו מקב"ט, אולם מ"מ אינו נעשה אהל עד שיהא בו מ"ס. (ג) בחי' ר"ח הלוי תי' דס"ל כהגר"א דיש בו הרבה נקבים, וכן מבואר בתוס' יו"ט דמייירי דאית ליה נקבים. (ד) בחזו"א ב' ס"ק כ"ג תי' דס"ל כהראב"ד דמייירי בכ"ח, [ולפי"ז אף אי מייירי בכלי הבא במידה אינו נעשה אהל כיון דשי' הרמב"ם בפ"כ ה"ג דאין כ"ח נעשה אהל], וכבר העיר מלשון הרמב"ם בה"א דמבואר דמייירי בכ"ע.

והראב"ד כתב דמייירי בכ"ח, ותמה בחי' ר"ח הלוי עמ' ע"ו ד"ה והנה ברפיי"ט דכיון דמודה דכנגד הטומאה טמא א"כ הרי הוי כלי טמא ואינו חוצץ, ותי' הגר"ח עפ"י יסוד דבריו דאין גוף הטומאה בוקעת לתוכו אלא מדין מאהיל הכלי טמא, וכיון דבכ"ח בעינן דיהא טומאה בתוכו, בכה"ג לא חשיב לטומאה בתוכו, אולם כבר העירו דעדיין דברי הראב"ד צ"ע דהא כיון דהכלים שכנגדו טמאים מחמת דמאהיל על הטומאה, א"כ נעשו לאב הטומאה, ושוב הכ"ח נטמא והדק"ל דהא כלי טמא אינו חוצץ. ובחזו"א סי' ב' ס"ק כ"ג הק' על הראב"ד דא"כ אמאי באין בינה לבין השקוף פו"ט וטומאה בתוכה הבית טהור, הא כיון דמייירי בכ"ח נטמא הכלי וממילא הבית טמא, ועוד מקשים דא"כ אמאי מבואר במשניות דבכלי הבא במידה לחכמים טומאה בתוכו הבית טהור, הא מבואר בראב"ד פיי"ג מכלים דאף כלי הבא במידה יש לו טומאת תוך, וצ"ע.

טומאה תחתיה או ע"ג

דעת הרמב"ם דבפתחה לחוץ, וטומאה ע"ג או תחתיה, כלי שבתוכה כנגד הטומאה טמא, ועי' בכס"מ דתמה אמאי אין הטומאה מתפשט בכל הכוורת, ועי' בתי', ובמה דהוסיף לתרץ בביאורו למ"א, [ועי' בחי' הגר"ח סטנסיל סי' ת"ו דלהצד דטו"ר דבקעה לתוך אהל אינה מתפשטת בתוך האהל א"ש דברי הרמב"ם, אולם ע"ש דהוכיח דלדעת הרמב"ם הטומאה מתפשטת, וא"כ הדק"ל], ועי' בחי' ר"ח הלוי עמ' ע"ו ד"ה והנה ברפיי"ט דביאר דברי הרמב"ם דכיון דאיכא הצלת צ"פ אין הבאת גוף הטומאה לתוך הכלי, אולם מ"מ הכלים טמאים מדין מאהיל כנגדה, וע"ע בדבריו בעמ' ע"ז ד"ה והנה תנן שם דביאר בנוסח אחר דהוי טומאת מגע ולא טומאת אהל.

והנה הגר"ח הק' על הרמב"ם מדברי התוספתא דכלי שיש בו אוכלין ומוקף בצ"פ וטומאה תחתיו, דכלים שע"ג טמאים ואוכלין שבתוכו טהורים, ומבואר דאין טו"ר בוקע צ"פ, ותי' הגר"ח דיש חילוק בין כלי המוקף צ"פ לגמרי, לכלי שיש בו נקבים דמ"מ כלי שכנגד המת טמא משום דמאהיל על הטומאה, ע"ש בדבריו, [וע"ע בר"ש סופ"ט דהביא מהתוספתא והובא בר"ש שלהי פרקין, דהיתה מוטה על צדה הרי היא ככוורת לכל דבר, וצ"ע הכוונה בזה].

ובחזו"א בגליונות ובסי' ב' ס"ק כ"ב תי' דיש חילוק בין כלי דמוקף צ"פ לגמרי דמציל אף על כלים שכנגד הטומאה לכלי דפתחו לחוץ דאינו מציל על כלים שכנגד הטומאה, [ויש להוסיף דגם על פי דרכו של החזו"א יש לבאר כסברת הגר"ח דאם הוא מוקף צ"פ אין כלי שבתוכו נטמא מחמת דין מאהיל כנגדו, אבל אם פתחו לחוץ אף שהוא מועיל דאין בו בקיעה של הבאת הטומאה מ"מ עדיין הכלי נטמא מחמת דין מאהיל, ופשוט].

טומאה בתוכה

דעת הרמב"ם דטומאה בתוכה תחתיה וע"ג אינו טמא אלא כנגד הטומאה, [ואף דיש להסתפק בלשון הרמב"ם דאולי כתב כן רק על תחתיה, מ"מ הדבר מפורש להדי' ברמב"ם בה"ד לענין כוורת באויר דע"ג ותחתיה אינו טמא אלא כנגדו, וכן מבואר להדי' בכס"מ בה"ב], ובראב"ד השיג עליו דהא מיירי בכ"ח וכיון דהוי כלי טמא אף מה שאינו כנגד הטומאה טמא.

ובחי' ר"ח הלוי עמ' 75 ביאר דברי הרמב"ם דס"ל דהכלי ממעט את המקום שתחתיו לפחות מטפח, ואין טומאה נכנסת למקום פחות מטפח, ולכך כנגד שאר הכוורת טהור, אולם מ"מ מה שכנגדו טמא כיון דמאהיל עליו ולזה לא בעי' טפח, אבל הראב"ד משמע ליה מלשון המשנה דכל תחתיה טמא, ולכך פי' דמיירי בכ"ח דכיון דהוי כלי טמא חשיב דיש כאן טפח, ומדויק כן בלשון הראב"ד דהק' לשי' דמיירי בכ"ח, ואמאי לא השיג אף אי נימא דמיירי בכלי עץ, דהא קיי"ל דכלי אינו חוצץ, אולם להגר"ח א"ש דרק בכלי טמא ליכא חסרון של התפשטות למקום פחות מטפח.

ובחזו"א בגליונות חולק על עיקר יסוד הגר"ח וס"ל דכל דאיכא אהל טפח כל מה שתחתיו טמא והוכיח כן מביב שאין בו טפח דטומאה בבית הביב טמא, וכן מהא דארצו של בית טמא, אף דאין בו טפח, וע"כ דכל מה דנמצא תחת אהל טפח הרי"ז טמא, [וצ"ל דשאני ממגדל דטומאה בבית כלים שם טהורים, דהתם ליכא טומאה אהל על הכלים, ואדרבא מה"ט דן המהר"ם שם דהיכא דאיכא טפח למעלה או למטה הכלים טמאים], וכן צ"ל בדעת הר"ש והמהר"ם דפליגי על הרמב"ם והראב"ד וס"ל דטמא כנגד כל הכוורת, ואף דהוי פחות מטפח, מ"מ כיון דאיכא טומאת מת דמאהיל על תחת הכוורת, כל הכלים שכנגד כל הכוורת טמאים, ובאמת דבדברי הרמב"ם מוכח כהחזו"א דהא מבואר ברמב"ם דבפתחו לפנים תחתיו טמא כנגד כולו, אף דהוי פחות מטפח, (ועי' לעיל פ"ד מ"א בביאור דברי הרמב"ם בפיה"מ).

אולם כבר ידוע להק' על הגר"ח דא"כ אמאי במה שעל גבה מבואר ברמב"ם דאינו טמא אלא כנגדו הא התם ליכא אהל פחות מטפח.

ונראה ליישב [ונתעוררתי לזה מידידי הרב אליקים שלזינגר נ"י] דלגבי כלים שע"ג לא היה קשה כלל להגר"ח, דהרי הכלים אינם בתוך אהל הטומאה, אלא דמ"מ היה ראוי דיהיו הכלים טמאים כיון דכלי אינו חוצץ, וע"ז נתחדש בדינא דכוורת דחולק מקום לעצמו ואין התפשטות הטומאה שבתוך הכוורת מטמא כלים שע"ג, אבל כלים שכנגד הטומאה טמאין מחמת דין טו"ר, אבל לגבי כלים שתחתיה היה קשה להגר"ח דכיון דכלי אינו חוצץ ממילא חשיב דנמצא הכלי בתוך אהל המת ומדוע רק כלים שכנגד הטומאה טמאים, וע"ז חידש הגר"ח דמ"מ חשיב תחת הכוורת כמקום שאין בו טפח ואין הטומאה מתפשטת לתוכו, אבל כשיש בו טפח כיון דהטומאה מתפשטת תחתיה ממילא כל הכלים שע"ג טמאים כיון דכלי אינו חוצץ, ודו"ק, [ועי' היטב בדרכי שמואל אות כ"ו].

אלא דצ"ב עדיין אמאי טומאה בתוכו הבית טמא, ולדעת הרמב"ם הוא אף באופן דליכא נקבים פתוחים לבית, [ולהגר"ח דביאר דמיירי יש נקבים יש לפלפל בזה], וצ"ב דהא כמו דאמרין לענין כלים שע"ג ותחתיה דטהורים כיון דאין התפשטות הטומאה בוקעת

מהכוורת, ה"נ נימא דהבית יהא טהור, ועי' לשון הרמב"ם בפיה"מ דהוא מדין אהל בתוך אהל, ולפי"ז א"ש דלגבי תוך הבית כיון דהוי אהל בתוך אהל אינו חוצץ והבית טמא אבל לגבי כלים שע"ג ותחתיה מבחוץ דהוי באויר אי"ז אהל בתוך אהל ולכך האהל מציל ע"ז, אלא דא"כ יהא מוכרח דאף בטומאה בתוכה חשיב כאהל עראי, ודלא כהגר"ח עמ' 78 ד"ה אכן, וכן יהא מוכרח דטעמא דאינו חוצץ אינו משום סוט"ל כדביאר בחזו"א, ודלא כהגר"ח דבעי' גם לדינא דסוט"ל לבטל לדין חלוקת האהלים, [דהא לשי' הגר"ח בטומאה בתוכו הוי אהחל קבע] דהא הכא דין סוט"ל גורם דהטומאה תצא חוץ לכוורת, ואמאי הבית טמא, ועי' לעיל פ"ד מ"א דהארכנו בזה בדעת הרמב"ם ולכאור' מכאן יש סתירה לדברינו שם, וצ"ע בכ"ז.

גבוהה טפח וטומאה תחתיה

דעת הרמב"ם דגבוהה טפח כלים שבתוכה כנגד הטומאה טמאין, והראב"ד השיג עליו דהכלי טהור כיון דאין הטומאה רצוצה, וביאר בחי' ר"ח הלוי עמ' ע"ו סוד"ה פ"ט דאזלי לשי' בפט"ז ה"ה (השגה א) וה"ו (השגה ג') דנחלקו אם טומאה באויר הוי טו"ר, אולם בחזו"א בגליונות חולק דאין נפק"מ לדינא בין הרמב"ם להראב"ד ולעולם כל היכא דליכא אהל טפח כלים שכנגדו עד לרקיע טמאים, וע"ש מה דביאר החילוק בין יש תחתיה טפח לאין תחתיה טפח, וצ"ב.

עוד תמה בחזו"א סי' ב' ס"ק כ"ב אמאי לא השיג הראב"ד על מה שכתב הרמב"ם דבטומאה ע"ג תוכה כנגד הטומאה טמא, והא לאו רצוצה היא, וכן יל"ע אף על טומאה תחתיו להמבואר בכס"מ בפט"ז ה"ה דלדעת הראב"ד טומאה תחת כלי המקבל טומאה חשיב כאויר ולא הוי רצוצה, וא"כ לשיטתו דמיירי בכ"ח אמאי בטומאה תחתיו כנגדו בתוכו טמא, (בעיקר דברי הכס"מ עי' זכר טוב סי' י' ס"ק ל"ב).

ואולי י"ל דס"ל לראב"ד דבאמת אף באינה רצוצה מ"מ כלים שכנגד הטומאה טמאין מחמת דינא דמאהיל עליו, אלא דס"ל לראב"ד דהיכא דאיכא אהל טפח על הטומאה כיון דהטומאה מתפשטת בתוכו פקע מיניה דין מאהיל על הטומאה, ואף דהכא הוא רק כלי, מ"מ כיון דכלי נעשה אהל לטמא ונתפשטה הטומאה בתוכו פקע מיניה דין מאהיל כנגדו, אולם א"כ צ"ע אמאי כלים שע"ג טהורים הרי פקע מיניה דין מאהיל, וצ"ל דכיון דמ"מ אהל שע"י כלים אינו חוצץ ממילא כלים שע"ג חשיב כאילו הם בתוך אהל הטומאה, אבל מ"מ תוכו טהור, וצ"ע בזה.

פחותה ואפוצה

עי' ברמב"ם דבפחותה ואפוצה ומונחת על הארץ תוכה טהור, ועי' בהשגות הראב"ד דתמה אמאי אין בוקע לתוכו מדין רצוצה, ועי' בחי' ר"ח הלוי עמ' 76 ד"ה והנה תנן וכן בכל דבריו שם ד"ה פ"ט בביאור דברי הראב"ד, ולבסוף ביאר דכוונת הראב"ד להק' על הרמב"ם אמאי אין הטומאה בוקעת לתוכו הא תחת אהל אין לו דין אהל, ותי' הגר"ח בדעת הרמב"ם, [וע"ע חזו"א סי' ב' ס"ק י"א], דודאי אף בפחותה יש לו דין כלי וכיון דיש לו הצלת כלי אין הטומאה בוקעת לתוכו, אולם עדיין יש לטמאותו משום מגע ומאהיל מרחוק, וע"ז הוכיח הגר"ח מדברי הרמב"ם דבגוונא דהטומאה באהל אין נטמאין הכלים שבעליה כנגד הטומאה, וה"נ כיון דהטומאה תחת האהל אין הכלים שבתוך האהל נטמאין מחמת טומאת מאהיל מרחוק.

וצ"ב דבשלמא לענין טומאה בתוך האהל שפיר י"ל דאינו מטמא כלים שע"ג מדין מאהיל אבל הכא שהטומאה תחת האהל אמאי לא יהיו כלים שתחתיו טמאים מדין מאהיל על הטומאה, ונראה דכוונת הגר"ח דהא דליכא דין מאהיל כשהטומאה בתוך אהל הוא יסוד דינו הוא דלא נתחדש דין מאהיל בתוך אהל, [ואולי הוא משום דאהל הבית הוא המאהיל ולא שייך דיחול עוד דין אהל בתוך אהל הבית אלא הבית הוא המאהיל על הטומאה], וממילא ה"ה כשהכלי בתוך אהל אין הכלי נטמא מדין מאהיל על

הטומאה, דהא הבית הוא אהל הכלי, וממילא ה"ה כשהטומאה והכלי באותו אהל אין דין מאהיל על הכלי, ואדרבא אף הכא חשיב דהכלי והטומאה הוי באותו אהל, ודו"ק.

אולם לכא' יש להעיר בדברי הגר"ח, דהא מבואר במ"ג דפחותה וטומאה בתוכה תחתיה טהור, וצ"ע אמאי אין הטומאה בוקעת תחתיו הא לתחתיו אין דין אהל, והא דיש לו דין צ"פ נמי לא מהני כיון דטומאה בתוכה, ואף דעל התפשטות הטומאה ליכא לאקשויי כיון דהוי פחות מטפח ואין טומאה מתפשטת לשם וכדביאר הגר"ח, אבל עדיין יש להק' אמאי אינו מטמא כנגדו, דע"ז ליכא חסרון של טפח וכדביאר הגר"ח בריש דבריו.

וי"ל דגם ע"ז נימא כסברת הגר"ח דלא נאמר דין מאהיל כיון דהוא בתוך אהל, אולם בזה הוא חידוש טפי, דהנה הגר"ח ביאר בתחילת דבריו דפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד תלוי במה דפליגי אם יש דין טו"ר באויר, ושוב דחה דאף אי ליכא דין טו"ר מ"מ יש לטמאות כנגדו מדין מאהיל, וצ"ב דהא בעמ' 76 ד"ה והנה נסתפק דלדעת הראב"ד כל היכא דליכא דין רצוצה ליכא נמי דין מאהיל כנגדה, וא"כ אי ליכא דין טו"ר באויר אף ליכא דין מאהיל, ואמאי דחה את דבריו, אולם החילוק בזה ברור דודאי כל הנידון של הגר"ח שם דלא יהא דין מאהיל בלא דין טו"ר, הוא רק באופן דטומאה תחת צ"פ והנידון הוא לטמאות לכלים שבתוך הצ"פ מדין מאהיל מרחוק, וע"ז י"ל דאי לית ליה דין רצוצה ה"ה דלית ליה דין מאהיל מרחוק, אבל הכא דטומאה בתוכה הרי כיון דאין כלי חוצץ אי"ז חשיב למאהיל מרחוק אלא ע"י דין מאהיל חשיב דגוף הטומאה יורד תחתיו כדין טומאה באהל המת, ולכך אף דלית דין רצוצה פשוט להגר"ח דתחתיו טמא מדין מאהיל עליו, וא"כ היה מסתבר דאף אי נימא דליכא דין מאהיל מרחוק באוהל מ"מ הך מאהיל לא פקע כשהוא בתוך האהל, אולם באמת בדברי הגר"ח עמ' ע"ז ד"ה והנה באהלות מבואר דהוא הלכה בכל מאהיל בתוך אהל, וכן מבואר בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פר' חקת.

פתחו לפנים

ע"י ברמב"ם בה"ב דפתחו לפנים וטומאה בתוכה, ע"ג ותחתיה טמא כנגד כל הכוורת, וצ"ב מ"ש מפתחו לחוץ, ובפרט לביאור הגר"ח דכל דליכא מקום טפח לטומאה אינו מטמא כנגדו, ומה נפק"מ אם פתחו לפנים או לחוץ, וע"י בכס"מ מה דביאר בזה, ועדיין הדברים צ"ב רב.

מ"ט

טומאה בבית וכו'.

ע"י בר"ש דדמי לביב וכו', וצ"ב דשאני כיב דאינו בתוך האהל אלא הוא מקום בפנ"ע, אבל הכא הרי הכוורת בתוך הבית, ומגלן דגם ככה"ג טומאה בבית תוכה טהור, ועוד צ"ב אמאי הוצרך למילף מביב ולא פי' כפשוטו דהוא מדין סוט"ל, וכן צ"ב מדוע רק הכא הוצרך לפרש כן ולא פי' כן גם במתני' לעיל פ"ד מ"א לענין מגדל בבית, עוד צ"ב דהא פשטות לשון הר"ש ם דהוא מדין קבור סתום וכדעת תוס' ב"ב ק' ב', וא"כ הרי אינו שייך להכא דהא בתוס' שם הוכיחו ממתני' דתיבת מגדל דבכלים ליכא דין קבר, וצ"ב.

ע"י לשון הרא"ש דטעמא דטומאה בתוכו הבית הבית טמא משום דאפילו צ"פ אין מציל על הטומאה, ומשמע דס"ל דמתני' מיירי בדין כיסוי נסר ולכך כתב דלא עדיפא מצ"פ, [ועוד י"ל דס"ל דבאמת טעמא דמתני' משום ד"א, והא מוכח מהכא כיסוד משנת ר"א דר"א יסודו מדין הצלת כלים, שו"ר דאינו נכון דהא ודאי דמהני ד"א על טומאה בתוכו וכדוהיכא בחי' הגר"ח על הש"ס ממשנה י' דעומדת בפתח טומאה בתוכה הבית טהור], אולם עדיין צ"ב אמאי הוצרך להוסיף על לשון המשנה דהוא מדין סוט"ל, וע"י לעיל פ"ד מ"א דמגדל בבית וטומאה בתוכו הבית טמא, ופי' הרא"ש משום דסופו להוציאה דרך הבית, וצ"ב אמאי לא פירש הכא כמו התם, ואמאי התם לא הוצרך להוסיף בפי' כמו דהוסיף כאן, וצ"ב.

ע"י בר"ש בביאורו על התוספתא דטעמא דמתני' מדין ד"א, [וע"י לקמן מ"י דהק' החזו"א דמשמע בר"ש שם דמתני' לאו משום הצלת ד"א], ותמוה דהא לעיל סופ"ה פליגי בזה רע"ק וחכמים באין בינה לבין הקורה פו"ט אם אמרינן ד"א, ואתו מתני' קאי רק לרע"ק. ויש בזה כמה ח"י, (א) בתפא"י סופ"ה אות ס"ד ובבועז אות ט' כתב לת' דהיכא דכל הקדירה תחת הקורה לכו"ע מהני ד"א, (וכן מבואר בר"ש שם לפי התיקון של רבי בצלאל אשכנזי, ולפי ביאור חזו"א א' ס"ק י"א). (ב) בחזו"א סי' ב' ס"ק י"ג ביאר דהיכא דאף בינה לבין הקרקע אין פו"ט לכו"ע מהני, וכוונתו על פי התוספתא שהביא הר"ש דהיכא דאפוצה בארץ אף חכמים מודו [כן ביאר החזו"א סי' א' ס"ק י"א דכוונת התוספתא אף לחכמים, וכן ביאר הגר"א בא"ר לעיל סופ"ה, וביתר ביאור בור זהב על התוספתא שם] דיש לו הצלת ד"א. (ג) עוד ביאר בחזו"א דיש לפרש מתני' דהצלתו מדין כיסוי נסר, והוכיח מזה ח"י לדינא דכל דליכא פו"ט בין הכלי לנסר מהני, והק' בס"ק י"ז דא"כ אמאי מהני בין אחת בין שתיים, הא כלי לא מהני לדין נסר, וחי' דשאני הכא דהעליונה יש לה הצלת תוך כיון דהיא סמוכה לקורות, ובכה"ג יש לתחתונה הצלת ד"א מחמת דופן כלי העליון.

ע"י ברמב"ם פ"ט ה"ג דפסק למתני', וצ"ב דהא ס"ל בפכ"א ה"ה דאף כשכל הקדירה מכוסה בקורה ליכא הצלת ד"א בפחות מטפח, וס"ל בריש פרק י"ט דמתני' לא מיירי בכלי הבב"מ, וא"כ לא שייך לדין מדין כיסוי נסר, דהא נסר מהני רק בכלי הבב"מ וכדביארו הגר"ח וחזו"א, וא"כ תקשי אמאי מהני הכא כשסמוכה פחות מטפח, וע"כ צ"ל דס"ל דמיירי באפוצה, (ואולי י"ל דהא דלא מהני כיסוי נסר על כלי הוא רק באופן דיש אהל מעל הכלי אבל באופן דליכא פו"ט מעל הכלי שפיר מהני כיסוי נסר להצלת הכלי, וצ"ע בזה).

מ"י

טומאה בתוכה הבית טהור - ע"י בר"ש דמיירי באינה מחולחלת, והק' בחזו"א ב' ס"ק י"ג דאי נימא דמתני' משום ד"א אמאי לא מהני פקוק להיות מחיצה, (וכן תמה שם ס"ק ח' על הר"ש במ"ג), והצלה דנסר נמי לא שייך הכא, דהא מבואר במתני' דטומאה בתוכה הבית טהור, והרי נסר לא מהני להציל על הטומאה, (אולם לביאור הקה"י דטעמא דמהני נסר כיון דיש לו דין אהל על תוכו, י"ל דמהני להציל אף על הטומאה, ומה"ט מבואר בפ"ד מ"א דטומאה בתוכו הבית טמא רק משום סו"ט ע"ש דהארכנו בזה) והוכיח מזה דע"כ דמתני' לאו משום ד"א, ומשום דמיירי אף באינה אפוצה דלחכמים ל"א ד"א בכה"ג, אלא מיירי דפתחה בולט לחוץ, ולכך אי מיירי במחולחלת הרי כתב הר"ש לעיל דיהא הבית טמא.

טומאה בבית וכו' - ע"י בר"ש דגרס טהור כיון דאין דרכה ליכנס, וע"י במהר"ם דיישב לגרסת טמא דמיירי דאיכא פו"ט בין שוליה לארץ, וכיון דאין כלי נעשה אהל לטהר עולה הטומאה ונכנסת דרך פיו ומטמא את הכוורת, (והא דמבואר במתני' דטעמא משום סו"ט, משום דבלא"ה הוי טומאת המשכה וכדעת המהר"ם בריש הפרק), ומוכח מדברי המהר"ם דטעמא דמתני' לאו משום ד"א, דא"כ איך בוקעת הטומאה מעל הכלי הא יש כאן דופן החוצץ, וביותר דהא כיון דאוקי לה בגבוה טפח ממילא ליכא ד"א אליבא דחכמים. וע"י בחזו"א שם ס"ק י"ג דתמה על המהר"ם דא"כ אמאי טומאה בתוכה הבית טהור, הא כיון דאין כלי חוצץ ממילא הטומאה יורד תחתיו ומתפשט לבית.

ע"י לעיל פ"ד מ"ג לענין מגדל העומד בפתח דהר"ש גרס טהור והרא"ש העמיד לגרסת טמא באופן דממלא כל הפתח, וע"י גם בר"ש במתני' דביאר בדברי התוספתא דכיון דאינו ממלא לכל הפתח לכך לא אמרינן סו"ט"ל כיון דבוקע מהצד, אולם בחי' ר"ח הלוי פ"א ביאר דדעת הר"ש דלא שייך סו"ט"ל לצ"פ, וצ"ב מדבריו הכא, (וע"י לקמן בדברינו על התוספתא).

והנה ברמב"ם פ"ח ה"ד לענין מגדל גרס טמא וביאר דטעמא משום דפתוח לתוך הפתח, וביאר הגר"ח דס"ל דל"א סו"ט"ל בצ"פ ולכך העמיד דמיירי דהטומאה עוברת לאחרית המגדל בתוך הפתח ומטמא למגדל ע"ש, וידוע להק' דהא במתני' גרס הרמב"ם דטומאה בבית תוכה טמא (והרמב"ם לא הוסיף הכא להק' טעמא), ומ"מ הכלי טמא משום דינא דסו"ט"ל, וביותר דהא הגר"ח בריש פ"ט נקט בשיטת הרמב"ם דפרק כוורת לא מיירי בכלי הבב"מ אלא בכלי טהור וכדעת הגר"א, וא"כ מה שייך בזה דינא דסו"ט"ל, וע"י חזו"א סי' י"ג ס"ק ב' סוד"ה ועוד דנקט לפשוט דאמרי' סו"ט"ל לצ"פ.

ועתה נבא לדברי התוספתא פרק י' דהאריך הר"ש במ"ט ומ"י בביאור דברי התוספתא

ה"א

ר"י אומר מצלת וכו'. וצ"ב הא כלי אינו מציל, ובחזו"א סי' ב' ס"ק י"ד ביאר דס"ל דכמו דכלים מצילים עם ד"א, ה"נ מצילים עם ד"א בכלי הבב"מ על תוכו, והא דמדמי לנסר, הוא רק לענין דחזינן דיש מעלה לכלי הבב"מ לענין הצלת נסר על תוכו, ולכך שייך נמי בזה דין הצלת ד"א [וצ"ע איך המהר"ם לעיל רפ"ד דחולק על דין נסר יפרש להך תוספתא]. ועי' בזה דהבב"מ דמשמע דהגר"א ביאר דר"י פליג על מתני' דלעיל וס"ל דד"א מהני באהל בלא דפנות, ולפי"ז הרי ודאי דר"י אזיל לטעמיה בתוספתא רפ"ו והובא בר"ש פ"ה מ"ז דכלים מצילים עם אהלים בלא דפנות, ועי' בחזו"א סי' א' ס"ק ט' דכתב דפשוט דבכורת לא מהני כפישה שיש לה טפח, דהא בלא"ה יש לכוורת דפנות אלא דאינו אהל ומה יוסיף הטפח של הכפישה, (ומה"ט לא פי' הכא כהגר"א), אולם לדברי הגר"א י"ל דבאמת מועיל, אלא דעיקר דברי הגר"א צ"ב דהא לכאור' כוורת הוי דפנות בלא אהל ולא אהל בלא דפנות, וצ"ע.

היתה מוטה על צידה וכו'. בר"ש בפי' קמא ביאר דטעמא דמודה ר"י משום דזימנין נפלה, וכתב בחזו"א שם דלפי"ז ה"ה דלא מהני נסר על צידה.

ובפי' בתרא כתב הר"ש דשאני כפישה דרחוקה מהבית, ולא מהני בלא ד"א, וכבר תמהו בחס"ד ובחזו"א דהא ברישא נמי מיירי דאיכא טפח בינו לקורות וכמבואר בר"ש להדי', וא"כ מ"ש עומדת ממוטה על צידה, ובמים טהורים חרד"נ א' ביאר דס"ל לר"י דביושבת על שוליה כיון דהכפישה נתונה כדרך כיסוי הכלי, בטל הכלי ומהני מדין נסר, אבל במוטה על צידה דאין דרך כיסוי בכך לא בטל מהכיסוי שם כלי ומודה ר"י דלא מהני.

ה"ב

עמוד של קדירות וכו'. עי' בר"ש דמיירי דיש תחתיו פו"ט וקמ"ל דמ"מ אינו בוקע למעלה כיון דיש לו הצלת ד"א, ועי' בר"ש סוף מ"י דכתב דיש לפרש בכוונת התוספתא דבאמת ליכא פו"ט אף תחתיו, ובחזו"א נקט דלפי' קמא דהר"ש, התוספתא קאי לרע"ק, אבל להצד דמיירי דליכא פו"ט קאי אף לרבנן כיון דבאפוצה מודו רבנן לרע"ק, אולם באמת דלפי גרסת רבי בצלאל אשכנזי לעיל סופ"ה בדברי הר"ש הרי אדרבא כה"ג אינו חשוב כאפוצה כיון דאינו דחוק בקרקע, אולם מ"מ כה"ג לכו"ע יש ד"א כיון דכולו תחת הקורה, וכל המחלו' של רע"ק וחכמים הוא באופן דמשוך חצי טפח לאויר, [וכ"כ בתויו"ט לעיל פ"ה מ"ז בשם המהר"ם²⁹], ואדרבא התוספתא קאי אף לרבנן, (וצ"ע על החזו"א דהא פירש להדי' בסי' א' ס"ק י"א ד"ה שם בר"ש בדברי התוספתא כדברי ר' בצלאל אשכנזי ואמאי פירש הכא בדברי התוספתא דקאי רק לרע"ק, שו"ר דאינו מוכרח בכוונת החזו"א שם, ועיקר כוונתו דפליגי נמי בהא).

היתה אחת מהן טמאה וכו'. עי' בתוספתא בפנים דיש תוספת דברים על המובא בר"ש דהיכא דיש טע"ט ברום טפח לעולם טמא אבל אם אין טע"ט ברום טפח טומאה בבית מה שבתוכה טהור, (ועי' בחסדי דוד דלפי פי' הר"ש דכלי טמא כמאן דליתא א"א לגרוס כהנדפס בר"ש דטומאה בבית מה שבתוכו טהור).

עי' בחזו"א שם דנקט דלפי' הר"ש תנא דתוספתא ס"ל כרע"ק (כך דעת החזו"א בכוונת הר"ש) רק הקדירות שתחתיו טמאות אבל לדבריו דהעמיד לדברי התוספתא אף כרבנן, ממילא אם כל הקדירות טהורות שייך הצלת ד"א אף לרבנן כיון דבאפוצה מודו

²⁹ ויל"ע דבמהר"ם לעיל פ"ד מ"א דן דהיכא דיש טפח בין המגדל לארץ אף דליכא טפח בינו לקורות הי"ז טמא, וצ"ע אמאי לית ליה דין ד"א.

רבנן, אבל היכא דקדירה אחת טמאה אף הקדירות שלמעלה טמאות דהא אינו אפוי, ולפי"ז הרי מוכן דין התוספתא דהיכא דליכא רום טפח (ובעיקר לשון התוספתא דבעי' גם דיהא טע"ט צ"ב דהא העיקר הוא אם יש רום טפח) עדיין הכלים טהורים כדין אפוצה, (ואף כלים שבתוך הכלי הטמא טהורים כדין כלים שם דפ"ד מ"א), אולם להמתבאר לעיל הרי אף בפחות מטפח לית ליה דין אפוצה ומ"מ אף ביותר מטפח העליונות טהורים כיון דמכוסים לגמרי תחת הקורות.

ה"ג

פיטוס שהוא עומד וכו'. עי' בר"ש דמירי בדבוקה לקורה, (וצ"ב למאי הוצרך לפרש כן, הרי תנא דתוספתא ס"ל דגם באין דבוק מהני מדין הצלת ד"א), ואם ליתא באוגן רום טפח ורוחב טפח הרי"ז בטל לכלי, אבל אית ליה רום טפח ואין לו גובה טפח אינו מציל בד"א כיון דאינו חשוב לכלי, אבל אית ליה נמי רוחב טפח דחשיב ככלי הרי"ז מציל בד"א, ודברי הר"ש צ"ע, חדא מה הסברא בזה דבעי' דיהא לו חשיבות של כלי בשביל דין ד"א, ותו אמאי הוצרך הר"ש לומר דבאין לו רום טפח הוא בטל לכלי, הא בלא"ה כיון דלגוף הכלי יש הצלת ד"א שהרי הוא פחות מטפח, ממילא אף אוגנו טהור, ואין לומר דאי לאו דהיה בטל, לא היה דין ד"א על הכלי, כיון דהאוגן חוצץ, דהא מבואר להדי' בתוספתא לעיל ה"ב לענין נטמאה אחת מהן דאי ליכא רום טפח הרי"ז טהור, וחיל דין ד"א על כל הקדירות, ולא אמרי' דהכלי טמא יהא חציצה על שאר הקדירות, וה"נ כיון דחיל דין ד"א על הכלי ממילא אף אוגנו טהור, ולמאי הוצרך הר"ש להוסיף דהוא בטל לכלי, ואין לומר דנפק"מ לענין דאם יש טפח משפת הכלי לקורה, דכיון דהאוגן בטל לכלי הרי"ז ממעט את הטפח, וממילא חשיב כאילו הוא דבוק לקורה, דא"כ מנלן להר"ש למימר הכי, הא ליכא שום הוכחה מהתוספתא להך מילתא, וצ"ע בזה.

היתה כוורת פחותה ופקוקה בקש וכו'. עי' בר"ש דפירש דקמ"ל דאעפ"י דאין לשוליים רוחב טפח מ"מ מהני משום דנתבטלה מתורת כלי, וכבר תמה בחזו"א דמ"מ איך מציל הא אין אהל פחות מטפח, ולכך פי' דמילתא באפי נפשה היא, ע"ש.

ה"ד

ובין שוליה לארץ פו"ט וכו'. עי' בר"ש דכוונת התוספתא דיש פו"ט מתחת לכוורת וקמ"ל דאעפ"י דהטומאה עוברת תחתיו מ"מ מצלת שלא יכנס טומאה מלמעלה, או דבאמת בדוקא נקט דאיכא פו"ט תחתיו, דאל"ה הטומאה בוקעת לתוך הכוורת מדין סוט"ל. והנה אי נימא דטעמא דמתני' מחמת הצלת נסר, הרי יהא מוכרח מדברי הר"ש דסוט"ל שייך גם לתוך צ"פ, דהא ביאר הגר"ח בפי"א דלדעת הר"ש ע"י הכיסוי אית ליה הצלת תוך מדין כלי, וזה סותר למה דביאר שם בדעת הר"ש דמגדל שפתחו לחוץ אף בסותם לכל הפתח ל"א סוט"ל כיון דאית ליה הצלת צ"פ, ואי נימא דלעולם חשיב כפתחו לחוץ וכמו דביאר בחזו"א, הרי ודאי דלא שייך סוט"ל לדברי הגר"ח, וע"כ דהגר"ח נקט דהוא מדין ד"א ולכך אם ליכא טפח תחתיו אמרינן סוט"ל לתוך אהל וכן מבואר בחי' הגר"ח על הש"ס דהוכיח דד"א מהני להציל על טומאה בתוכה ממתני' דהכא דטומאה בתוכה הבית טהור, [ואין להק' דמ"מ אחר דאית ליה הצלת ד"א אית נמי הצלת תוך, דהא ודאי כיון דיש כאן נקב, אף שהוא פחות מטפח, אין לו דין הצלת תוך, אלא דא"כ י"ל דאף אי נימא דמתני' מדין נסר, מ"מ לית ליה הצלת תוך, כיון דאית ליה נקב, אלא דבלא"ה לדברי הגר"ח א"א לומר דאית ליה דין נסר, כיון דכל הצלת נסר הוא רק מחמת הצלת צ"פ, וכיון דבאיכא נקב ליכא הצלת תוכו ממילא בטלה כל הצלתו, ועוד דא"כ אמאי טומאה בתוכה הבית טהור, הא ליכא הצלת צ"פ על טומאה].

ע"י בר"ש בהמשך הדברים דהביא דיש גורסין דאין בשוליה פו"ט ומ"מ הכלי טהור, דמיירי באופן דיש עוד פתחים לבית, וצ"ב מה איכפ"ל דאין טפח בשוליה הא מ"מ אית ליה הצלה של ד"א, ואולי להך גרסא קאי לרבנן ובעי' דיהא אפוצה עד פחות מפו"ט, ועי' בחזו"א סק"כ דהר"ש מסתפק אי קאי כרע"ק או כרבנן, אולם כ"ז דלא כפי המובא לעיל מתיקון רבי בצלאל אשכנזי, וצ"ב.

ע"י בר"ש דגרס דאין בין הפצימין פו"ט, וצ"ע דמה איכפ"ל אם יש פו"ט או לא הא ע"כ מיירי דליכא פו"ט בינו לקורות, וא"כ ממילא אית ליה הצלת ד"א, ומה איכפ"ל שיהא רחוק טפח מהפצימין.

ה"ה

שתי כוורות וכו'. ע"י בר"ש דפי' בפי' קמא דמיירי דפי העליונה על שולי התחתונה, ותמה איך מהני כלי בלא צ"פ ותי' דמהני מדין ד"א, ובחזו"א ס"ק ט"ז תמה דהיה להר"ש להק' עוד דאף אי נימא דחשיב כפתחה לחוץ [וכדביאר בחזו"א שם ס"ק י"ג] מ"מ אמאי טומאה בתוכה הבית טהור הא בכוורת כה"ג הבית טמא כיון דהיא מחולחלת וכוורת ע"ג כוורת לא עדיף מחלחול, (ומה"ט כתב בחזו"א סי' ג' סק"ה דודאי לא מהני נסר על טומאה בתוכה כיון דלא עדיף מחלחול), וכתב בחזו"א שם ס"ק י"ז דלמאי דמסיק הר"ש דהוא ד"א ניחא הכל, אולם עדיין צ"ע דהא מוכח בר"ש לעיל מ"ג דאף בדופן גמור לא מהני חלחול (עי' חזו"א סק"ח) וא"כ עדיין תקשי קו' החזו"א איך מועיל כוורת ע"ג כוורת הא לא עדיף מחלחול, וצ"ע.

הכלים שביניהן טהורים. ע"י בר"ש דמיירי בג' כוורות ואעפ"י דהעליונה מופלגת טפח והתחתונה מופלגת טפח מ"מ האמצעית טהורה, ובתיקון רבי בצלאל אשכנזי הוסיף דהוא מדין ד"א, ועי' חזו"א ס"ק י"ח דג"כ ביאר הכי ודימהו לפ"ה מ"ז כשם וכו', והוסיף דלפי"ז צ"ל דמתני' בריש פרקין דכוורת שהיא בתוך הפתח טומאה תחתיה ע"ג טמא, ע"כ מיירי דרחוק טפח מן הפצימין, דאל"כ הרי מהני מדין ד"א להציל ע"ג כדין אהל.

אם יש בין דופנותיהן לפצימין פו"ט וכו'. ע"י בר"ש דיישב לגרסא דטומאה בבית תוכה טהור דמיירי דפי העליונה דבוק לשקוף ופי התחתונה כפוי לארץ, ולא דמי לקדירה ותנור ע"ש, ועי' בחזו"א ס"ק י"ט דתמה דהא מפורש לקמן מי"ג דכלי כפוי טומאה ע"ג תוכה טמא.

והנה אי נימא כדעת הרמב"ם דטומאה באויר הוי רצוצה, [ובחזו"א כתב דכ"ה שעת הר"ש] י"ל דשאני הכא דהטומאה מתפשטת מהבית ולכך מהני הא דאית ליה הצלת נסר דלא תתפשט הטומאה לתוכו, אבל בכלי כפוי באויר וטומאה ע"ג כיון דהוי טומאה רצוצה הרי הטומאה בוקעת תחתיה ומשם נכנסת לתוכה, (וע"ע להלן מי"ג בדעת הרמב"ם).

אולם עדיין צ"ע דהא דעת הר"ש להדי' במי"ג דכלי דמכוסה בנסר אין טומאה נכנסת לתוכו כיון דאית ליה הצלת נסר, ולא איכפ"ל דהוא רצוצה והדק"ל.

אולם שמעתי מידידי ושארי הרב אליעזר לוי נ"י ליישב הדברים, דהנה עיקר חי' הר"ש דקרקע משמש כנסר לפתחו צ"ב דהא קיי"ל דארצו של בית כמוהו והיינו דקרקע נטמא מחמת האהל, וא"כ הרי אדרבא עד כמה דהקרקע משמש ככוורת נימא הרי אף מה שבקרקע יטמא ואיך יכול להיות מחיצה לטומאה, אולם הביאור בזה ברור דהא הגר"ח בפי"ט ה"א כתב בדעת הרמב"ם דכלי שיש לו דין צ"פ, אף דהוא מציל על הטהרה שבתוכו, מ"מ אם יש לו נקבים, אף דאין בזה ביטול על הצלת הכלי, מ"מ מדין מאהיל נטמא מה שכנגד הנקב, וחזינן מדבריו דבדין צ"פ תרתי איתנייהו ביה, חדא דהכלי חולק מקום לעצמו ולכך הוא מציל על

הטהרה, אולם עדיין אי"ז מועיל לענין דלא יהא לו דין מאהיל, אלא דנתחדש עוד בדין צ"פ דאף חייל עליה דין מחיצה וממילא אינו מאהיל על הטומאה, אבל בנקב שפיר נטמא משום מאהיל, ולפי"ז נראה ברור דכל מה דמהני הקרקע להיות כנסר הוא רק לענין דממילא הכלי חולק מקום לעצמו מדין צ"פ, אולם בודאי דאינו מועיל מדין מחיצה, דהא אף המחיצה תהא טמאה, וממילא א"ש דברי הר"ש דודאי היכא דהכוורת באהל מהני הא דכפוי על הארץ, דאין הטומאה בוקעת לתוכו, שהרי ע"י כיסוי הקרקע הוא חולק מקום לעצמו, אבל כשהכוורת באויר וטומאה ע"ג שפיר י"ל כיון דהיא טומאה רצוצה, הרי בשביל דיחצוץ על הטהרה כנגדו, לא סגי במה דהוא חולק מקום לעצמו, אלא בעי' דיהא לו דין מחיצה מכח הנסר, וכיון דכפוי על קרקע אי"ז חשיב מחיצה, אבל כשהוא כפוי בנסר על פיו ודאי מועיל הנסר לחצוץ מפני הטומאה, ודפח"ח.

עוד תמה בחזו"א דא"כ אמאי טומאה בתוכן הבית טהור הא נסר אינו מציל על טומאה, ואין לומר דהוא משום דחשיב כפתחו לחוץ, דא"כ היה מועיל אף בשאר כלים, ובלשון הר"ש מבואר דרק בכוורת מהני.

ע"י בר"ש בסו"ד דביאר דודאי היכא דיש טפח בין הכוורת לשקוף, אף אם בינה לפצימין ליכא טפח הרי הטומאה יורדת לשם, וצ"ב אמאי ליכא ככה"ג דין ד"א מחמת דסמוך לכותל וכדביאר הר"ש לעיל, אולם התי' בזה פשוט דודאי נסר אינו מחלק את הבית כ"ז שלא ביטלו שם, וממילא ה"ה הכא כיון דלא ביטל את הכלי לא יועיל מה דיש לו דין ד"א, דמ"מ אינו מחלק האהל לב' מקומות, אלא דאם הוא כלי סתום כההיא דמגדל וטומאה תחתיו כיון דאין לה מקום טפח להתפשט שם, ממילא אף אין טומאה נכנסת לשם וחשיב כמקום פחות מטפח, וכדביאר בחי' ר"ח הלוי פי"ט ה"א, אבל היכא דהכלי פתוח אף דיש לו דין ד"א אינו חוצץ את המקום לפחות מטפח. בס"ד

משנה י"ב

או מחזקת מ"ס כדברי חכמים - ע"י ר"ש דחכמים פליגי על כל המשניות דלעיל וסברי דכלי הבב"מ חשיב אהל וחוצץ בפני הטומאה, והק' אמאי לא תני להו עד השתא, ועי' ברא"ש ובא"ר מה דתי'.

אולם ע"י מהר"ם דבי' דליכא מעליותא במחזקת מ"ס, אלא דס"ל לחכמים כר"א ור"ש במי"ד דיושבת על שוליה ופחותה חוצצת, (אלא דאם אינה מחזקת מ"ס הרי מקבלת טומאה ואינה חוצצת, אבל במחזקת מ"ס כיון דאינה נטמאת חוצצת, וכמו"כ יועיל בכלי אבנים), והא דלא נקיט עד השתא לשיטת חכמים, משום דס"ל הכי רק בעומדת באויר ולא בעומדת בבית, דהיכא דהכוורת בבית כיון דהטומאה עולה ע"ג בטלה הצלתו, ע"ש, נהנה בלשון המהר"ם מבואר דבגונא דטומאה תחתיו הטומאה עולה ע"ג כנגד מה שבתוך הבית, וצ"ע דבשלמא לענין מגדל אף דהטומאה רצוצה מ"מ מדין סוט"ל הבית טמא, וכדביאר הר"ש שם, אבל הכא הרי אדרבא הרי פתחו לחוץ והטומאה יצאת לחוץ, ואולי ס"ל למהר"ם כביאור הרמב"ם שם דהוא מדין דאין אהל בתוך אהל חוצץ].

וצ"ב דהא במשנה שם מבואר דלרבנן מחזקת מ"ס אינו חוצץ, ובפשוטו צ"ל [נוכ"כ במהר"ם חילוק זה לקמן מי"ד] דשאני היכא דמוטה על צידה דכיון דיש רום טפח מהדופן העליון הרי"ז חוצץ ואין דופן התחתון ממעט, אבל ביושבת על שוליה דליכא רום טפח מהדופן ס"ל לרבנן דאינו חוצץ, אולם ע"י חזו"א סי' ד' סק"ג דביאר לשון המשנה לדעת המהר"ם באופ"א, וצ"ב כוונתו, ובאמת דבמהר"ם להלן מי"ד מבואר להדי' בסו"ד דלרבנן אף בליכא פו"ט הרי"ז חוצץ, וביאר דמה"ט נקט התנא רק להא דבוקע לתהום, ולא הזכיר דבוקע אף כנגדו עד דופן העליון, כיון דלחכמים בכלי שלם נופשט דה"ה בפחותה, ונקט כלי משום דרבנן מיירי בכלי, אינו בוקע כלל אף בפחות מטפח, ע"ש.

ועי' ברמב"ם פי"ט ה"ד ופי"ג ה"ג דפסק כחכמים ומ"מ הביא למשניות דלעיל, ועי' בכס"מ בסוף פרושו על המשניות דתי' דאף לחכמים אינו אהל גמור אלא כשהוא גבוה טפח אבל באינו גבוה טפח לכו"ע יש לו דין כלי ואינו חוצץ, וע"ש דהק' לנפשיה מכמה מתני' דעדיין אינו מיושב, ואולם עיקר הסברא צ"ב מה איכפ"ל אם הוא מאהיל על תחתיו הרי העיקר הוא אם יש לו אהל כלפי תוכו או לא.

טומאה בוקעת וכו' - עי' בר"ש דאין מצלת על מה שבתוכה כיון דאין הפסק בין אויר שלמעלה לאויר שבתוכה, וכן כתב לעיל במ"א, ובפשוטו כוונת הר"ש דהטומאה בוקעת ללמעלה ונכנסת לתוכו, אולם ברמב"ם פ"ז ה"ו מבואר להדי' דהטומאה נכנסת מתחתיה לתוכה, ועי' מקדש דוד עמ' רמ"ח ד"ה רפ"ט דביאר דהר"ש סובר דאעפ"י דהכלי פתוח לאויר טמא, עדיין יש לו מעלת צ"פ לגבי טומאה שתחתיו, ולכך הוצרך לפרש דהטומאה נכנסת דרך פתחו, אבל הרמב"ם סובר דכל שפיו פתוח לאויר טמא, בטל כל דין צ"פ שלו, ובוקעת מתחתיו.

אולם בחזו"א סי' ב' סק"ז כתב דא"א לפרש בכוונת הר"ש דהטומאה מתפשטת ועולה (וזה עפ"י מה דיסד שם דליכא כלל דין התפשטות הטומאה באהל, אלא כל דנמצא באהל המת טמא), אלא כוונת הר"ש דכיון דאין הכלי גדור בב' דפנות אין אויר תוכו חלוק בפנ"ע וממילא הטומאה בוקעת מתחתיו וכלשון הרמב"ם, ומוכח כן מדברי המהר"ם דכתב דע"כ מ"ירי באינה מסומכת דאל"ה חשיב כמוטה על צידה, וצ"ב דהא סו"ס פתחו בפנים, ובשלמא אי נימא כדברי החזו"א דהטומאה נכנסת מתחתיו שפיר י"ל דבמסומכת יש לו את המעלה של מוטה על צידה, אבל אי נימא דהטומאה נכנסת דרך פתחו מה איכפ"ל דמסומכת, הא כיון דהטומאה בקעה ע"ג ממילא נכנסת דרך פתחו.

ועי' ביאור הגר"א לתוספתא פרה פ"ה ה"ג דבטו"ר הטומאה בוקעת מתחתיו ובאינה רצוצה הטומאה עולה ע"ג ונכנסת לתוכו דרך פתחו, וצ"ב החילוק בזה, ובפשוטו י"ל דהגר"א לשי' בכ"ד במכילתין דכל היכא דאם הטו"ר תבקע היא תתפשט לתוכו שוב אינה בוקעת כלל, ונמצא דבאמת טו"ר בוקע לתוך צ"פ, ולכך ס"ל להגר"א דבטו"ר הרי"ז בוקעת מתחתיה לתוכה, אבל היכא דאיכא רום טפח דאינה טו"ר ממילא אינו בוקע לתוכו כיון דאית ליה דין צ"פ, ולכך ס"ל להגר"א דע"כ צ"ל דהטומאה עולה ע"ג ונכנסת דרך פיו לפתחו, וע"ע בספר תורת הראשונים במתני' דהאר"ק לבאר דבריו.

או מכוסה וכו' - עי' בר"ש דדוקא מכוסה בכפישה אבל מכוסה בנסר מצלת, והוכיח כן מדרגא לעיל [הובא בר"ש במ"ט] דנסר ע"ג כוורת שבתוך הבית דמצלת, ולעיל פ"ה מ"ו ביאר להך דינא עפ"י יסודו פ"ד מ"א דמהני נסר להציל על תוכו, [וצ"ב באמת אמאי הביא מהתוספתא ולא הביא ממתני' לעיל פ"ה מ"ו] וצ"ב למצאי הוצרך לבא לדין הצלת נסר, דבשלמא התם דמ"ירי דהמגדל בתוך האהל שפיר בעי' לחי' דמ"מ ע"י הנסר יש לו הצלת תוך, אבל הכא דהכוורת בחוץ וטומאה ע"ג הרי ודאי דמהני הנסר מדין מחיצה לחצוץ על על הטומאה, אולם נראה דל"ק כלל, דהא באמת דברי הר"ש צ"ב איך מהני נסר להציל על המגדל, הא הוי כנסמך ע"ג הכלי דאינו חוצץ, וע"כ צ"ל דלגבי הצלת תוכו לא שייך בזה חסרון דנסמך, [לפי ביאור הגר"ח דהוא מדין הצלת כלים הרי ודאי ולא שייך בזה חסרון דנסמך, ואף לביאור הקה"י דהוא מדין הצלת אהל, הרי לגבי תוכו המגדל חשיב כאהל, וא"כ אינו כנסמך על כלי אלא כנסמך על אהל], וממילא אף הכא בעי' להך דינא דנסר מציל על תוכו דאל"ה לא מהני כיון דהוא נסמך על כלי. ועי' במהר"ם דג"כ כתב כדברי הר"ש, וצ"ע דהא דעתו לעיל פ"ד מ"א דלא מהני נסר אלא בעי' שיהא למגדל צ"פ, ואין לומר דשאני הכא דאין הכוורת באהל, ואף המהר"ם מודה דמהני נסר לחצוץ, דהא הוי נסמך על כלי ולא מהני וכו', ועי' לעיל פ"ד מה שכתבנו בזה.

ועי' במהר"ם דתמה דמ"ש מכוסה בכפישה דחשיב דאיכא אהל טפח, ואילו במוטה על צידה אף דיש טפח מדופן העליון אינו טמא כנגד כולו, ותי' דשאני התם דהוי כלי אחד, ועיקר הקו' צ"ב דהא שאני התם דפתחה לחוץ ויש לתוכה דין הצלת צ"פ ולכך חשיב דליכא אהל טפח, אבל הכא הרי תוכה טמא ושפיר נעשה אהל לטמא, ומוכח כן מהא דאיתא לקמן פט"ו מ"ג דחביות שיושבות על צידיהן או על שוליהן דטו"ר בוקעת ועולה וכו', ומבואר להדי' דכיון דאין החביות מקב"ט הוי טו"ר, ולא אמרינן דמ"מ יש כאן אהל טפח מהחבית העליונה³⁰.

ויש שרצו לפרש דכוונתו להק' לפי מה דיסד בריש פרקין דכל דליכא חלחול טומאה בתוכה ע"ג טהור, וע"ז קשיא ליה דמ"ש מהכא דאף דהוא מכוסה בכפישה תחתיה טמא, אולם נראה דאינו נכון, חדא דהא כבר הוכיח המהר"ם ממשנה י"א דבעומדת באויר ליתא להאי סברא, ותו דודאי אף מכוסה בכפישה חשיב כמחולחל וכדכתב בחזו"א לענין כוורת זע"ז, ותו דא"כ אף אי לית ליה דין אהל טפח מחמת הכיסוי נמי תחתיה כנגדו טמא ואמאי הוצרך המהר"ם לבאר דהוא משום דמהכיסוי העליון יש טפח.

³⁰ וכן הרי מוכח בדעת הרמב"ם דפסק בפ"ב ה"ח לענין סאה שמוטלת על צידה דאין צד התחתון של הסאה ממעט את הטפח של צד העליון, וצ"ב דהא הגר"ח שם לעיל הוכיח ממתני' דחביות שיושבות על שוליהן דממעט מטפח, ומ"ש סאה, וע"כ דהיכא דאין תוכה מקב"ט ממעט אבל היכא דתוכה מקב"ט שפיר איכא אהל טפח.

שו"ר דהמהר"ם לשי' לקמן פט"ו מ"ג דחביות טהורות היינו של שייטין שאינן מקבלין טומאה אבל לעולם כלי אינו ממעט מטפח כדין קפולין, ודו"ק.

ועוד יל"ע בעיקר דברי המהר"ם כיון דבכוורת יש אהל טפח, למאי בעי' לחדש דדופן העליון מאהיל על תחתיה, הא כיון דהטומאה בוקעת לתוכה ממילא הטומאה מתפשטת בתוכה מדין כלי נעשה אהל לטמא, ושוב איכא הבאת טומאה ע"ג כנגד כולה, וי"ל דבאמת ס"ל כהשי' דטו"ר אינה מתפשטת בתוך האהל, וא"כ בהכרח צ"ל דאיכא אהל טפח מחמת דופן העליון ובטל מינה דין רצוצה, ולכך איכא הבאת טומאה ע"ג כנגד כולה, אולם עי' במהר"ם לעיל פ"ו דלכארי שי' דטו"ר מתפשטת בכל האהל, וצ"ע בזה.

וירידי הרב ממתיהו סטאר נ"י תי' דאזיל המהר"ם לשי' דכלי חוצץ על טומאה המתפשטת, וא"כ הרי אי נימא דטעמא דמתני' משום דהטומאה בוקעת לתוכה ומתפשטת בתוך הכלי, א"כ הרי הכלי חוצץ על תוכו, ואמאי טמא כנגד כולו, נואין לומר דמ"מ נימא דהטומאה תכנס דרך פתחו דהא כבר ביאר החזו"א דאין אור טמא מטמא, והוכחנו כן בכ"ד בדעת המהר"ם], וע"כ משום דדופן העליון מאהיל עליו ומתפשט הטומאה בכולו.

או כפוייה על פיה וכו' - עי' בתוס' יו"ט דהק' מכאן על דעת הרמב"ם פכ"א ה"ג דכלי כפוי מציל על תוכו בלא מירוח, דא"כ אמאי מבואר במתני' דטומאה ע"ג כלי כפוי תוכו טמא, ובחזו"א סי' ס"ק כ"ג ביאר דמוכח מכאן דהרמב"ם סובר כהראב"ד דכוורת דמתני' מיירי בכ"ח, ולדעת הרמב"ם הרי לא מהני כלי כפוי בכ"ח, אולם זה דוחק גדול בדעת הרמב"ם דהא כתב להדי' בפ"ט ה"ב דמיירי בכ"ע, וע"ש בחזו"א דנדחק בזה. ובמקדש דוד א' סק"ג תי' בדעת הרמב"ם דרק כשהכלי בתוך אהל מועיל הצלת כלי כפוי, כיון דלתחתית האהל יש דין מחיצה ומהני מדין ד"א, ועד"ז י"ל בעוד אופן דהיכא דהכוורת באויר הרי לדעת הרמב"ם חשיב כטו"ר ושפיר בוקעת הטומאה לתוכה משא"כ בבית דאינו טו"ר הרי"ז מציל עד התהום, [אולם בתויו"ט מבואר דנקט דגם באויר שייך דין הרמב"ם].

ועי' לשון הרמב"ם פ"ט ה"ה דהוסיף על דינא דמתני' "אם היתה הטומאה למטה" ובחזו"א סי' ב' ס"ק כ"ג כתב דתיבות אלו נראה כמיותר, אולם במרכבת המשנה שם אות י"א ביאר דכוונת הרמב"ם לאשמעי' דכפוייה על פיה אינו טמא אלא כשהטומאה תחתיה, ויש להוסיף דמדויק כן ברמב"ם דבפי"ז ה"ו הביא ג"כ לדינא דמתני' ולא הוסיף להנך תיבות, ומשום דהתם מיירי בכ"ח ובכ"ח לדעת הרמב"ם לא מהני הצלת כלי כפוי. ובפיה"מ ביאר הרמב"ם למתני' מדין טומאת קבר, ועי' תוס' ב"ב ק' ב' דבכלים ליכא דין קבר, ועי' חזו"א ה' סק"א.

משנה י"ד

היתה פחותה וכו' טומאה בוקעת וכו' - וצ"ב מ"ש מהא דאיתא לעיל מ"ג דפחותה אין טומאה בוקעת לתוכה ואין בוקעת מתוכה לדעת הר"ש והרמב"ם, והנה באמת כבר הק' הראב"ד אמאי אין הטומאה בוקעת לתוכה הא ליכא אהל החוצץ, ובתויו"ט לעיל מ"ג ביאר בדעת הר"ש והרמב"ם דהא דאין הטומאה בוקעת לתוכה דאף לפחותה יש הצלת כלי, אולם הרי צ"ב דמ"מ אמאי בטומאה בתוכה תחתיה טהור, הא אין צ"פ מציל על טומאה, ובפשוטו י"ל עפ"י דברי המהר"ם דכיון דטו"ל דרך פתחו אינו בוקע דרך דופן, אולם לפי"ז יקשה במתני' בעומדת על שוליה הא כיון דטו"ל דרך פתחו ממילא דופן מציל, ותו דהא הוכיח במהר"ם שם דבכוורת עומדת באויר אין דופן מציל, וא"כ יק' אף במי"ב בפחותה ומוטה על צידה דתוכה אין טמא אלא תוכה, והא בעומדת באויר אין דופן מציל.

והנה בחי' הגר"ח פ"ט ה"א ביאר דפחותה יש לה גם דין כלי, ומה"ט אין גוף הטומאה בוקע לתוכו כיון דיש לו דין צ"פ, ומה"ט נמי המאהיל עליו טהור כיון דליכא דין מאהיל בתוך אהל, וכן לענין כשהטומאה בתוכה, אף דצ"פ אינו מציל על גוף הטומאה, מ"מ מצד הטומאה המתפשטת אינו בוקע תחתיה כיון דאין בו טפח, וגוף הטומאה נמי אינו מטמא תחתיה כיון דאין מאהיל בתוך אהל, ולפי"ז א"ש דכ"ז היכא דהכוורת מוטה על צידה אבל בעומדת על שוליה דליכא אהל על גביו ממילא שוב הדר הדין דהוא מטמא כל מה שכנגדו מדין מאהיל, ולדעת הר"ש פ"י מ"ו דטומאה באויר רצוצה, ה"נ ביושבת על שוליה הוי טו"ר, נואין להק' דמ"מ הא יש כאן נסר ויחצוץ עליו, דמסתבר דכל דליכא תחתיו טפח כמו דליכא דין אהל ה"ה דלא מהני להיות מחיצה].

אולם נראה דבדעת הר"ש א"א לומר כן, דהא דעתו בריש פרקין דבטומאה בתוכה איכא הבאת טומאה לתחתיה כנגד כולה, וא"כ בע"כ דס"ל דכיון דכלי אינו חוצץ אינו חשוב כמקום פחות מטפח, וא"כ שוב יקשה מ"ש פחותה דמוטה על צידה מפחותה דיושבת על שוליה, הא כיון דכלי אינו חוצץ הוי כאותו אהל ואמאי תחתיה טהור.

אלא דעדיין י"ל דאף דלגבי חציצת כלי ס"ל להר"ש דאינו גורם דיהא נחשב המקום לפחות מטפח, מ"מ י"ל דלגבי פחותה כיון דאיכא מחיצת אהל, אף דהמחיצה אינה חוצצת, מ"מ חשיב תחתיה כמקום פחות מטפח, ויש לפלפל בזה.

עי' חזו"א סי' ד' ס"ק י"ג דתמה מכאן לדעת הראב"ד דטומאה באויר אין בוקע לתהום, דהא מבואר להדי' במתני' דטומאה ע"ג כלים שתחתיה טמאים, והא כיון דהכוורת מפסקת הרי היא כקרקע עולם ואמאי טמא תחתיה.

ר"א ור"ש וכו' - ובראשונים הביאו מהתוספתא דמודו בתחת הפקק דטומאה בוקעת וכו', ועי' בר"ש דביאר כוונת התוספתא דרק בפחותה פליגי כיון דתורת כלי עליו משא"כ בפקק, ולפי"ז לכאור' פליגי בין בכלי שלם ובין בפחותה, אולם עי' בר"ש בריש מתני' דמשמע קצת מדבריו דר"א ור"ש לא נחלקו בכלי שלם.

ועי' בחזו"א סי' ד' סק"ג דכתב לבאר שי' הר"ש, וכתב דזה כוונת הגר"א בא"ר וכנראה דכוונתו דטעמא דר"א ור"ש לאו משום דין אהל, דא"כ בפחות מטפח דליכא אהל אינו חוצץ, אלא דס"ל דכלי חולק מקום לעצמו, ואף ביושבת על שוליה ופיה פתוח למעלה נמי מציל על תוכו, ומה"ט הוא חוצץ אף בפחות מטפח, אלא דכ"ז בפחותה, דכיון דחזי' דאם יש תחתיה טפח היא חוצצת, ע"כ דאית ליה שם מחיצה ולכך עביד אהל טפח על תחתיה, וכיון דאית ליה שם מחיצה שפיר מהני הא דתוכו חלוק דאין טומאה נכנסת לתוכו, ומה"ט אף דבעלמא טו"ר בוקעת לתוך האהל, שאני התם דחשיב כאותו מקום, אבל היכא דהוא מקום נפרד בפנ"ע אין טו"ר בוקעת לתוכה וכהא דאין טו"ר בוקע לאהל שתחתיו, משא"כ בכלי שלם אף דתוכו חלוק לא מהני, דכיון דכלי אינו חוצץ ממילא הטומאה בוקעת לתוכו, אולם כ"ז ביושבת על שוליו אבל במוטה על צידה כיון דאין חיבור בין אור הטומאה לאור תוכו שפיר י"ל דכיון דחולק מקום לעצמו חשיב דאיכא מחיצה על הטומאה, אבל היכא דיושב על שוליו ואורו מחובר לאור הטומאה לא מהני הא דנקומו חלוק ואינו חוצץ, ודר"ק. (וע"ש דהק' דמ"מ אמאי אין אור הטומאה שע"ג מטמא כנגדו, והוכיח מאן כדבריו בסי' ב' סק"ז דכה"ג אין האור מטמא כנגדו, וכן מוכח בשי' המהר"ם דס"ל לר"א ור"ש דאית ליה הצלת כלי, וע"ג טמא, וק' דא"כ אמאי אין הטומאה נכנסת דרך פיו, ועי' כדברי החזו"א).

ובמהר"ם האריך לבאר דחכמים פליגי בין בפחותה ובין בשלימה, וחכמים דמי"ב ס"ל כר"א ור"ש, אלא דהק' אמאי אין טו"ר בוקעת לתוכה, ובשלמא במוטה על צידה י"ל דס"ל דכלי נעשה אהל לטהר, וממילא כיון דיש טפח מדופן העליון, הרי"ז חוצץ³¹, אבל ביושבת על שוליה א"א לומר כן דהא ליכא דופן ברום טפח, ולכך ביאר דס"ל דבאמת הצלתו מדין כלי, וס"ל דכלי נעשה אהל לטהר, ומה"ט כלים שע"ג טמאים, ולכך מבואר בתוספתא דתחת הפקק טמא כיון דלאו כלי הוא, והא דטומאה בתוכה אין יורדת ממנה, אף דכלי אינו מציל על טומאה, הוא משום דינא דסוט"ל וכדביאר לעיל בריש הפרק דכל דסופו לצאת מפתח הכלי אין הטומאה בוקעת מדופן, עכתו"ד בקצרה, וצ"ב עיקר הסברה אמאי ביושב על שוליו מהני להציל על תוכו, ואף דס"ל דכלי נעשה אהל לטהר, הרי מיירי דליכא רום טפח על הטומאה, וע"כ כדביאר בחזו"א סי' ב' סק"י וי"א דס"ל דכלי חולק מקום לעצמו, וצ"ב דא"כ אמאי הוצרך להוסיף דס"ל דכלי נעשה אהל לטהר³², ועוד קשה דא"כ מנלן דרבנן ס"ל כר"א ור"ש דילמא ס"ל כן רק במוטה על צידה דמדין אהל הרי"ז חוצץ, ומנ"ל דס"ל הכי אף לענין יושבת על שוליה, ועוד קשה דהא כתב לעיל דע"כ באור ליתא להאי חי' דסוט"ל מהני דהכלי חוצץ על טומאה בתוכו, וא"כ אמאי הכא מהני, ובע"כ צ"ל דר"א ור"ש פליגי עלה, וא"כ נמצא דפליגי עם ת"ק בעוד נידון, ועוד קשה דהא כתב לעיל במ"ג דאף במוטה על צידה ופחותה טו"ר בוקעת לתוכה עד דופן העליון, וא"כ אמאי הכא מהני, ובע"כ צ"ל דר"א ור"ש פליגי עלה, וא"כ נמצא דפליגי עם ת"ק בעוד נידון, וצ"ע בכ"ז.

ובפשוטו צ"ל דהכל תלוי בעיקר הנידון אם הכלי חולק מקום לעצמו, דלר"א ור"ש כיון דחשיב כמקום בפנ"ע ממילא שייך לומר סוט"ל אף כשהוא באור וכמו"כ אין בוקע לתוכו, אבל ת"ק ס"ל דלא חשיב כמקום בפנ"ע וממילא שפיר כתב המהר"ם במ"ג דבוקע לתוכו, וכמו"כ לא מהני להציל על טומאה שבתוכו כשהוא באור.

משנה ט"ז

והחבית טמאה - דעת הר"ש דמיירי בחבית שאינה מקב"ט ומ"מ כיון דפתוחה כלים שבתוכה טמאים, אולם דעת הרמב"ם בפיה"מ ובפי"ז ה"ו דמיירי בחבית של חרס, וטעמא דהחבית טמאה משום דע"י הבקיעה מתחתיה נטמא אורה, ובכס"מ בפ"ט סוף ה"ה הק' אמאי במוטה על צידה לדעת הרמב"ם אף דהטומאה בוקעת לתוכה כנגדו מ"מ כלים שבכוורת טהורים, ואילו הכא הטומאה מתפשטת בכולו, וי"ל דהא בעיקר סברת הרמב"ם דאינו

³¹ ולכאור' דבריו כאן סותרים לדבריו לעיל מי"ג דהיכא דהוי כלי אחד כיון דליכא טפח מדופן התחתון, אף לדופן העליון ליכא דין טפח, וצ"ל דכוונתו דלפי סברתו השתא אדרבא זהו גופא יסוד פלוגתם אם חשיב כאהל טפח או לא, אבל למסקנא באמת עיקר הנידון הוא רק אם יש לו חשיבות אף דהוא כלי.

³² אולם לפי ביאור החזו"א לעיל בשי' הר"ש א"ש היטב דאף דכלי חולק מ"מ בעי' דיהא לו דין מחיצה לטומאה, וס"ל למהר"ם דאי לאו דכלי נעשה אהל לטהר אינו נחשב כמחיצה, או י"ל דס"ל דאי לאו דכלי נעשה אהל לטהר לא היה חולק מקום לעצמו.

מתפשט בתוכו ביאר בחי' ר"ח הלוי עמ' ע"ו ד"ה והנה ברפ"ט דכיון דאית ליה הצלת צ"פ אין גוף הטומאה בוקע לתוכו, אלא דמ"מ כנגדו טמא משום דינא דמאהיל מרחוק, וע"ז לא שייך התפשטות הטומאה, אולם כבר ביאר שם הגר"ח דבכ"ח דאינו מתטמא אלא בטומאה בתוכו לא שייך לדרך אף משום דינא דמאהיל כנגדו, כיון דלא מקרי טומאת תוך, אולם נראה דכ"ז לענין מוטה על צידה אבל ביושבת על שוליה כיון דפתחה פתוחה אין לה דין צ"פ אף בשוליה וממילא חשיב לטומאת תוך והטומאה מתפשטת בחבית, ועד"ז ביאר במקדש דוד עמ' 335 ד"ה הנה רפ"ט.

טומאה תחת דפנה וכו' - ע"י בר"ש דכוונת המשנה דאם הטומאה תחת הבליטה שבדופן מה שבחבית טהור כיון דדמי למוטה על צידה, אולם ע"י ברמב"ם שם דנראה מלשונו דפי' דכוונת המשנה דהטומאה תחת עובי הדופן ולא תחת החלל, וכן פירש להדי' בכס"מ, וצ"ע דא"כ איך נפרש לסיפא דמתני' דאם היתה טמאה הכל טמא, הא אין הטומאה מתפשטת דרך הדופן, אולם באמת יש לדחות דגם להרמב"ם כוונת המשנה דאם הטומאה תחת הבליטה שבדופן מה שבחבית טהור, ואף דדעת הרמב"ם דמוטה על צידה כנגדו טמא, י"ל דשאני הכא דמייירי לדעת הרמב"ם בכ"ח, והרי ביאר הגר"ח דבכ"ח לא שייך לטמאות אף משום מאהיל כיון דאי"ז טומאת תוך, ולכך בטומאה תחת דפנה כיון דחשיב כמוטה על צידה דאית ליה הצלת צ"פ כולו טהור.

ע"י חזו"א ד' סק"א דהעיר אמאי לא מחלק לענין טהרת החבית דכ"ז ביש בדפנה טפח, והוכיח מזה דהצלת כלי שפתחו לחורן מהני אף במקום דאין בו דופן טפח, וכדין הצלת כלים.

בתוכה ותחת דפנה וכו' - ע"י בר"ש דכוונת המשנה דהטומאה בתוכה תחת חלל הדופן, וע"י חזו"א סי' ג' סק"י"א דלדעת הרמב"ם צ"ל דכוונת המשנה דהטומאה תחתיה והנידון לגבי כלים שבתוכה, אולם כבר הק' החזו"א דא"כ אמאי באמת טמא ומ"ש ממוטה על צידה דתוכה טהור, אולם ע"י בפיה"מ ובהל' דנראה דמפרש דכוונת המשנה דאם מקצת הטומאה תחת הדופן ומקצת תחת האויר הטומאה בוקעת, אולם יש לדפנות פו"ט כולה טמאה וכנגד פיה טהור, כיון דהטומאה מתפשטת רק בדפנות בלבד, וצ"ב אמאי באמת הטומאה מתפשטת בדפנות, וע"י במקדש דוד עמ' 344 ד"ה כתב מה דביאר בזה.

אבל היתה טמאה וכו' - ע"י בר"ש דהכל טמא משום טומאה בחיבורים, ומשמע דאף בכלים דאינם נוגעין בחבית אלא באויר נמי טמא בחיבורים, אולם במהר"ם כתב להדי' דמייירי בכלים שנוגעין בחבית, וע"י רש"ש, ובחזו"א סי' ד' סק"ב מסתפק מה יהא הדין בכלי שטף שנגע בחבית אי הוי אב או ראשון, אי נימא דיסוד הדין דחיבורין דחשיב לאבי אבות והנוגע בו הוי אב, או דהכ"ח הוי ראשון ומטמא לחיבורו כיו"ב, והנה לפי המהר"ם דבע"י נגיעה ולא סגי מה דהוא באויר, ע"כ דאין ענינו דהחבית בזמן המגע הוי כאבי אבות, דא"כ אמאי אינו מטמא לכלים שבאוירו כדין כ"ח שמתמא באוירו, וע"כ דענינו דעביד לשלישי כיו"ב, ולכך ס"ל דבע"י נגיעה, ותו דבלשון המהר"ם מבורר להדי' דכלי שנוגע בכלי שנוגע בחבית טהור, וע"כ דס"ל דהוי ראשון וראשון אינו מטמא כלים.

או גבוה מן הארץ טפח וכו' - ומשמע מלשון המשנה דאף באין בדפנה טפח אם גבוה מן הארץ טפח טמא, ואין להק' הא אין טומאה נכנסת למקום פחות מטפח וכדחזי' במגדל דכלים שם טהורים, דשאני הכא דכיון דכלי אינו חוצץ (וע"י להלן אמאי אינו כמוטה על צידה) ממילא דופן העליון הוא המאהיל עליו ושפיר איכא טפח, ופשוט.

או מכוסה - ע"י תיור"ט דכמו דכתב הר"ש במי"ג דכ"ז במכוסה בכפישה ה"נ צ"ל במתני', ומכאן הוכיח בחזו"א ד' סק"ו דלדעת התיור"ט מהני נסר בכל הכלים הטהורים ולא דוקא בכלי הבב"מ.

ע"י בר"ש דהביא מהתוספתא דהיכא דמקצתו תחת קורקורתה ומקצתו תחת דפנה ויש בדפנה טפח הכל טמא, וע"י בר"ש דפי' דמשום מיגו אתינן עלה, וע"י חזו"א ד' סק"י"ד דנתקשה מה הסברא בזה, ונראה לבאר דהא בעיקר דין המשנה דגבוה טפח כולו טמא, צ"ב דסו"ס איך נכנס הטומאה בתוך הדופן ומ"ש ממוטה על צידה דאף בגבוה טפח תוכה טהור, וע"כ מוכח כמו דיסד בחזו"א בכ"ד דהיכא דפיו פתוח בתוך האהל נכנס לו טומאה אף דרך דופנותיו, וה"נ י"ל דכיון דנכנס לו טומאה דרך קורקורתה נמצא דפיו של הדופן פתוח למקום הטומאה וממילא בטל כל הצלתו והכל טמא, אלא

דבתוספתא איכא חי' טפי דבשלמא במתני' י"ל דאותו האהלה גורמת לטומאה שתחת קורקורתה ותחת דפנה, אבל הכא הרי הוי ב' סיבות, וע"ז קמ"ל דמ"מ מדין מיגו בטל דין הצלת צ"פ.

פרק עשירי

מ"א

טומאה בבית כנגד ארובה טהור

(א) עי' סוכה י"ח א' דמ"ד דאין לבוד באמצע מוכיח כן ממתני' דארובה, ודחי דשאני טומאה דהלכתא גמירי לה, וברש"י שם ובראשונים במתני' בארו דהראיה ממתני' דכנגד ארובה טהור, אולם הריטב"א שם חולק דמתני' ליכא ראייה כיון דטפח בטומאה בטומאה כג' טפחים בסוכה, ולכך ביאר דהראיה ממשנה ב' דמייירי באין בו טפח ומ"מ כנגד ארובה טהור.

(ב) עי' רש"ש דתמה איך אפשר לפרש דטעמא דמתני' משום דאין לבוד באמצע, הרי חזינן דנקב טפח מעביר את הטומאה מאהל לאהל ולא אמרינן לבוד, אף דהוא בצד ולא באמצע, וכן תמה בפנ"י שם, [והפנ"י הוכיח מכח קו' זו דנקב טפח מעביר את הטומאה רק מדרבנן], ובערו"ל נ' שם תמה דאכתי תקשי באופן דהארובה בצד הכותל, ועי' קה"י סוכה סו"ס י"ג דתי' דלגבי דין טומאת אהל הרי ליכא כלל דין מחיצות אלא בעי' שיהא גג לאהל ולבוד לא מצי לשווי' אהל, אבל בסוכה כשאנו רחוק מהדופן ג"ט שפיר מועיל לבוד דהדופן סמוך לסכך, ע"ש.

אולם עדיין אי"ז תי' לקו' הרש"ש והפנ"י, והיה אפ"ל מסברא דהא דמחיצה מונעת מטומאה לעבור מאהל לאהל אינו מדין מחיצה אלא מדין חציצה, וכל דאיכא חור טפח ליכא חציצה, ולא יועיל ע"ז טומאה, דסו"ס הוא עובר דרך הנקב, אולם עי' בריטב"א עירובין י' ב' דהוכיח מכח זה דטפח בטומאה כג"ט בסוכה, ע"ש.

(ג) עי' רש"י בסוכה דביאר דהלכתא דאין לבוד באמצע, ועי' עירובין י' ב' דעור העסלא וחלל שלו מצטרפין בטפח, ופי' בתוס' דע"כ מירי דהכלי והטומאה תחת העור, דהא כנגד ארובה טהור, אולם מ"מ האויר מצטרף כדחזי' באויר סוכה דאף דמצטרף להשלים לשיעור סוכה מ"מ אין ישנים תחתיו, והא דאין האויר חשוב כסתום מדין לבוד, דהלכתא גמירי לן דאין לבוד בטומאה, עכתו"ד, ומשמע מלשונם דהלכתא דאין לבוד בטומאה, וכן דייק ברש"ש בסוכה.

וצ"ב לפי"ד התוס' כיון דחזי' דאף דכנגד הארובה טהור מ"מ מועיל עומ"ר להשלים לשיעור אהל דדמי לאויר סוכה דאף דמצטרף להשלים מ"מ אין ישנים תחתיו, א"כ מנלן לגמ' בסוכה דאיכא חילוק בין סוכה לטומאה, דילמא מהני לבוד בטומאה, אולם מ"מ כנגד ארובה טהור כיון דדמי לאויר סוכה דמצטרף ואין ישנים תחתיו, שו"ר בתוס' אנשי שם אות ב' דהק' כן לשי' רש"י בסוכה דאויר סוכה אין ישנים תחתיו, ע"ש.

וברשב"א ובר"ן שם תי' דאין לבוד בכלים, וצ"ע אמאי לא תי' כתוס' עפ"י הגמ' בסוכה דאין לבוד בטומאה, ועי' לקמן סק"ד תי' בזה.

וע"ע בר"ש כלים פכ"ב מ"י ובתור"ד ובמאירי בעירובין דנקטו דבאמת דינא דעור העסלא לא מיירי כלל בדין טומאת אהל אלא בדין מושב, [והראשונים דמיאנו בזה כנר' דס"ל דלא שייך דין עומ"ר במושב], וכן נקט הגר"א בור זהב כלים ב"ב סוף פ"א, והוסיף דאין לפרש דהוא מטעם אהל, ד"אהל טפח שלם בעי' וחלל לא מצטרף לטפח כדתנן באהלות בכ"ד".

(ד) עי' רמ"א יו"ד סי' שע"א סעיף ד' דהביא מפסקי מהרי"ו דב' גגות שאין ביניהם ג"ט לא הוי חיבור לטומאה דלא אמרי' לבוד להחמיר, והגר"א ציין דמקורו בגמ' בסוכה דשאני טומאה וכו', ומשמע דכוונתו לפרש דזהו כוונת הגמ', אולם במג"א סי' תק"ב

ס"ק ט' תמה על הרמ"א דאדרבא בגמ' מבואר דאמר' לבוד להחמיר, וכל הטעם משום דהלכתא דאין לבוד בטומאה, והוכיח כן מתוס' בעירובין הנ"ל דכתבו דמצטרף להשלים לשיעור אהל³³.

ועי' בקהלת יעקב לנתה"מ שם דהוכיח מזה דכל הך מילתא דאין לבוד בטומאה הוא רק לענין דיהא חשוב כסתום אבל לענין דיהא חשוב לאהל טפח מהני לבוד בטומאה, [וע"ש דכתב דכן מבואר בתוס' עירובין וצ"ב כוונתו], ובזה יישב לדברי הרמ"א דאין הנידון לטמא כלים שבג הב' אלא מיירי באופן דבכלל גג יש חצי טפח והנידון לצרף מדין לבוד לב' הגגות דיהא לגג חשיבות של גג טפח, ולזה הוצרך לטעמא דאין לבוד להחמיר, ע"ש דהאריך בזה³⁴.

ודבריו צ"ע דהא בתוס' כתבו דלפי"ז א"ש אמאי נקט אצבעיים מכאן וכו' ולא נקט משהו וכו' כיון דאין לבוד לטומאה, וצ"ע דהא על קו' זו לא מהני תי' דטומאה שאני, וצריך לבא לחילוק הראשונים דשאני כלים או דל"א לבוד החמיר.

ואדרבא לפי"ז א"ש דברי הראשונים בעירובין דמיאנו בתי' תוס' דטומאה שאני, ומשום דהך דינא הוא רק דלא נימא דיהא חשוב כסתום ויהא טמא כנגד הארובה אבל עדיין קשה דיחול עליו דין אהל טפח מחמת דין לבוד, ולא בעי' דיהא עומ"ר, וע"ז תי' דכלים שאני.

והנה הט"ז בס"ק ה' הביא לפסקי מהרי"ו ושם הביא ראייה מעור העסלה דלא אמרינן לבוד, וצ"ע אמאי לא הביא להסוגיא בסוכה דמוכח ממתני' דארובה דלא אמרינן לבוד, ואף די"ל דהסוגיא בסוכה מיירי לענין דלא נימא דכלים שתחת הארובה יהיו טמאים, אבל עדיין אין לנו ראייה דיש לקרב לב' המחיצות דיהא נחשב כחדא מחיצה, מ"מ עדיין יש להוכיח ממתני' דבית שנסדק לקמן ריש פ"א דאף בכה"ג לא אמרינן לבוד.

אולם לדברי הנתה"מ א"ש דאף דבמתני' דבית שנסדק מוכח דלא אמרינן לבוד לקרב לב' המחיצות עדיין אין לנו ראייה דלא מהני לבוד לצרף את האויר עכ"פ לענין דיהא הגג חשוב כאהל טפח, והכלים יהיו טמאים מחמת דגג טפח מאהל על המת והכלים, וע"ז הוא דהביא מעור העסלה להוכיח דלא מהני, וכנראה דראיתו מהא דלא אוקי הגמ' דמיירי דבכלל צד יש חצי טפח וקמ"ל מתני' דמצרפים לב' הצדדים מדין לבוד, וע"כ דלא אמרינן לבוד בכה"ג, ולכך בעי' לדין עומ"ר.

ה) עי' בחי' הריטב"א בסוכה דביאר למתני' והוסיף דמיירי דיש עוד פתחים והמת עתיד לצאת מהם, דאל"ה כנגד הארובה היה טמא, (וכן מבואר שם בחי' הרא"ה דמיירי דיש עוד פתחים, אולם הרא"ה לא ביאר טעמו בזה), וצ"ע דהא ליכא אהל כנגד הארובה ומה יוסיף לן דסוט"ל לשם, ולכאור' מוכח מהכא דיסוד דין סוט"ל הוא טומאת פתחים, והכא ארובה היא פתחו של הבית, ועדיין צ"ב.

טומאה כנגד ארובה הבית טהור

עי' פנ"י סוכה י"ח א' דהק' אמאי אין הבית טמא מדין סוט"ל ותי' מזה דסוט"ל דחשיב כאילו ליכא מחיצה וחשיב לאהל אחד, אבל הכא לא יועיל דסוט"ס אין המת והכלי באהל, וכן ביאר בחזו"א ט"ו סוף ס"ק ב', ובבועז אות א' כתב לת' דחשיב כסוף טומאה ליכנס, ועי' בחי' מהרי"ח דהק' מ"ש מביב דאם אין ביציאתו פו"ט הבית טמא, וצ"ב אם שייך הכא לומר דיהא דין קבר. ובעיקר הקו' עי' פרישה סי' שע"א ס"ק ב' דהק' כן על משנה ה' לענין ארובה שבין בית לעליה, ועי' בט"ז סק"ד דהאריך בזה.

³³ ועי' בבית מאיר שם באו"ח דתמה מנלי' למג"א דטעמא משום לבוד הא בגמ' מבואר דהוא משום דין עומ"ר, וצ"ל דס"ל למג"א דא"א להחשיבו לאהל משום עומ"ר בלבד ובעי' נמי לדין לבוד, וכן משמע מלשון התוס' דדימו להא דאויר סוכה והתם הוא מדין לבוד, ואכ"מ.

³⁴ והנה כ"ז תי' אמאי הרמ"א לא כתב כטעמא דגמ' אולם עדיין קשה דבגמ' מוכח דלא כטעמו של הרמ"א, ועי' בבית מאיר הנ"ל ובחי' בית מאיר סוכה י"ז.

מ"ב

טומאה בבית ונתן רגלו בארובה

ע"י בר"ש פ"ב מ"ד דמיירי דרגלו בחציו שלמעלה דאל"כ רגלו טמאה כדין מחצה ע"מ דשדינן את רגלו לבית. ע"י ברמב"ם בפיה"מ דטעמא דמתני' משום דאין טומאה יוצאת ונכנסת בפחות מטפח, ובר"ש כתב דפחות מטפח חשיב כסתום. ע"י בראשונים דכתבו דטומאה בבית ונתן רגלו בארובה אף לר"מ טהור, וצ"ב מ"ש מטומאה בארובה דס"ל לר"מ דרגלו טמא, ואילו הכא אף דמאהיל על התפשטות הטומאה הוא טהור, [ואף דמבואר בחזו"א סי' ב' סק"ז דליכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה, מ"מ הרי מבואר בחזו"א דטמא מדין טומאת אהל, ואפילו בגוונא דגבוה טפח אמרי' חבוט, וא"כ אף הכא יהא טמא מדין טומאת אהל], ובפשוטו צ"ל עפ"י מה דיסד הגר"ח בפ"ט דגוף הטומאה אית ליה דין מאהיל אף בפחות מטפח אבל על התפשטות הטומאה ליכא דין מאהיל בפחות מטפח, וה"נ כיון דליכא טפח בארובה ליכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה מהבית, [אלא דיש לדון לשי' הר"ש דס"ל דבכוורת וטומאה בתוכה תחתיה טמא כנגד כולה, ומוכח דס"ל דאף על התפשטות הטומאה איכא דין מאהיל בפחות מטפח, אמנם י"ל דס"ל לר"ש דאף דבטומאה תחתיה חשיב כפחות מטפח מ"מ בטומאה בתוכה כיון דאינו חוצץ חשיב כמקום טפח ולא דמי להכא].

עוד י"ל דדעת ר"מ דלגבי התפשטות הטומאה חשיב כאילו הבית סותם את הארובה שלא תצא טומאה ממנו, [וכעין ביאור חזו"א בדעת חכמים] משא"כ בכוורת כיון דליכא אהל החוצץ טמא כנגד כולה.

טומאה בארובה ונתן רגלו קודם הטומאה

הנה בעיקר טעמא דחכמים דקדמה רגלו לטומאה טהור מצינו כמה ביאורים באחרונים.

(א) ע"י חי' ר"ח הלוי פכ"ד ה"ד ד"ה והנה בהא (עמ' פ') דביאר דכיון דקדמה רגלו חשיב כטומאה תחת אהל דאינה מתפשטת בפחות מטפח, וכנראה כוונתו עפ"י יסודו בפ"ט ובפכ"ד דטומאה תחת אהל אינה מטמאה משום טו"ר ולא משום מאהיל, ולכך בקדמה רגלו חשיב דהטומאה תחת אהל ופקע מיניה דין טו"ר ודין מאהיל, וכע"ז מבואר בקה"י סי' כ"ו, וצ"ל דאף דמבואר בדבריו בפ"ט דתחת אהל כלים איכא דין טו"ר ודין מאהיל, י"ל דשאני הכא דכיון דהכלי גורם שהטומאה תתפשט באהל חשיב דכל הבית מאהיל על הטומאה ולא רק הכלי, ושפיר הוי מאהיל בתוך אהל.

ולביאור זה צ"ע דהא מבואר בלישנא דרבי שמעון דרגלו של שני מועיל כיון דרגלו של ראשון קדמה לטומאה, וצ"ע דאף בקדמה טומאה לרגלו של ראשון נמי יועיל רגלו של שני כיון דחשיב כמאהיל בתוך אהל, ואולי דבר טמא גרע, וצ"ע.

(ב) ע"י חזו"א סי' י"ד סק"ד דבתחלה ביאר דרגלו נעשה אהל מדין ד"א [ועי' מ"א פ"ו מ"ב דנקט דבאדם ליכא דין ד"א וכן נקט בחי' הגר"ח סי' ת"ח ובקה"י סי' כ"ד תמה מב"ב כ' א' דמועיל עכו"ם לסתום חלון] אלא דבאיכא טפח בארובה לא מהני כיון דסו"ס הוא טמא אבל בפחות מטפח כיון דסתום אינו חוצץ, וצ"ב דאף בפחות מטפח יהא רגלו טמא מחמת דהוא מאהיל על הטומאה, ואולי י"ל עפ"י יסוד הגר"ח דליכא מאהיל באהל, אלא דקשיא דהא אדם אינו חוצץ וע"ז י"ל דחוצץ מדין ד"א, [ועדיין צ"ע להשי' דדבר המקב"ט אף שאינו טמא אינו חוצץ מה יועיל ד"א, ואולי כמו דמועיל ד"א דיהא כלי חוצץ ה"נ מהני דיהא דבר המקב"ט חוצץ, אולם ע"י לקמן מ"ה דמשמע קצת מלשון הר"ש דלא מהני ע"ז ד"א].

אולם נראה דבאמת כוונתו לסברא דהביא אח"כ דחשיב דהבית סותם, ויסוד הדברים לפי דברי חזו"א דכל הנידון הוא בגוונא, דאם יהא סתימה אינו נטמא ואם הוא טמא אינו סותם, וכל הנידון הוא אם אלים הסתימה מהטומאה או דהטומאה אלים טפי,

אלא דקשיא ליה דהא אדם אינו חוצץ וע"ז הוצרך לד"א, ובמהלך הב' ס"ל דכה"ג מועיל חציצה באדם כיון דפחות מטפח קל לסתום, ולפי"ז א"א לומר כדברי הקה"י דר"מ במ"ג אזיל לשי' במ"ב, דהתם לא מיירי בגוונא דסתימה.

(ג) במקדש דור עמ' 331 ד"ה והנה לפי ביאר עד"ז דרגלו חוצץ מדין ד"א, והא דאינו נטמא משום מאהיל, משום דחשיב כסתום מחמת דין חבוט, דהא כתב הר"ש בפי"ב מ"ד דמיירי דרגלו בחציו ולמעלה ממילא אמרי' חבוט לרגלו לתוך הארובה והוי כסתומה, וזהו חידוש דאמרי' חבוט ומ"מ אינו טמא כיון דסו"ס הוא חוץ לאהל.

(ד) אולם בחזו"א מ"אן בזה דודאי מיירי הכא אף בכלי הבב"מ דלית ליה דין ד"א, אלא דפחות מטפח אפשר לסתום אף ע"י כלי, דע"י הכלי חשיב כסתום מחמת התקרה המקפת, והשתא הבית הוא מקום הטומאה, וחשיב דאין הרגל מאהיל על הטומאה, אבל דבר טמא אינו מועיל דיהא חשיב כסתום, וע"י בחזו"א סי' ח' סק"ג דפחות מטפח אינו חשוב וקל להיות כסתום והוכיח כן ממתני'.

(ה) בשו"ת נפש חיה יו"ד סי' צ"ו ביאר בטעמא דחכמים עפ"י ד הרמ"א דהא דלא אמרינן לבוד בטומאה משום דהוי להחמיר, ממילא היכא דהוי להקל שפיר אמרינן לבוד, ולכך אמרינן לבוד וחשיב כסתום לענין שלא תצא הטומאה, וצ"ב דא"כ אמאי בקדמה טומאה רגלו טמא.

ור"מ דמטמא יש להסתפק אם משום דס"ל דגוף הטומאה מטמא למאהיל עליו גם בנקב פחות מטפח, או דבאמת אינו אלא משום דינא דמאהיל מרחוק, (ולצד זה יש לפרש או דס"ל דאיכא טומאת מאהיל בתוך אהל וכן נקט בקה"י, או דס"ל דרגלו לא מצי משוי ליה כבתוך האהל), וע"י בר"ש דביאר בדברי התוספתא דלדעת ר"מ אם נתן קורה טפח על הארובה כלים שתחת הקורה טמאים, ואי נימא דלר"מ הוא רק משום דין מאהיל, הא כבר ביאר הגר"ח בפי"ט דכה"ג ליכא התפשטות טומאה באהל, וע"כ דס"ל דגוף הטומאה מטמא למאהיל עליו גם בפחות מטפח.

קדמה טומאה לרגלו

ע"י בלשון הר"ש דמשמע דטעמא משום דהרגל נטמאת קודם שסתמה את הרגל, וצ"ב למבואר ברמב"ם בסוף המשנה דחכמים פליגי על ר"ש בדינא דב' רגלים, והא בגוונא דב' רגלים קדמה סתימת הרגל לטומאה, ובמ"א כתב דהוא גזירה, אולם בחזו"א ביאר דבאמת איכא תרתי דסתרי או דנימא דהוא מאהיל ונטמא ואינו סותם או דהוא סותם את הארובה ואינו חשוב כמאהיל על הטומאה, ולכך אם רגלו קדמה נקטינן דהסתימה עדיפא אבל אם הטומאה קדמה נקטינן דאליה הטומאה ואינו סותם ונטמא משום מאהיל על הטומאה, ופליגי ר"ש וחכמים בב' רגלים אם הטומאה עדיפא על הסתימה או לא, ע"ש.

ב' רגלים

ע"י בחזו"א דביאר דע"כ לא בעי' דתהא רגלו סמוך לארובה, דא"כ במשך הראשון לרגלו נטמא רגל השני קודם שהניח את רגלו על הארובה, וע"כ דסגי אף כשרגלו רחוק מהארובה, ומשום דינא דחבוט, ומיירי ברגל טפח, והוכיח מכאן דבדינא דחבוט סגי במה דהקורה העליונה רחבה טפח, אף דבקמום שסותמין אותו ליכא טפח. והנה בלשון המשנה מבואר דמיירי דקדמו תרויהולטומאה, וצ"ב אמאי לא סגי דהראשון קדם, וע"י לשון הרמב"ם בפיה"מ, וצ"ב.

מ"ג

ר"י אומר וכו' כנגד הטומאה טהור

צ"ב לשי' ר"י מ"ש היכא דאיכא כזית שלם דכנגד הטומאה טמא ובפחות טהור, הא הוי כמאהיל על כזית, וכמבואר לעיל מ"א בנקב טפח, [אמנם לרבי יהודה א"ש דהא מבואר בתוספתא דס"ל דבאמת בכזית שלם אף בכזית טהור אולם עדיין תקשי לרבי יוסי באין בו להתחלק] ומצינו בזה ג' באורים.

(א) עי' בא"ר פ"ו מ"ג דביאר [ועי' ח' ר"ח הלוי פכ"ד דהביא לדברי הגר"א הנ"ל] דחכמים דהתם ס"ל כר"י דמתני', ומבואר דס"ל להגר"א דדינא דמקצת בבבית ומקצת בארובה הוא מדין שדיה, וס"ל לר"י דבליכא פו"ט שדינן ליה לגמרי לבית, וכן משמע בלשון הר"ש במ"א דבאיכא פו"ט הבית והארובה טמאים משום דשדינן לחומרא לבית ולארובה, וע"ע בא"ר במתני'.

(ב) בחי' ר"ח הלוי פ"ט ה"א ד"ה והנה באהלות (עמ' ע"ז) ביאר דס"ל דכיון דפקע דין מאהיל מהחצי שבתוך האהל ממילא אינו מצטרף לחצי שמחוץ לבית, [וע"ע בחי' הגר"ח פכ"ד עמ' 80 ד"ה והנה וצ"ע בכוונתו שם], ובדעת ר"מ י"ל דס"ל דסגי במה דהוא מאהיל על החצי שכנגד הארובה, ובקה"י כתב דס"ל דליכא חסרון במאהיל באהל ואזיל ר"מ לשי' במ"ב בקדמה רגלו.

אולם עיקר דברי הגר"ח צ"ב מ"ש מהיכא דאיכא חור טפח דמצטרף לחצי שבבית, הא לית ליה דין מאהיל, ומטו בשם הגרי"ז לבאר דבאמת בכל מאהיל מלבד דהוא טמא משום מאהיל הוא טמא אף משום דין טומאת אהל, ואף בפחות מטפח אית ליה דין טומאת אהל וכמבואר בא"ר פט"ו מ"ב, ולכך אם יש בארובה פו"ט דהטומאה יכולה להתפשט ולטמא מדין אהל שפיר יש לצרף לחצי שבבית, אבל היכא דליכא פו"ט דא"א לבא מדין טומאת אהל כיון דחשיב כאילו הטומאה במקום פחות מטפח דאינה מתפשטת ובעי' לדין מאהיל, שפיר ס"ל להגר"ח דאין לצרף לחצי שבבית.

(ג) בחזו"א י"ד סק"ה ביאר עפ"י שיטתו דר"י מודה דהיכא דליכא שיעור טומאה פחות מטפח אינו חשוב וקל לסתום.

רבי יוסי אומר וכו'

עי' ברא"ש דמירי כזית וחצי בבית וחצי בארובה, אולם עי' בלשון הרמב"ם בפיה"מ ובפט"ז ה"א דמשמע דמבאר דיחלק ויש כשיעור כנגד הארובה, וצ"ע לפי הגר"ח הנ"ל א"כ אמאי ס"ל לרב יהודה דטהור הא לא בעי' לצירוף הכזית שבבית, אולם נראה דאדרבא הא לפי רבי יהודה ליכא לאקשווי דהא ס"ל באמת דמאהיל טהור, וכל הנידון לרבי יוסי, וע"ז קאמר רבי יוסי דאם יש בו כזית טמא ואם ליכא כזית טהור, ודו"ק בלשון הגר"ח דבאמת הק' רק לרבי יוסי.

משנה ד'

טומאה כנגד ארובות

עי' בר"ש דבנתן דבר המקב"ט בבית העליה טהורה ול"א גו"א, אולם עי' ברע"ב ובמהר"ם וברמב"ם בפיה"מ ובפט"ז ה"ג דס"ל דכה"ג העליה טמאה, ובר"ש הק' דא"כ בנסר בבית וטומאה בעליה נימא גו"א לטמא העליה, [עי' לקמן מ"ו דמוכח הק' דינא מגוף המשנה], ותי' במקדש דוד קונ' סי' א' סק"א דלא אמרינן גו"א אלא להביא טומאה מאהל לאהל אבל בליכא אהל הטומאה ל"א

גו"א דיהא חשוב כאילו יש אהל לטומאה, ועיקר היסוד מבואר בחי' הגר"ח פ"ה מסוכה הכ"א דלא אמרי' חבוט רק להביא הטומאה מאהל לאהל אבל לא לאשוויי אהל³⁵.

[אולם עדיין צ"ב דהא בטומאה ע"ג הטומאה בוקעת למטה ומתפשטת לתוכה, וא"כ הרי הבית הוי אהל המת ונימא גו"א לטמא העליה, וי"ל דהרמב"ם לשי' דטומאה באויר הוי טו"ר ונימא דטו"ר אין מתפשט באהל, או דנימא דמוכח כחזו"א דליכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה, או דנימא כיסוד המקדש דוד דאין הטומאה מתפשטת תחת הנסר אלא מדין חבוט, וא"כ ממילא לא שייך לומר גו"א כיון דהוי תרי הלכתא].

ובדעת הר"ש נראה דודאי מודה דאיכא דין גו"א בטומאה, אלא דס"ל דשאני הכא דכיון דיש מחיצה רק בארובת הבית נמצא דבשביל דהטומאה תתפשט לעליה בעי' מקודם לאשוויי אהל על ארובת העליה ואח"כ הטומאה תתפשט לעליה, וכה"ג נמי לא אמרי' גו"א, אבל באופן דיהא קורה רק בארובת העליה שפיר אמרי' חבוט כיון דהקורה מאהיל גם על הבית, אי"ז חשיב לאשוויי אהל אלא לחבא את ב' האהלים, אבל הכא א"א לחבר את האהלים בלא דיחול מקודם שם אהל בארובת העליה וכה"ג לא אמרי' גו"א.

וכעין סברא זו מבואר בתשו' הפנ"י דלא אמרי' חבוט אלא באופן דהחללים מחוברים אבל באופן דאינם מחוברים לא אמרי' חבוט, אלא דהפנ"י ביאר כן גם באופן דהקורה בארובת העליה כמו בביב שתחת לבית, וע"ז הק' בנחל אשכול ממתני' דהטומאה עוברת לעליה, אבל בגוונא דמתני' שפיר י"ל כנ"ל.

ובאמת דמדברי הרמב"ם חזי' להדי' דלא כהפנ"י.

ואין להק' לדעת הרמב"ם דמ"ש מנתן דבר שאין מקב"ט בבית דהעליה טהורה, דודאי אף דאמרי' גו"א אינו כאילו הקורה רק בעליה, וכיון דאינו מקב"ט אין הטומאה עוברת לבית.

ארובה בין בית לעליה

הנה מתוך המשנה מבואר דהיכא דאיכא ארובה בין הבית לעליה וטומאה בבית הכל טמא, והנה בשביל דהטומאה תתפשט לעליה בעי' מקודם דהטומאה תתפשט בבית כנגד הארובה, ובפשוטו אין הטומאה מתפשטת בבית כנגד הארובה בלא דין חבוט, וכן בטומאה בבית כנגד הארובה לא תתפשט הטומאה לתוך הבית בלא דנצרך לעליה מדין חבוט, ובחי' הגר"ח הל' סוכה תמה מכאן על השי' שהובא בכס"מ בדעת הרמב"ם ובריטב"א בסוכה כ"ב א' דל"א חבוט כשהקורה העליונה רחבה יותר מהאויר שלמטה, וא"כ תקשי אמאי הטומאה שבבית מתפשטת כנגד הארובה הא התקרה שבעליה רחבה מנקב הארובה, וכן תמה בקה"י סוכה סו"ס כ'.

משנה ה'

נתן דבר שהוא מקבל טומאה וכו' הכל טמא

³⁵ ועי' רש"ש פ"א מ"ב דהק' אמאי היכא דליכא בקורה העליונה טפח לא אמרי' גו"א לקורה התחתונה, והוכיח מזה דל"א גו"א בטומאה, אולם ע"ש בחי' הגר"ח דהוכיח מהסוגיא שם דודאי דאמרי' גו"א בטומאה, [וע"ש דהוכיח דיסוד דין חבוט דרואין דהתחתון עולה והעליון יורד] אלא דלא אמרי' גו"א לאשוויי אהל.

ע"י בר"ש דס"ל כר"מ במ"ב דרגלו טמא, וברא"ש כתב דאיירי דקדמה טומאה לרגלו וקאי אף לרבנן, וע"י תויו"ט דהעיר אמאי לא פי' כהרא"ש, וע"י חזו"א סי' ח' סק"ה מה דתי', ובקה"י ביאר דס"ל להר"ש דאמרי' חבוט אף למקום פחות מטפח, אלא דמ"מ לר"מ דס"ל דרגלו טמא ע"כ דס"ל דטומאה בוקעת אף בפחות מטפח, ולכך הכל טמא.

וע"י מהר"ם דביאר דכיון דכלי אינו נעשה אהל לטהור חזי' לטומאה כאילו היא למטה ולמעלה, וצ"ע אמאי הוצרך להא ולא פירש כפשוטו דמקב"ט אינו חוצץ.

אין טמא אלא תחתון

הראשונים הק' אמאי שינה התנא לשונו במתני' מלשון המשנה לעיל, ויש בזה ב' תי' בראשונים ויש בזה נפק"מ לדינא, ונביא בעזה"י השיטות והראיות.

שיטת הרא"ש

א) דעת הרא"ש דאם נתן קורה רק בארובה שבעליה הבית טהור והעליה טמאה, ולכך א"א לשנות במתני' ממנו ולמטה טמא דהוי משמע דאם נתן בעליונה אף הבית טמא, וע"י חזו"א סי' ח' סק"ג דביאר דס"ל כהשי' בסוכה כ"ב א' דלא אמרי' חבוט למקום פחות מטפח ולכך הטומאה עולה לעליה נדרש"י ותוס' ס"ל שם דאמרי' חבוט והריטב"א והר"ן ס"ל דל"א חבוט, וכן מבואר בביאור הלכה ריש סי' תרל"א בדעת הרמ"א.

וע"י בחזו"א דהק' על הרא"ש מהא דמבואר בחולין קכ"ה ב' לענין חבילי מטה הפרוסין בארובה בין בית לעליה דשלא כנגד הנקב טהור, ובחי' הגר"ח סי' ת"ח תי' דמיירי דחלק מהטומאה כנגד התקרה וחלק כנגד מקצתה ואין בהם כדי להתחלק דס"ל לר"י דכנגד ארובה טהור ולכך אם נתנן בין בית לעליה כיון דתקרת הבית חוצץ, אף כנגד הנקב טהור, אבל בפרסן באויר כיון דאי"ז אהל גמור אינו חוצץ אלא רק שלא כנגד הנקב אבל כנגד הנקב אינו חוצץ, אמנם לכאור' לפי מה דביאר בחי' ר"ח הלוי פ"י"ט ה"א ד"ה והנה באהלות (עמ' ע"ז) בטעמו דר"י דכיון דפקע דין מאהיל מהחצי שבתוך האהל ממילא אינו מצטרף לחצי שמחוץ לבית, לכאור' אף בחבילי מטה כיון דפקע מהחצי דין מאהיל איך יטמא מהחצי שכנגד הנקב, וצ"ע בזה

אולם באמת דהרא"ש פ"ח מ"ד תי' להך קו' דהעמיד למתני' דחבילי מטה באופן דהטומאה בבית שלא כנגד ארובה ואזיל לשי', אלא דצ"ב לפי הרא"ש אמאי קתני במתני' שם דחבילי מטה חוצצין, הא אין הטומאה מתפשטת כלל כנגד הארובה, וצ"ב, ואין לומר דהכוונה לענין דהטומאה מתפשטת תחת חבילי המטה, דהא לגבי זה הרי גם מביאין את הטומאה, וצ"ע.

ב) ע"י פ"ד מ"ה בדינא דזיזין דאם הזיז העלין עודף על התחתון פחות מטפח טומאה תחת התחתון תחת המותר טמא ואם הטומאה תחת המותר תחת התחתון טהור, וק' לשיטת הרא"ש אמאי בטומאה תחת התחתון תחת המותר טמא, הא לא אמרינן חבוט לפחות מטפח, וי"ל דהוא מדין סוט"ל.

ע"י פ"ד מ"ג דטומאה במוכני כנגד הקורות הבית טהור, והנה בפשוטו משמע דמיירי דפתוח לבית, ומבואר להדי' כשי' המהר"ם דהעליה טהורה, וע"י חזו"א סי' ח' סק"ג.

ג) ע"י פ"ב מ"ד במתני' דסנדל של עריסה דכתב הרא"ש דמיירי דהטומאה תחת הפתח וקדמה טומאה לסנדל, וכבר תמה במקדש דוד דהא לשי' הרא"ש אף בנקב פחות מטפח העליה טמאה, ואמאי הכא רק הסנדל טמא, וע"י בגליונות קה"י שם דכתב לבאר עפ"י דברי הכס"מ בשם הר"י קורקוס דהיכא דאפוץ במעזיבה אין הטומאה עוברת לעליה, אולם נראה דלא דמי לדבריו, דהא

הרי"ק הק' לדברי הרמב"ם דאמרי' גו"א לקורת הבית, אמאי לא ניטמא הכא ונטמא הבעליה, וע"ז תי' דהיכא דהוא אפוך ל"א גו"א, אבל על הרא"ש איכא לאקשוויי אף בלא דין גו"א, [ועל הרמב"ם נמי יש להק' הכי ועי' לקמן בדברי המהר"ם], דהא כיון דהוי דבר המקב"ט אינו חוצץ וממילא כל העליה טמאה, אלא די"ל ע"ד סברא זו אף הכא, אלא דכבר תמה בחזו"א סי' ח' סק"ו דאין לו מובן.

(ד) עי' בפרישה ובט"ז

שיטת המהר"ם

(א) במהר"ם תי' דליכא למתני במתני' ממנו ולמטן כיון דגם אם נתן בעליון רק התחתון טמא, אבל לעיל דאיכא טפח גם אם נתן רק בעליון הכל טמא, ועי' בחזו"א שם דביאר דס"ל דאמרי' חבוט אף למקום שאין בו טפח והקורות סותמות את הארובה שבבית, ועוד הוסיף שם לבאר דאף אי נימא דלא אמרי' חבוט, מ"מ י"ל כיון דפחות מטפח קל לסתום, סתימת התקרה שמסביב מצטרף לסתימת העליה והטומאה מתפשטת בבית ולא בעליה, [ועי' לקמן דנפק"מ לזיזין], ועי' פ"א מ"ב דנתן קנה גבוה טפח כנגד הסדק הבית טמא, ועי' בתוס' יו"ט שם דהביא מהמהר"ם דהוא מדין גוד אסיק לקנה בסדק, והנה הרי התם מיירי דליכא טפח בסדק ומבואר להדי' דלדעת המהר"ם אמרי' גו"א למקום פחות מטפח, [ולדבריו ע"כ מיירי בקנה רחב טפח].

והנה כ"ז הוי סברא לענין דהטומאה מתפשטת בבית כנגד הארובה, אולם עדיין צ"ב אמאי אין הטומאה עולה לעליה, ובמקדש דוד נקט דלדעת המהר"ם חשיב מחמת דינא דחבוט כאילו הקורה מונחת למטה וסותמת את ארובת הבית, אולם בקה"י מיאן בזה דודאי אינו כאילו הקורה יורדת, והוכיח כן מהא דאם יש בארובה טפח הכל טמא, ואמאי לא אמרינן חבוט לסתום ארובת הבית, ולכך ביאר דחבוט מהני דהטומאה תתפשט באהל הבית וממילא פקע מינה דין רצוצה ושוב אינה בוקעת דרך נקב פחות מטפח, אבל נקב טפח שפיר בוקעת הטומאה לעליה, ועי' בחי' הגר"ח עמ' 76 ד"ה והנה תנן דהוכיח מהרמב"ם כדעת המהר"ם והק' אמאי אין טמא מה שבארובה כנגד הטומאה, והוכיח מכאן דליכא טומאת מאהיל תחת אהל, וזהו ע"ד הנ"ל דמחמת דין חבוט חשיב דהטומאה תחת מחיצה וממילא ליכא דין מאהיל אף כנגד ארובת העליה.

והנה במהר"ם ביאר דמיירי אף בכלים הטהורים, דאף דדינן כדאם דאינן נעשים אהלים לטהר, מ"מ מהני מדין ד"א, וצ"ב אמאי לא תי' דכלי שאינו מקב"ט הוי לעולם כמו קדמה רגלו וסותם, ולפי הנ"ל [דחבוט אינו מחיצה ודלא כמקד"ד] א"ש דכל מה דמהני קדם רגלו הוא רק באופן דסותם לנקב, אבל בחבוט הרי אינו כאילו הקורה מונחת בארובת הבית, ולכך קשיא ליה דא"כ אף קדמה רגלו חשיב כקדמה טומאה ואינו חוצץ, ולזה הוצרך לת' דהוא מדין ד"א.

(ב) עי' פ"ד מ"ג דטומאה במוכני כנגד הקורות הבית טהור, ובפשוטו משמע דמיירי דפתוח לבית, וא"כ מבואר להדי' כשי' המהר"ם דהעליה טהורה, אולם נראה דלפי מה דנתבאר דטעמא דמהר"ם משום דמחמת דין חבוט נתפשטה הטומאה תחת האהל ופקע מיניה דין טו"ר ודין מאהיל, א"כ הרי לשיטת המהר"ם והר"ש שם דמגדל אינו אהל אלא כלי גמור, הרי לא יועיל מה דהטומאה נתפשטה לתוך המגדל, דהא כבר הוכיח הגר"ח דלענין כלים לא אמרי' דפקע מיניה שם מאהיל, [ורק להרמב"ם דמגדל הוי אהל גמור א"ש, ולשי' באמת פ"י שם דמיירי בפתוח, ואזיל לשי' דס"ל כמהר"ם], ועי' חזו"א סי' ח' סק"א ד"ה שיש דביאר בשי' הר"ש דמיירי דסתום מלמעלה ופתוח מהצד לתוך המגדל.

(ג) עי' פ"ב מ"ד במתני' דסנדל של עריסה דכתב המהר"ם דע"כ מיירי דהטומאה שלא כנגד הנקב דאי כנגד הנקב אמאי אין הכל טמא, וכבר תמה במקדש דוד דהא לשי' המהר"ם אמרי' חבוט וא"כ אף כנגד הטומאה העליה טהורה, ובחזו"א סי' ח' ס"ק ד' הוכיח מכאן דהיכא דנתן דבר שאין מקב"ט בעליה ודבר המקב"ט בבית הכל טמא כיון דהיכא דנתן דבר המקב"ט גרע, ונע"ש בסק"ה דביאר לפי"ז אמאי העמיד הר"ש למתני' רק כר"מ], ובעוד אופן י"ל דלא אמרי' חבוט רק לאויר ולא באופן דיש שם קורה, אף דהוא דבר המקב"ט, והנה הרי"ק הק' על הרמב"ם אמאי אין העליה טמאה, וצ"ב דהא כבר הוכיח בחי' הגר"ח בפ"ט דדעת הרמב"ם כשי' המהר"ם דאמרי' חבוט, וע"כ דפשוט היה לו כחילוק הנ"ל, וכמו"כ היה פשוט לו דודאי מיירי דהטומאה כנגד הנקב, ולכך הוכיח מזה דשאני הכא דהוא אפון, [אמנם עי' בלשונו דהק' דנימא גו"א לפי הרמב"ם לשי', וזה אינו לפי הסברא דלעיל דלא אמרי' חבוט רק לאויר ולא למקום סתום, דא"כ ה"ה דלא שייך לומר גו"א, וע"כ כדברי החזו"א דנתן דבר המקב"ט גרע].

(ד) עי' פ"ד מ"ה בדינא דזיזין דאם הזיז העלין עורף על התחתון פחות מטפח טומאה תחת התחתון תחת המותר טמא ואם הטומאה תחת המותר תחת התחתון טהור, והק' בחזו"א י"א ס"ק י"א לפי שיטת המהר"ם אמאי בטומאה תחת המותר אין טמא תחת התחתון הא אמרי' חבוט אף לפחות מטפח, ותי' דכל דברי המהר"ם דחשיב כסתום הוא רק באופן דמוקף מד' רוחות דבכה"ג אמרי' דפחות מטפח קל לסתום אבל באופן דפתוח לא אמרי' חבוט, וצ"ב עדיין להראשונים דס"ל כן אף לענין קורות דאמרי' חבוט למקום פחות מטפח, ועי' בחי' הגר"ח סי' ת"ח דיישב דבגוונא דארוכה לאו מדין חבוט אתינן עלה אלא כיון דהבית ועליה הוי חדא מילתא הטומאה שבעליה מצטרף לסתום את הבית אבל בזיז דהוא חוץ לבית בעי' לדין חבוט ול"א חבוט בפחות מטפח, אולם עדיין תקשי להשי' דאמרי' חבוט בפחות מטפח.

שיטת הר"ש

עי' ר"ש דתי' דלישנא דכנגדו ולמטה משמע דקאי אף אלמעלה וכיון דנתן למטה ע"כ דלמעלה טהור, [ועדיין צ"ב אמאי לא תני לעיל כלישנא דמתני' ועי' גליונות קה"י] ומשמע מלשון הר"ש דאם לא נתן למטה העליה טמאה, וכדעת הרא"ש דלא אמרי' חבוט, אולם יעוי' בר"ש פ"ב מ"ה דביאר להסוגיא בסוכה כרש"י דאמרי' חבוט אף למקום פחות מטפח, ועי' בר"ש מ"ג דהביא מהתוספתא דהעליה טהורה מדין חבוט ומ"מ נחלקו תנאי אם כלים שכנגד הזית טמאין, ולמסקנא לכו"ע טהור, ועי' חזו"א סי' ח' סק"ה דיישב לפי"ז דהר"ש נקט לרווחא דמילתא דאף לרבי דכנגד הזית טמא מ"מ הכא טהור כיון דנתן עליו מלמטה, [וע"ע בהעמק שאלה סוף ויקרא דהנצי"ב נו"נ עם ר' בצלאל הכהן בכוונת הר"ש], אולם עדיין יקשה דבר"ש מ"ב ביאר לדברי התוספתא דבנתן קורה מעל הארוכה אף דאין בו פו"ט מ"מ הטומאה בוקעת מעל הארוכה וכלים שתחת הקורה טמאים, וכדעת הרא"ש, ובקה"י תי' עפ"י דרכו דהתם קאי לר"מ ולדידיה אף אי אמרי' חבוט מ"מ הטומאה בוקעת אף בפחות מטפח.

עי' פ"ד מ"ג דטומאה במוכני כנגד הקורות הבית טהור, ובפשוטו משמע דמיירי דפתוח לבית, וא"כ מבואר להדי' כשי' המהר"ם דהעליה טהורה, ועי' חזו"א סי' ח' סק"א ד"ה שיש דביאר בשי' הר"ש דמיירי דסתום מלמעלה ופתוח מהצד לתוך המגדל, אולם יעוי' בר"ש שם דגרס בדברי התוספתא דהבית טהור כיון דקורות יורדות וסותמות, ומבואר דמיירי בפתוח, דאל"כ לא שייך לומר דקורות סותמות, ומבואר נמי דאמרי' חבוט בכה"ג.

משנה ו'

שאם תעלה ואין שפתותיה נוגעות וכו'.

(א) עי' בר"ש מהתוספתא דמתני' מדין ד"א ומה"ט מבואר בתוספתא דאם הקדירה רחבה יותר מהארובה חשיבי ככלי הבית וליכא הצלת ד"א, וצ"ב דהא בסופ"ה פליגי רע"ק וחכמים בקדירה תלויה בקורה פחות מטפח אם אמרי' ד"א, והכא הרי רחוקה הרבה ואיך מהני ד"א, ועוד קשה דחזי' התם דאמרי' ד"א אף באופן דשפתותיה נוגעות בקורה, וכן מבואר בפ"ה מ"ב דמהני קדירה יושבת בארובה מדין ד"א (ע"ש בר"ש מ"ה), אף שהיא רחבה טפי מהארובה, ועי' חזו"א י"ד סק"ו (א) דביאר דהיכא דאם תעלה אין שפתותיה נוגעות לא בעי' שתהא דבוקה לקורה אבל אם יהיו שפתותיה נוגעות בעי' דתהא דבוקה לקורה, ומה"ט ברחוקה טפי מטפח בעי' שלא יהיו שפתותיה נוגעות אבל בדבוקה לא איכפ"ל דשפתותיה נוגעות, [וכע"ז י"ל בעוד אופן דבקדירה תלויה בקורה דמצרפין את הקורה לכיסוי הקדירה כדי שיהא כמקום בפנ"ע שפיר בעי' שיהא דבוק לקורה אבל בקדירה תחת ארובה דמצרפים להקדירה שתהא כהמשך התקרה שפיר חייל מכח דין חבוט הצלת ד"א, אלא דזה נסתר לכאן מדברי הר"ש פ"ט מ"י בפירוש לתוספתא דגם היכא דשוליה כנגד התקרה בעי' להצלת ד"א שתהא דבוקה לקורה, והתם הרי אינו בשביל שיהא כיסוי לכלי, ויש לחלק].

אולם לפי"ז צ"ע לשון הר"ש דכתב דטעמא דליכא ד"א ברחב מהארובה משום דחשיב ככלי הבית, ולהנ"ל הרי הטעם בזה דלא אמרי' ד"א ברחוקה אלא אם הוא כנגד החלל, ואולי י"ל דאין כוונת הר"ש לומר דזהו טעם הדבר, אלא כיון דליכא ד"א מחמת שהוא בולט לתוך האהל, א"כ נמצא דלא שייך ד"א לאשווי כחלק מקורת הבית, אלא דעדיין קשיא דנימא מחמת דין ד"א דיהא כאילו הכלי עולה עד הארובה, וע"ז תי' דכיון דאינו יכול להיות כחלק מהתקרה נמצא דהוי ככלי הבית ולא שייך תו לומר ד"א, ודו"ק.

ועדיין צ"ע מהא דמבואר במ"ז לענין נתונה באסקופה וטומאה תחתיה דמהני ד"א להציל על תוכה וע"ג, ואיך מהני הא הקדירה נתונה תחת השקוף [וזה קשה לב' פרושי הר"ש], והרגיש בזה החזו"א י"ד סק"ח, [וצ"ב אמאי הק' רק על אופן דאין בדופנה טפח], ואולי יש לחלק דקדירה תחת הארובה נעשית ע"י הד"א לחלק מהתקרה ולכך לא מהני אם יהיו שפתותיה נוגעות אבל בנתונה באסקופה נעשית ע"י ד"א לחלק מהדופן והמשך הדופן ולכך מהני אף בנתונה תחת המשקוף.

(ב) ובעיקר דין התוספתא דאם הקדירה רחבה יותר מארובה ליכא הצלת ד"א, עי' בספר פתח האהל כלל ז' ס"ו ו' דהביא מהאגודה דהוכיח דלא אמרי' חבוט היכא דהקורה רחבה טפי מהחלל שכנגדו מדינא דקדירה תחת הארובה, וביאר בפתח האהל דכוונתו לדין הנ"ל דהיכא דהקדירה רחבה טפי מהארובה לא אמרי' חבוט וממילא לא שייך דין ד"א, וצ"ב דא"כ אמאי טומאה תחתיה הכל טמא הא מבואר בגמ' בסוכה דאם לא אמרי' חבוט אין הטומאה עוברת לקורה התחתונה, ומוכח לכאן כדעת חזו"א ז' ס"ק ט"ו ט"ז דודאי איכא דין העברת טומאה מאהל לאהל ורק באופן דלקורה התחתונה ליכא טפח בעי' לדין חבוט לאשווי אהל, אולם הגר"ח בהל' סוכה חולק וסובר דליכא העברת טומאה מאהל לאהל, ולפי דבריו תקשי להנך שי' דליכא חבוט ברחב טפי מהחלל מהא דמבואר בתוספתא דטומאה תחתיה הבית טמא, וי"ל דשאני הכא דכיון דהקורה רחבה יותר מהארובה, ואין לה דין חציצת אהל מחמת דינא דד"א, נמצא דהבית מאהל על הקדירה ושפיר נטמא הבית, אלא דצ"ב דהא מבואר לק' מ"ז לפי פ"י קמא דהר"ש דבעי' שיהא נכנס דופן טפח, ויש לחלק דשאני התם דחייל עליה דין ד"א א"כ הרי הוא חוצץ על הטומאה, משא"כ הכא, אולם הרי בתוספתא שם מבואר דאף בטומאה בתוכה הבית טהור, וע"כ מוכרח כיסוד דברי החזו"א ס"ו ב' סק"ז דליכא דין מאהל על התפשטות הטומאה, אולם עי' לקמן מ"ז בעוד אופן.

(ג) הנה בגרסת הר"ש לא קתני טומאה בבית, אולם בתוספתא שלפנינו איתא או בבית, והגר"א בתוספתא מחקו, וצ"ב מה הנידון בזה, וי"ל עפ"י דברי המהר"ם בכ"ד דכלי חוצץ על טומאה המתפשטת, וא"כ בטומאה בבית אף דאינו נעשה ד"א מ"מ הכלי חוצץ על כלים שע"ג, ולכך לא תני לה.

טומאה בוקעת ועולה וכו'.

וצ"ב לשי' הרמב"ם דנתן דבר המקב"ט בארובה התחתונה אמרי' גו"א אמאי לא נימא גו"א ויהא אהל טפח ויהא הבית טמא, וי"ל דל"א גו"א רק היכא דהטומאה באהל אבל באופן דהטומאה אינה באהל טפח ל"א גו"א לאשווי אהל, וי"ל בעוד אופן דל"א גו"א לבטל שם רצוצה.

עי' ברא"ש דטומאה בתוכה חשיב רצוצה כיון דכלי אינו נעשה אהל לטהר וחשיב דהטומאה תחת הכלים והוי רצוצה, וצ"ב למאי הוצרך לבאר דהוא טו"ר, הא מ"מ כיון דליכא אהל טפח ליכא הבאת טומאה לבית, וצ"ל דבא לבאר אמאי בוקע לתהום, אולם עדיין צ"ע

ומבואר מדבריו דבטומאה באויר ליכא דין רצוצה ואינו בוקע לתהום, אבל תחת כלים הוי טו"ר, אולם עי' בר"ש בפירוש על התוספתא דמבואר להדי' דס"ל דאף בטומאה באויר איכא דין בקיעה לתהום מדין רצוצה.

תחתיה והבית טמא.

עי' בר"ש דשאני מהא דמבואר בתוספתא דהבית טהור, דהכא מיירי ביכול לקבל מעזיבה, וצ"ב דבפי' לתוספתא חזר הר"ש והק' מ"ש ממתני' ותי' דשאני התם דאיכא אויר בין הקדירה לארובה משא"כ מתני' מיירי דממלא לכל הארובה, וצ"ב למאי הוצרך לב' התי', עוד תמה בחזו"א י"ד סק"ו (ג) דהא הר"ש פ"ח מ"ב הוכיח מבית שנסדק דרק בסככות ופרעות מהני הא יכול לקבל מעזיבה, ועוד תמה דמבואר שם בר"ש בשם התוספתא דבעי' שיהיו שוין הקורות כדי שיהיו ראויין לקבל מעזיבה ולא מהני קורה אחת למעלה ואחת למטה, [וע"ע לקמן פי"א מ"א אות ה' בדעת הרמב"ם].

בעיקר הא דמבואר במתני' דע"ג טהור, יל"ע לשי' הרמב"ם לעיל מ"ד דאמרי' גו"א לקורה שבבית, א"כ ה"נ נימא גו"א לקדירה ותתפשט הטומאה מהבית ותטמא לכלים שע"ג, וע"כ מוכח דל"א גו"א היכא דהטומאה מעל הקורה וכדפשיטא לר"ש לעיל מ"ד.

בתוכה או ע"ג הכל טמא

עי' לשון הר"ש והרא"ש דטומאה בוקעת תחתיה ושוב אינה מצלת כיון דהיא טמאה, וצ"ב דהא גם מה דהיא בוקעת תחתיה הוא משום דהקדירה טמאה ואינה חוצצת, ואמאי פי' כן רק לענין הא דחוזרת ובוקעת למעלה, ועי' בר"ש להלן מ"ז דכתב דתוכה וע"ג הכל טמא דכיון דנטמאת רואין כאילו הטומאה תחתיה ומתפשטת לבית, ואמאי הכא לא פי' כן.

עי' בר"ש דביאר בדברי התוספתא דבמתני' כיון דלא אפיין הבית טמא אבל היכא דהקדירה אפוצה לארובה הבית טהור, ואף דכלי טמא המונח בחלון אינו חוצץ, [ומיירי התם אף באפיין] שאני הכא דכיון דהוא טמא הרי הוא כמאן דליתא והוי כטומאה בארובה דהבית טהור, והדברים צ"ב דמ"מ מ"ש ממתני' דאף דהכלי כמי שאינו הבית טמא ואילו הכא הבית טהור, ותו דעיקר הסברא צ"ב דהא חזינן דכלי מביא את הטומאה וכלים שע"ג אפילו שלא כנגד הטומאה טמאים, וכבר עמד ע"ז בחזו"א י"ד סק"ו (ב), וכנראה דיסוד הדברים הוא דבעלמא ודאי דאף דהוא טמא מ"מ עדיין יש לו שם אהל לענין הבאת טומאה, אבל באופן דנעשה חלק מהתקרה אינו יכול להיות כאהל בפנ"ע אלא הוא חלק מאהל הבית, אלא דמ"מ כיון דהוא טמא אינו חוצץ וכיון דהוי כמאן דליתא ואינו מביא את הטומאה, ועדיין הדברים צ"ב רב.

עי' בר"ש בביאור דין ג' דתוספתא. ומבואר מדבריו דאף דיש לכלי דין ד"א מ"מ אינו מביא את הטומאה לבית, וצ"ב, ולכאור' מבואר בזה דיסוד דין ד"א אינו דנעשה חלק מתקרת הבית, דא"כ לא יתכן דיהא לו דין ד"א ולא יביא את הטומאה לבית, אלא

כמו דיסד הגרא"ק דמכח הדופן בטל מיניה חסרון דכלי אינו נעשה אהל לטהר והוי אהל בפנ"ע, ולכך אף דחייל עליה שם אהל מחמת שהוא טפל לבית מ"מ אינו מביא טומאה לבית.

אולם בעיקר חי' הר"ש דבעי' דיהא כנוס טפח תוך האהל העליון, עי' חזו"א י"ד סק"ו (ג) דהק' מ"ש מזיזין דמבואר במ"ד דבסובב את כל הבית איכא העברת טומאה, אף שאינו כנוס טפח, והוכיח מזה דודאי היכא דמחוברין מהני ולא בעי' כנוס טפח, וכל הנידון כשאינן מחוברין אם יש העברת טומאה.

ובהא דמבואר בתוספתא חי' גדול דאעפ"י דבטומאה תחתיה הבית טהור מ"מ בטומאה בתוכו הבית טמא, היה אפשר לבאר די"ל דהא דאין טומאה עוברת מאהל לאהל הוא רק באופן דהוי אהל החוצץ דכיון דהוא אהל גמור נקבע דזהו מקום הטומאה ואינו עובר לאהל אחר, אבל היכא דהוי אהל טמא שפיר י"ל דאי"ז קובע מקום לטומאה ומשו"ה הטומאה עוברת מאהל לאהל, אולם לפי"ז תקשי אמאי היכא דאיכא טפח מצד אחד הבית טהור, הא כיון דאפוז מצד אחר הטומאה עוברת מאהל לאהל, וצ"ע בכ"ז.

עי' בר"ש בסו"ד דהק' מ"ש חבוט דקורות וקנה בסדק דמביא טומאה לבית, וצ"ב דהא כבר הק' לעיל מ"ש ממתני' ותי' דשאני היכא דסותם את החלל, וא"כ אמאי שוב חזר להק' ולת' הכי.

ובעיקר תרוצו של הר"ש לכאן מבואר כאן חי' בדין חבוט דאף דס"ל לקמן פי"ב מ"ה כשי' רש"י ותוס' דאם הקורה רחבה טפי מאויר שתחתיו אמרי' חבוט, מ"מ היכא דהקורה העליונה רחוקה טפח מהקורה התחתונה לא אמרי' חבוט, ועי' בחי' רעק"א שו"ע או"ח תרל"א דהביא שי' כעי"ז לענין חבוט דסוכה³⁶.

אולם נראה דאין כוונתו לומר הלכה בהל' חבוט, אלא דזה סברא בהל' העברת טומאה מאהל לאהל, דאף דאית ליה דין חבוט, [והראיה דהא אית ליה דין ד"א], מ"מ אינו מועיל לעשותו לאהל אחד, אלא כשיכנס תחתיו טפח.

משנה ז'

נוגעת במשקוף פו"ט

(א) עי' בר"ש ב' פי' אם בעי' שיכנס טפח תחת המשקוף או דסגי דיהא דבוק ברוחב טפח למשקוף, וצ"ב להשי' דבעי' דיכנס תחתיו טפח, אמאי בפחות מטפח אין הבית טמא מחמת דמאהיל על הטומאה, ובפשוטו צ"ל דשאני הכא דאית ליה דין ד"א והכלי חוצץ על הטומאה מדין חציצת אהל, [ואף להרמב"ם דאהל בתוך אהל אינו חוצץ, הרי כבר הוכיח הגר"ח דהיכא דאם ינטל הכלי תנטל הטומאה אית ליה דין אהל קבע וחוצץ], אולם עדיין צ"ע דהר"ש הביא מהתוספתא דהיכא דליכא טפח וטומאה בתוכה הבית טהור, והא כה"ג אין הכלי חוצץ ולמאי בעי' טפח, וכן יל"ע דהר"ש הביא בהמשך לתוספתא דקוברי המת אין אהלן מצטרף עד דיהא אהלן נכנס תחת החלון טפח, והא המת נסמך בידי אדם ואין אדם חוצץ ואמאי בפחות מטפח אין הטומאה עוברת, [אלא דזה תלוי בב' פי' הר"ש ועי' להלן].

ולכאור' מכאן ראייה גדולה ליסוד חזו"א סי' ב' סק"ז דליכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה, ולכך בעי' דיכנס טפח תחת המשקוף דיהא חשיב לאהל אחד, אולם עי' לשון ר"ש פי"ב מ"ג דמשמע דאיכא דין מאהיל על התפשטות הטומאה.

³⁶ וע"ש עוד דביאר בדעת הראשונים דאמרי' חבוט אף כשהקורה רחבה מהנקב דאמרי' חבוט רק על חלק מהקורה, אולם עי' בלשון הגר"א בא"ר דביאר דמחמת גו"א חשיב דהצד בולט ומבואר דלא כהבנת רע"קא, אלא אי נימא כדברי החזו"א דהוא לאו דוקא.

ושמעתי מידידי הרב אריה פרידמן נ"י לתרץ עוד דכיון דכ"ז שלא נכנס טפח אין הקדירה חשוב לאהל אחד עם הבית ממילא אהל הבית חוצץ על הכלי שלא יתפשט הטומאה תחת הכלי במה שנמצא תחת האהל, (אולם לפי"ד הגר"ח בפכ"ד הרי אין כלל דין דאהל חוצץ ורק לדעת הראב"ד שם יתכנו הדברים הנ"ל).

(ב) בעיקר מה דמבואר דלא חשיבי ב' האהלים כאהל אחד בלא טפח, עי' במהר"ם דהוא משום דהוי אהל עראי, אולם עי' ר"ש לעיל מ"ו דהק' מ"ש מתני' מהא דבקורות עליונות ותחתונות לא בעי' דיכנס טפח, ותי' דשאני התם דסתום מכל סביביו, ולמהר"ם ל"ק כלל, דשאני הכא דהוי אהל עראי משא"כ בקורות דמיירי בקורות קבע.

אלא דצ"ב אמאי באמת לא אמרי' חבוט אף בפחות מטפח, ולפי' השי' דבשביל חבוט בעי' שתהא הקורה העליונה מכונן כנגד אויר שתחתיו א"ש, אולם הרי מוכח מהר"ש דלא ס"ל הכי, דא"כ לא היה מקשה מ"ש מתני' מקורות, וכן מבואר בר"ש פי"ב מ"ה, וע"כ צ"ל דזהו באמת כוונת הר"ש לתרץ דלא אמרי' חבוט אלא במוקף כל סביביו אבל היכא דאינו מוקף סביביו אין העברת טומאה בלא דיכנס תחתיו טפח, וא"כ תקשי אמאי בגבוה טפח תוכו וע"ג טהור, הא אין שייך דין ד"א על הקדירה בלא דין חבוט.

וי"ל דודאי אמרי' חבוט לענין דיחול עליו דין ד"א, אולם בשביל דיהא אהל אחד בעי' דיכנס תחתיו טפח, ולכך אף דאית ליה דין חבוט אינו מועיל לעשותו לאהל אחד.

עוד יש להעיר דמדברי המהר"ם מוכח דליכא הבאת טומאה מאהל לאהל, דאל"כ מה איכפ"ל דהוא אהל עראי, וע"כ דכיון דהוי אהל עראי אינו נהפך להיות לחלק מהאהל, וכן מוכח מהשי' דבעי' דיכנס טפח תחת הבית דע"כ ליכא הבאת טומאה מאהל לאהל, ובשביל דיהא חשוב לאהל אחד בעי' דיכנס תחתיו טפח, אולם להרא"ש דסגי בנגיעה שפיר י"ל דבאמת איכא הבאת טומאה מאהל, ומה"ט א"ש דהרא"ש לקמן פי"א מ"ב ביאר דקנה גבוה טפח מהני כיון דהוא אהל, ולא ביאר כמהר"ם והגר"א דהוא מדין חבוט, ואזיל לשי' ודו"ק.

(ג) עי' בר"ש דהביא מהתוספתא דאוכלת שפתותיה בשקוף כ"ש דאם יש בדופנה טפח אף בטומאה תחתיה הכל טמא ואם אין בדופנה טפח טומאה תחתיה תוכה טהור, וצ"ב מ"ש מהרישא דאף ביש בדופנה טפח יש דין ד"א על תוכה וגבה. ונראה דהנה הובא לעיל הערת החזו"א אמאי במתני' ליכא חסרון דכלי הבית ותי' לעיל דשאני הכא דכיון דפתוח לאויר אף דהוא בתוך הבית אינו בכלל כלי הבית, אולם נראה דשאני היכא דשפתותיה אוכלות כ"ש דכיון דפתחו של הכלי נכנס לבית שפיר י"ל דאם יש בדופנה טפח חשיב לכלי הבית ולית ליה דין ד"א אבל באין בדפנה טפח עדיין אינו בכלל כלי הבית ואית ליה דין ד"א. והנה יש לדון בהא דשפתותיה אוכלות כ"ש אם מיירי דחלל הכלי נכנס במשהו לתוך הבית או דבאמת פיו בחוץ אלא דעובי השפה נכנס תחת השקוף, והנה הר"ש בהמשך דמבואר בתוספתא דבטומאה בבית היא טמאה בלבד, והק' הר"ש דמשמע דרק הכלי טמא משום דאתא דרך שפתותיה, והרי ממנ"פ הבית טמא, והיינו דכיון דטמאו לקדירה ע"כ דס"ל דמיירי דחלל הכלי נכנס במשהו לתוך תחת השקוף, וא"כ הרי ודאי דאף הבית טמא, ולכך פי' הר"ש דבאמת הבית טמא והקדירה טהורה מדין ד"א, ותמה בחזו"א סי' י"ד ס"ק ח' במוסגר אמאי הקדירה טהורה הא הטומאה נכנסת דרך פיה, ונראה דאדרבא לפי' גרסת הר"ש מיירי דרק עובי השפה נכנס תחת השקוף, ומשו"ה ס"ל דרק הבית טמא, אלא דא"כ תקשי אדרבא למאי הוצרך הר"ש לבא לדין ד"א הא כיון דפתחו בחוץ אין הטומאה נכנסת לו דרך דופנו כיון דאית ליה הצלת צ"פ, ובפרט לפי מה דביאר בחזו"א סי' ב' ס"ק י"ג על הא דפ"ט מ"י לענין קדירה היושבת על שוליה דאף היכא דחצי פתחו בפנים חשיב דפתחו לחוץ, וצ"ע.

ע"י בר"ש דהביא תחילת דברי התוספתא לענין שפתותיה משוכות מן המשקוף, ונראה דמיירי אף באופן דרופנה תחת השקוף ומ"מ כיון דאין פיה מכוון לתקרת הבית ל"א ד"א, ויש להוכיח כן מההיא דכוורת ופתחה לחוץ טומאה תחתיה ע"ג טמא, ואמאי ל"א ד"א, וע"כ משום דשפתיה משוכות מן השקוף.

טומאה בוקעת ועולה

ע"י בר"ש דאם הכזית משוך לפני הבית טמא. ולכא"ו מבואר מכאן דטו"ר בוקעת לתוך האהל, ובאמת דכה"ג אשכחן בחולין קכ"ו א' בשמעתתא דכלב המוטל באיסקופה דלרבנן דפליגי על ר"י בטומאה טמונה אף באין בצוארו פו"ט הבית טמא משום דטו"ר בוקעת, אולם נראה דכ"ז ראייה רק לאופן דהטו"ר בתוך האהל, אולם עדיין יש להסתפק באופן דהטומאה אינה באהל ובע"י דתתפשט לתוך האהל מחמת דין בקיעת טו"ר.

אין טמא אלא תחתיה

ע"י ר"ש דהביא תוספתא דנחלקו ר"א ור"י אם קוברי המת מצטרף אהלן לחלון הבית, ומתחילה נקט דמיירי דהמת נכנס פחות מטפח תחת לחלון, ומה"ט ס"ל לר"י דאין מעלין, והוכיח מזה דבע"י דיכנס טפח לבית, ודחה הר"ש ד"ל דמיירי דאינו כנוס תוך העליון, וע"י חזו"א י"ד ס"ק ט' דביאר דודאי בע"י כניסה כ"ש³⁷, ושוב דחה הר"ש דמיירי דליכא אהל טפח בחלון, וכנראה דכוונתו דס"ל לר"י דכיון דא"א למיעבד גוד אחית לעליון ה"ה אין מעלין את התחתון, וע"י חזו"א י"ד ס"ק ט' דביאר דפליגי אם אמרי' חבוט בפחות מטפח, או דס"ל דאף דליכא טפח לעליון מ"מ נימא גו"א לתחתון דאית להו טפח.

וע"י בר"ש פ"ב מ"ח דביאר דלר"א מעלין אף את התחתון אף שאין טפח בעליון ור"י ס"ל דאין מעלין את התחתון אף אם יהיה בעליון טפח עד שיכנס טפח, וצ"ב לפי הגר"ח בהל' סוכה דליכא חבוט לקורה שאין בה שיעור אהל איך מהני חבוט כשבעליונה ליכא טפח, עוד יל"ע אם לר"א היכא דליכא טפח בקורה העליונה נימא גו"א לקורה התחתונה, והרי בתוספתא שהובא בסוכה כ"ב א' לא הובא דר"א פליגי עלה, וע"י להלן פ"א מ"ז ישוב לזה.

והגר"א בזר זהב שם ביאר דאין מעלין את התחתון לטמא את הבית אבל מורידין לעליון כדי לטמא כלים שבחלון, ומבואר דס"ל דכיון דאמרי' חבוט חשיב כתרתי דסתרי לטמא הבית כאילו הטומאה למעלה, וזהו ראייה גדולה ליסוד תשו' הפנ"י המועתק בספר האשכול, ויש להק' לפי הגר"א דא"כ אמאי טומאה עוברת מהבית לארובה הא כיון דאמרי' חבוט שוב ל"א גו"א, וי"ל כיסוד הגר"ח דבית ועליה חשיב לאהל אחד ולא בע"י לחי' מיוחד בדין חבוט, אולם בדברי הפנ"י א"א לומר הכי דהא ביאר כן אף על ביב שתחת הבית, וכבר הק' עליו כן בנחל אשכול שם.

שיטת הרמב"ם פט"ז ה"ה

(א) דעת הרמב"ם דהיכא דהקדירה מכוונת כנגד ארובה טומאה ע"ג בוקעת לתהום, והראב"ד חולק דאי"ז רצוצה אלא מטמא לכלים שתחתיה בינה לארץ כיון דכלי טמא אינו חוצץ, וע"י בחי' ר"ח הלוי דפליגי ביסוד דין טו"ר אם בע"י דיהא אהל פחות מטפחאו דכל היכא דלית ליה אהל הוי רצוצה, וע"י חזו"א בגליונות לפי"ט וסי' י"ב סק"ח.

³⁷ והעיר ידידי הרב ל"י רפפורט נ"י דהא הר"ש הוכיח מתחילה מד' התוספתא דבע"י שיכנוס תחתיו טפח, ולפי"ז צ"ל דפליגי ר"א ור"י בהא גופא ומ"ד דמעלין ע"כ דס"ל דלא בע"י שיכנוס תחתיו טפח, [אלא דמוכח דלהל' בע"י כנוס טפח], וא"כ הרי גם השתא דפי' דבעי עכ"פ דיכנוס כ"ש נמי יש להוכיח דשמעי' ממ"ד דאין מעלין דלא סגי דנכנס כ"ש אלא בע"י כנוס טפח, וצ"ע ג.

ועי' בכס"מ דהק' על הראב"ד דא"כ בטומאה תחתיה נמי לא תרד לתהום, ותי' דשאני היכא דהכלי נטמא דהוי כאילו הוא מגולה, ועדיין צ"ב אמאי הוצרך הראב"ד להא דכלי טמא והרי אף בכלי שאין מקב"ט אינו חוצץ כיון דכלי אינו אהל לטהר, ואולי יהא מכאן ראייה לכס"מ פ"ט בביאור למ"א דכל היכא דטומאה בוקעת את הכלי ושם ליכא טפח הרי"ז טו"ר, ולכך לא סגי בהא דכלי אינו חוצץ, דמ"מ הוי טו"ר, אלא כיון דהוא טמא הוי כמאן דליתא ואינו רצוצה.

ועי' ברש"ש על מ"ו ובחזו"א ז' ס"ק י"ג דהק' על הראב"ד דאף אי לית ליה דין רצוצה היה ראוי דכלים שבקרקע יהיו טמאים מדין מאהיל, ובמקדש דוד תי' דקרקע מציל כמו צ"פ.

(ב) דעת הרמב"ם דטומאה בתוכה וע"ג הבית טהור, ועי' כס"מ דהביא מפה"מ דגם תחתיה טהור, אולם במקדש דוד העיר דמלשון הרמב"ם משמע דרק הבית טהור אבל תחתיה טמא, וכן משמע בלשון הרמב"ם דכתב דטומאה תחתיה ע"ג טהור כיון דאין מטמא מגבו, ומשמע דאם היה נטמא מגבו היה תוכו טמא, וה"נ בטומאה בתוכה תחתיה טמא.

ובעיקר טעמו דהרמב"ם, הנה בלשון הרמב"ם משמע דכיון דהכלי טמא חשיב דהטומאה רק בארובה דהבית טהור [ונכסברת הר"ש בדברי התוספתא אלא דלפי הר"ש ל"א הכי רק באפוצה], ולפי"ז ודאי דתחתיו יהא טמא, אולם בחי' הגר"ח סי' ת"ב דביאר דמדין חבוט חייל דין ד"א וס"ל להרמב"ם דד"א מהני אף על טומאה בתוכו, וע"ש הביאור בזה, אולם במקדש דוד ביאר דס"ל להרמב"ם דהא דהטומאה מתפשטת תחת הכלי הוא רק מדין חבוט דחשיב כאילו הטומאה תחתיו וממילא כל האהל טמא, וא"כ נמצא דא"א להחשיב את הקדירה והבית לאהל אחד בלא דין גו"א, וע"ז חז' הרמב"ם דלא אמרי' תרי הלכתא. והנה יש להק' על הרמב"ם אמאי בקורה בארובת הבית פסק בה"ג דאמרי' גו"א והעליה טמא, ואמאי לא אמרי' דאף דהוא טמא מ"מ הבית טהור וכמבואר בדבריו הכא, ולפי דברי המקדש דוד א"ש כיון דהתם הוי רק חד הלכתא.

(ג) עי' ברמב"ם בסוף ההלכה דכתב לענין קדירה באיסקופה דאם טומאה בתוכה או ע"ג תחתיה טמא כיון דטומאה יוצאה מן הבית לתחתיה, ולשונו צ"ע אמאי לא פי' כפשוטו דהטומאה בוקעת תחתיו ומטמאתו, ואין לומר דמיירי דהטומאה בחלק הכלי שבתוך הבית, דכבר ביארו הר"ש והכס"מ דא"כ באין בו טפח היה הבית טמא, וע"כ דמיירי דהטומאה מחוץ לאהל, ועוד קשה איך יתכן דהטומאה עוברת לבית, ואין לומר דס"ל דאף דהכלי אינו נטמא [וצ"ב הטעם] מ"מ מדין גו"א הטומאה עוברת לבית, דהא מבואר ברמב"ם לעיל דטומאה בתוכה הבית טהור, ואמאי לא נימא גו"א לטמא הבית, וע"כ דאף להרמב"ם לא אמרי' גו"א כשהטומאה ע"ג.

ושמעתי מידידי הרב אריה פרידמן נ"י לתרץ בזה דהנה החזו"א י"ד סק"ז במוסגר ביאר דהרמב"ם לשי' דאהל מציל אף כשנטמא, וי"ל דכ"ז שייך לגבי שולי הכלי אבל לגבי דופן הכלי י"ל דאי"ז חשיב נטוי כאהלין ואינו חוצץ כשהוא טמא, ולפי"ז י"ל דמיירי בכלי דבולט באמצעו סביב כולו וכהיה דפ"ט מט"ז, והטומאה תחת הדופן ולא כנגד פיו, וממילא אף דאין הטומאה יורדת תחתיו מחמת דיש לו דין אהל, מ"מ כיון דהטומאה מתפשטת בתוכו לתוך הבית ממילא יורד מהבית לתחת הכלי, אולם עדיין תקשי בגוונא דהטומאה ע"ג איך מתפשט הטומאה לבית, וי"ל דמיירי בגוונא דמקצת כנגד פיו ומקצת כנגד דופן, וא"כ כיון דהכלי נטמא דרך פיו הרי בטל ג"כ דין הצלת צ"פ שלו והטומאה בוקעת דרך דופן העליון לתוכו, (וכדמוכח בפ"ט מט"ז, ע"ש), ומתפשט לתוך הבית וכנ"ל, עכ"ד.

והנה אף כי דבריו נכוחים אינם נכונים, דהא הרמב"ם חילק בין יש תחתיו טפח לאין תחתיו טפח, ובפשוטו החילוק בזה, דאם יש טפח הרי יש לו דין אהל מחמת ד"א ואין טומאה שע"ג בוקעת תחתיו, אבל בליכא טפח תחתיו טומאה שע"ג בוקעת לתחתיו, אולם אי נימא דהטומאה בוקעת לתוך הכלי ומתפשטת לבית א"כ הרי ליכא נפק"מ כלל אם יש תחתיו טפח או אין תחתיו טפח,

דהרי הטומאה מהבית תתפשט לחת הכלי אף שאין בו טפח, נולא דמי למגדל דכלים שם טהורין כיון דהכא לית ליה הצלה על הכלין, עוד יש לדון בכ"ז דאף על דופן העליון של הכלי יש דין ד"א ואין טומאה בוקעת לתוכו, וצ"ע עדיין דברי הרמב"ם. והאמת תורה דרכה כמו דהגיה החזו"א י"ד סוף סק"י.

פי"א

מ"א

הבית שנסדק

(א) עי' בר"ש דבתחלה פירש דנסדק כותל הבית, וכ"ה דעת הראב"ד פט"ז ה"ו, ובר"ש תמה א"כ אמאי לב"ש שיעורו בד' הא בעלמא שיעורו טפח, ועי' בראב"ד שם דיישב דאין לסדק תואר פתח, נהנה עי' בר"ש דכתב דע"כ בליכא גיפוף דאם יש גיפוף טמא, ועי' מ"ט וחזו"א מה דבי' בכוונת הר"ש, וראיתי לפ' דכוונתו דהא גיפוף דמצינו בעירובין היינו עצים דהופכים את הפרצה לפתח, ולכך אם איכא גיפוף הרי יש לו תואר פתח ועי' דגמ"ר סי' שע"א דתמה מ"ש טומאה בחוץ מטומאה בפנים, ועי' בראב"ד שם ה"ו וה"ז דביאר החילוק דלגבי טומאה בפנים תלי' דהסדק גדל והולך ולגבי טומאה בחוץ תלינן דסופו להבנות, ועי' חזו"א סי' ט"ו סק"ב דתמה על הדגמ"ר דהא הראב"ד מבאר דבריו דבטומאה בבית אמרי' סוט"ל והמת יצא קודם שיסתמנו, וצריך להוסיף בזה ביאור דודאי לגבי העברת טומאה מאהל לאהל בעי' פתח שעומד לתשמיש וכיון דסופו להבנות אין לו שם פתח לתשמיש, אבל לגבי סוט"ל כיון דאית ליה שם פתח מחמת דגדל והולך סגי בשביל שיעור פתח לדין סוט"ל, וע"ע באבי עזרי דביאר ב' אופנים בדעת הראב"ד והדברים שם צ"ב.

(ב) והנה לדעת הראב"ד לא נתפרש מה הדין לגבי נסדק הגג, ובדגמ"ר שם נקט דס"ל דבוראי טמא בכה"ג ולכך מיעור בפירוש הר"ש, אולם עי' חזו"א ט"ו סק"ב דנקט דס"ל דאף בכ"ש כלים שבחוץ טהורים וליכא בזה פלוגתא כלל, והוכיח כן מאכסדרה דהא אף להראב"ד מיירי דנסדק בגג, וכמבואר בראב"ד שם בה"ז, ולא מסתבר דיש חילוק בין נסדק לאורכו או לרחבו, והוסיף דכן משמע בלשון הראב"ד, וכנראה דכוונתו לבאר דזה כוונת הראב"ד בהשגתו בה"ז דכתב דמיירי בנסדק גג וזה אין לו שיעור ואפילו פחות מטפח ליכא העברת טומאה, וצ"ב במה פליג על הרמב"ם, וע"כ דלהרמב"ם מיירי רק בנסדק לאורכו ולפי פ"י כיון דבאכסדרה מיירי בנסדק גג ממילא אף אם מיירי בנסדק לרחבו אין לו שיעור ואף סדק כ"ש מפסיק, והסברא בזה פשוטה דס"ל דיסוד דין סוט"ל ענינו דבטלו המחיצות, ובזה אין נפק"מ מהו שיעור הסדק, ושמעתי מידידי הרב יהושע זליבנסקי נ"י להוסיף דבזה יובן לשון התוספתא דהביא הר"ש דטומאה בחוץ וכלים מבפנים אפילו כ"ש מפסיק, ופי' הר"ש דלפי' הראב"ד צ"ל דמיירי באכסדרה, וצ"ב דאי מיירי רק בנסדק לאורכו מה שייך הכא פנים וחוץ, וע"כ משום דלדעת הראב"ד בגוונא דאכסדרה אין חי' בין נסדק לאורכו או לרחבו, ולפי"ז י"ל דאי"צ להגיה לשון התוספתא דאף בטומאה בפנים וכלים בחוץ סדק כ"ש חוצץ.

(ג) עי' בראב"ד דמסתפק אם מתני' מיירי באופן דליכא פתח מלבד הסדק, ומ"מ אם אין לו שם פתח אין הטומאה יוצאת, או דמיירי דאיכא פתח פתוח אלא דאינו מציל אלא על פתחים מגופים ולא על סדק הפתוח, [והך דינא מבואר בתוספתא הובא בר"ש פ"ז מ"ג] ועי' בחזו"א סק"ב דכתב לפי צד קמא דהראב"ד דצ"ל דאזיל לשי' פ"ז ה"ד דפרץ פצימיו מטמא רק במגע, אלא דהק' דמ"מ יהא טמא מדין סוט"ל, ותי' דמיירי דיש גג רק כנגד הסדק ואמרי' סוט"ל רק למקום שאין שם אהל, ע"ש, וקו' צ"ע דהא כל החי' דגם בבית שאין לו פתח אמרי' סוט"ל מקורו בתוס' ב"ב י"ב א' דפי' דפרץ פצימיו הוא מדין סוט"ל, אבל הרי לדעת

הראב"ד דמטמא רק במגע ע"כ צ"ל דס"ל כשי' רשב"ם ב"ב ק' ב' שהוא מדין קבר וא"כ מנלן דאיכא סוט"ל גם במקום דאין לו שום פתח.

(ד) הר"ש נקט דמיירי דנסדק הגג, ובאחרונים הוכיחו מכאן דכיון דחזי' דביותר מכשיעור כלים שבחוץ טהורים ע"כ דל"א סוט"ל בשער העיר, ועי' לשון רעק"א תנינא סי' י"ח דכתב דלפי"ז ע"כ דיסוד דין סוט"ל דחשיב כאילו ליכא מחיצה, וידוע הקו' דא"כ מהו השיעורים דנשנו במתני', הא בסדק כ"ש חשיב כב' אהלים, דהא מה"ט טומאה בחוץ כלים שבפנים טהורים, אבל אי נימא דיסוד הדין דסוט"ל ענינו העברת הטומאה כשי' המהר"ם שפיר י"ל דנתנו שיעורים להעברת הטומאה, וכן אי נימא דדין סוט"ל ענינו טומאת פתחים שפיר י"ל דנתנו שיעורים עד כמה הוא נחשב לפתחו של הבית, וצ"ע בזה.

ובעיקר הוכחת האחרונים עי' בדגמ"ר סי' שע"א דדחה עפ"י לשון הרא"ש דמיירי לענין כלים שבסדק, אולם בהגהות חת"ס וכן בחזו"א נקטו דהוא ט"ס בלשון הרא"ש, וע"ש בחזו"א דהוכיח מהא דטומאה בארובה הבית טהור, ול"א סוט"ל, ה"ה כשהטומאה בבית כיון דהטומאה צריך לעבור דרך הסדק ל"א סוט"ל, ויש לפלפל לדעת הראב"ד דבעי' טפח מלבד המת, א"כ בבית שיש בו פתח טפח נעול נימא דל"א סוט"ל כיון דכשיעבור הטומאה בפתח היא אינה תחת אהל, ויש ליישב.

עוד דחה הדגמ"ר עפ"י שי' הראב"ד, וכבר הובא לעיל דעת החזו"א דאף להראב"ד ל"א סוט"ל בשער העיר, ובהגהות יד שאול תי' דחשיב סוף טומאה ליכנס כיון דהטומאה נכנסת לבית אחר, אולם הרי מבואר בש"ך סי' שע"א סק"ט דהיכא דאיכא ב' פתחים חשיב לצאת והדק"ל.

(ה) עי' ברמב"ם פט"ז ה"ו דבעי' נסדק בגגו ובכתלים, ועי' בחי' הגר"ח סי' ת"י דביאר דבלא הכתלים עדיין יהא טומאה מחמת דינא דסככות ופרעות, [ועי' במהר"ם תי' ע"ז] אבל כשגם הכותל נסדק ליכא אף טומאה זו, אולם העיר דהרי הרמב"ם מפרש להך דינא באו"א ומנ"ל דס"ל להאי דינא.

ושמעתי מדידי הרב ל"י רפפורט נ"י דיש להביא ראיה ממקו"א דהרמב"ם מודה לדין הראשונים, דהנה מבואר ברמב"ם פט"ז ה"ה דאם הקדירה תחת הארובה באופן שאם תעלה יש טפח בינה לשפתי הארובה הבית טהור, ומבואר להדי' דאם הוי פחות מטפח הבית טמא, וצ"ע הא ליכא חיבור בין הבית לקדירה, והנה הר"ש הביא כן מהתוספתא וביאר דמיירי באפוצה בצד אחד, אולם ברמב"ם לא נראה דמיירי בכה"ג, וע"כ צ"ל כמו דביאר הר"ש בתחילת דבריו דהא מחמת דינא דסככות ופרעות, ויהיה מוכח מהכא כדעת הרמב"ן נדה נ"ז א' דכל פחות מטפח איכא טומאת סככות ופרעות, וא"כ מוכח דאף הרמב"ם מודה להך דינא.

(ו) עי' סוגיית הגמ' שלהי שבת בעובדא דהלקטי וברש"י ותוס' שם, והנה בתחילה הק' התוס' מ"ש אם יש טפח או לא, הא אף בטומאה בארובה פחות מטפח הבית טהור, אולם עי' בריטב"א בסוכה י"ח א' דהביא דיש גורסין דבפחות מטפח הבית טמא. בהא דהוכיחו התוס' דע"כ מיירי במת שלם וא"כ לא יתכן שהיה רק כנגד הסדק שבגיגית, אלא מיירי דאיכא סדק מראשה לסופה והמת בצד אחד וכיון דהסדק מפסיק אינו מתפשט לצד השני, וסיימו דקו' ראשונה עומדת, ופי' במהרש"א דכיון דאף בפחות מטפח אית ליה שם סדק איך יתכן דבפחות מטפח הטומאה תעבור לצד השני, ועי' בתוס' הרא"ש שם ונראה מדבריו דאזיל כר"י דשיעורו בטפח, וצ"ל לפי"ז דמיירי דנסדק לרוחבו והטומאה בפנים והכלים בחוץ, אבל באופן דנסדק לאורכו הא לכו"ע שיעורו בכ"ש, ועי' בספר הצדיק רבי זונדל מסלנט בסוף שבת דכיון לדברי התורא"ש.

ע' ברש"י בסוף הסוגיא שם דנראה מדבריו דמיירי דמקצתו תחת הסדק ומקצתו תחת הגיגית, ולכך הביא רש"י להא דפ"י מ"ג, וזהו דסיים רש"י דאינו מבין, והיינו דהא תחת הבית לכו"ע טמא, וכל הנידון רק אם טמא גם כנגד הארובה, וא"כ הטומאה נכנסת לבית דרך פתח המאור, ומה הנפק"מ אם יש טפח בסדק, וצ"ע בכ"ז.

ע"ע בחי' חת"ם סופר שם ובהגהות מהרש"ם, וע"ע בפ"י ר"ח שם דפ"י שם דמיירי דהטומאה בבית, וע"י פ"י רש"י דשעורו כמלא אגרוף, וכבר תמה במגיני שלמה דהא בעשוי לאורה שיעורו כמלא מקדח, וע"ע בר"ן דשיעורו בטפח.

מ"ב

נתן את הקנה וכו'

ע' מהר"ם ריש פרק ט"ו דקנה גבוה טפח סותם את הסדק מדין גוד אסיק, וכן הביא כאן התוס' יו"ט מהמהר"ם, [נזמה דכתב שם דכשאנו גבוה טפח הוי טו"ר, צ"ע דהא לא מיירי דהטומאה תחת הקנה, ועמדו בזה המ"א והרש"ש, וע"י להלן עוד ק' בזה], ובא"ר כתב דהוא מדין גוד אחית, ולכאור' יש בזה נפק"מ דלפי המהר"ם בעי' דיהא הקנה רחב טפח ולהגר"א לא בעי' דיהא רחב טפח³⁸, [אולם בחי' ר"ח הלוי הל' סוכה נקט דלעולם בעי' דיהא טפח בתרוייהו, ומיושב ק' רש"ש במתני' מהסוגיא בסוכה], וע"י בר"ש פ"י מ"ו דטעמא דמהני קנה תחת הסדק משום דמוקף כל סביביו, ומשמע קצת דהוא מדין גוד אסיק, אולם ע"י לשון הרא"ש דמשמע בלשונו דלא בעי' כלל לדין חבוט.

ולכאור' אזלי לשי' לעיל סוף פ"י אם בעי' כנוס טפח, דלדעת מהר"ם והר"ש דבעי' כנוס טפח ע"כ דליכא העברת טומאה מאהל לאהל, ולכך בעי' לדין חבוט, אבל להרא"ש דסגי בנגיעה טפח, י"ל דלא בעי' לדין חבוט אלא טומאה עוברת מאהל לאהל, וכמו"כ בעיקר הא דס"ל למהר"ם דמתני' גו"א, הרי כ"ז לשי' לעיל פ"י מ"ה דאמרי' חבוט למקום פחות מטפח, אבל לשי' הרא"ש דל"א ככה"ג חבוט, אינו יכול לפרש למתני' מדין גוד אסיק.

אולם בעיקר דברי המהר"ם עדיין צ"ע דהא ע"כ מוכח דס"ל כיסוד הגר"ח דלא אמרי' חבוט לאשוויי אהל, דאל"כ תקשי קו' הרש"ש וכנ"ל, וא"כ למאי הוצרך לומר דבפחות מטפח הוי טו"ר, הא כיון דליכא רום טפח לא אמרי' חבוט לאשוויי אהל, ואולי יש לחלק בין רוחב טפח לרום טפח, וצ"ע בזה.

ג-1

בדינא דקפולין ע"ע פט"ו מ"א ומ"ג

בעיקר דינא דקפולין מצינו ג' שיטות בראשונים.

א) ע' ר"ש ורא"ש פט"ו מ"ג ובא"ר פט"ו מ"א דמבואר בלשונם דדינא דקפולין שייך רק בדבר המקב"ט אבל בדבר שאינו מקב"ט הרי"ז ממעט את חלל האהל, ומה"ט בארו דקדירה טהורה דמי לטבילות של שיש דכיון דאין מקב"ט ליכא בהו דין קפולין³⁹, וע"י בר"ש בסוף מתני' דהק' על התוספתא מ"ש כופת ע"ג אבן מאבן ע"ג כופת, וכבר יישב הגר"א בזה דכופת

³⁸ וע"י במ"א דכתב בשם הרא"ש דבעי' רוחב טפח, וצ"ע דהרא"ש כתב רק דבעי' משך טפח דאל"כ ליכא חיבור אהליון אבל מנ"ל דבעי' שיהא רוחב טפח.

³⁹ והנה בחי' הגר"ח פ"ט נקט דיסוד הדין דחביות טהורות הוי טו"ר משום דאין לטומאה מקום להתפשט, ומה"ט נקט דגם אם הטומאה בתוך הכלי חשיב תחתיו לפחות מטפח, וצ"ע דהא בר"ש מבואר דאם היה שייך בזה דינא דקפולין היה הטומאה מתפשט בכולו, וצ"ב לפי' הגר"ח הא אין מ"מ אין לטומאה מקום להפשט, וצ"ע בזה.

ע"ג אבן ל"ש לומר על האבן דכמאן דליתא, אולם עי' חזו"א ט"ו סק"ה ד"ה וצריך דיישב דהר"ש לשי' דכופת היינו חתיכת עץ ואינו כלי ולכך קשיא ליה דאבן ע"ג כופת נמי לא יביא טומאה, אולם עדיין צ"ע דמבואר בריש התוספתא דשני כופתין זה על גב זה מביאין את הטומאה, והא כיון דאינו כלי אינו מביא את הטומאה, ועוד צ"ב דלפי"ז הרי בהכרח צריך לומר כשי' הרמב"ם דשאני טבילות שיש דדמי לקרקע, וקשה מ"ש טבילות שיש מאבן תחת הכופת.

אולם עי' בר"ש וברא"ש פי"ד מ"ו לענין ב' זיזין דאין ביניהם ותחתיהם פו"ט הזיז העליון מביא טומאה לכל מה שתחתיו כדין קפולין, וכבר העיר החזו"א י"ב סק"ז דהא אין הזיז מקב"ט ומה שייך דין קפולין, עוד יל"ע דבפס"ו מ"ז כתב הר"ש דכרי של תבואה העומד באויר וטומאה תחתיו אין לו דין רצועה, [אלא אם ביטל את הכרי], ובפשוטו היינו מדין קפולין, וא"כ מבואר דגם בדבר שאין מקב"ט איכא דין קפולין, ועי' חזו"א י"ג סק"ט ז"ה ד"ה אהלות.

ולכא"ו צ"ל בדעת הר"ש דיש חילוק בין אופן דליכא חלל במציאות לאופן דב' זיזין דאיכא חלל טפח אלא דיש מחיצה ביניהם דכה"ג ודאי הכל טמא כדין קפולין, ועדיין צ"ע בחביות דאיכא טפח ומ"מ בטהורות ליכא דין קפולין. ע"ע בראב"ד פי"ב סוף ה"ח דהוכיח מכוורת שאינה גבוהה טפח דהטומאה בוקעת מדין רצועה, ואילו היה בזה דין קפולין אמאי אין הטומאה מתפשטת בתוכה, וע"כ דדבר שאין מקב"ט ממעט את החלל, ועי' להלן בשי' מהר"ם. וע"ע חזו"א י"ב סק"ז במוסגר כמה ראיות בזה, ודו"ק דיש לדחות.

(ב) עי' לשון הרמב"ם פי"ז ה"ד דשאני טבילות של שיש דהן כקרקע, ועי' בכס"מ דביאר דכיון דהוי מין קרקע הרי"ז מבטל את חלל אהל אבל טבילות של עץ הו' כמאן דליתא, ומהא דהוצרך להאי טעמא מבואר דגם דבר שאינו מקב"ט איכא דין קפולין, וצ"ל דסברתו דאף דבר שאינו מקב"ט אינו נעשה מחיצה אלא אם יש תחתיו אהל טפח, ולכך הטומאה מתפשטת בכולו.

(ג) עי' במהר"ם פט"ו מ"ג דחביות טהורות היינו חביות של שייטין דאינו כלי אבל כלי דאינו נעשה אהל לטהר אינו ממעט לחלל האהל, ומבואר דס"ל דרק דבר שאינו חוצץ מבטל את חלל האהל, אבל כלי טהור בתוך האהל כיון דאינו נעשה אהל לטהר אית ביה דין קפולין, וע"ע מהר"ם פ"ט מי"ג דהק' בכוורת דמוטה על צידה נימא דהעליון שגבוה טפח מביא את הטומאה, ותי' דכיון דגוף אחד שאני, והא דלא תי' כהראב"ד משום דאזיל לשי' הכא.

בדין אדם חלול - עי' בראב"ד פי"ז סוף ה"ד ובחזו"א י"ב סק"א. וע"ע חזו"א י"ג סק"ז דבעובי הצלעות וכתף אינו מביא את הטומאה, וע"ע חזו"א כ"ב סק"ג ד"ה בס' מ"א.

מ"ז

אם יש בצוארו פו"ט וכו'

עי' בסוגיא בחולין דלהו"א פליגי באין בצוארו פו"ט אם כנגד המשקוף ולפנים טמא, ולמסקנא פליגי נמי אם בעי' חלל טפח או לא, ועי' בתוס' דנסתפקו אם צוארו מקב"ט, והק' ממנ"פ דאי אינו מקב"ט מ"ט דר"מ, ואי מקב"ט תקשי אמאי ס"ל לר"י דבעי' חלל טפח הא אינו חוצץ, ותי' דמיירי דהטומאה בחוץ וכיון דליכא חלל טפח ליכא אהל שימשוך את הטומאה⁴⁰, ובמהרש"א העיר אמאי לא הק' נמי לר"מ דאי מקב"ט אמאי באין בו פו"ט טהור, ותי' דע"כ לר"מ מיירי דהטומאה בחוץ, דהא אף אי נימא דהוי דבר שאין מקב"ט הרי טו"ר בוקעת, וע"כ דר"מ מיירי דהטומאה בחוץ, אולם אכתי תקשי להו"א דר"י מיירי בטומאה בפנים מאי ראייה דטו"ר בוקעת, הא דבר טמא אינו חוצץ, עכתו"ד.

וצ"ע אמאי לא הק' המהרש"א דלפי ההו"א אף לר"מ קשה אמאי באין בו טפח מן המשקוף ולפנים טהור, הא טמא אינו חוצץ, וכה"ק באמת במהר"ם שם, (ובמה דנקט דר"מ ס"ל דטו"ר בוקעת יל"ע דהא להו"א דפליגי באין בצוארו פו"ט כנגד המשקוף ולפנים, ע"כ דר"מ ס"ל דטו"ר אינה בוקעת, דאל"כ אמאי טהור, וא"כ מהיכ"ת דלמסקנא הדרינן מהך מילתא וס"ל דר"מ אית ליה דין טו"ר, וצ"ל דלהו"א יש הכרח לומר דר"מ לית ליה דין טומאה טמונה אבל למסקנא שפיר י"ל כדן הפשוט דטו"ר בוקעת, ופשוט).

ועל קו' המהרש"א דעדיין קשה להו"א מאי ראייה דר"י ס"ל דטמונה בוקעת, עי' בספר תפארת יעקב על חולין דתי' דודאי דבר המקב"ט משוי ליה טומאה טמונה⁴¹, ולהו"א ר"מ דמטהר ע"כ ס"ל דטמונה אינה בוקעת ור"י דמטמא ס"ל דטמונה בוקעת, וגם בקו' ס"ל דלמסקנא מיירי דהטומאה עומדת בגופו של כלב בחוץ, אלא דהק' דמ"מ מאי טעמא דר"י הא דבר המקב"ט אינו חוצץ וחשיב דאיכא חלל טפח, וע"ז תי' דאף בדבר המקב"ט אין הטומאה עוברת בלא חלל טפח, נוצ"ב לפי"ז מהיכ"ת לתוס' דר"מ אתי לאשמועינן דינא דחוקקין הא י"ל דטעמא דר"מ משום דטמא אינו חוצץ], ובחזו"א סי' ז' ס"ק י"ז ביאר דכוונתם דדמי לסגוס ולכך ליכא העברת טומאה דרך הצואר לבית.

[עוד יל"ע על המהרש"א דהא זה ודאי דבגמ' מבואר דדבר טמא משוי ליה טמונה, וא"כ איך אפשר כלל לבאר דברי התוס' דס"ל דאינו טמונה דלא כמבואר להדי' בגמ', ואולי יש ליישב בדאמת גם המהרש"א ס"ל דחשיב טמונה אף מחמת דבר טמא וכמבואר בתוס' לעיל (עי' בהערה), אלא דס"ל דאף דהוא טמונה מ"מ בגוונא דידן דהטומאה בתוך אהל שפיר י"ל דמ"מ הטומאה תבקע מהצד לתוך הבית, דלא גרע מאהל בתוך אהל דאינו חוצץ, וה"נ ודאי דהאהל גורם דהטומאה תתפשט מהצד, וזהו דהק' התוס' דאם הוא דבר טמא אמאי אין הטומאה מתפשטת מצדו, ותי' דמיירי דהטומאה מחוץ לאהל, וע"ז הק' המהרש"א דלפי ההו"א דהטומאה בתוך האהל אמאי אין הטומאה מתפשטת מצדו, ויש לפלפל בזה].

⁴⁰ ולכא' דברי התוס' צ"ע רב דא"כ מנליה לגמ' דבתרתי פליגי, הא י"ל דכוונת ר"י דאם הוא מן השקוף ולפנים הבית טמא כיון דטמא אינו חוצץ ואם הוא מן השקוף ולחוץ הבית טהור, ומנלן דפליגי נמי אם אם השקוף החיצון שייך לאהל, ובשלמא בלא דברי תוס' הא אדרבא י"ל דלעולם לר"מ הבית טהור דאף אם הטומאה בפנים הוי טומאה טמונה ואינה בוקעת, וא"כ בהכרח דהא דר"י חילק בים בפנים לבחוץ הוא משום דבא לאשמועינן דמהשקוף ולחוץ אינו שייך לאהל הבית, וכגון בגוונא דלקמן פי"ב בכזית מודבק באיסקופה, אבל לפי תוס' לכא' צ"ע, וי"ל דלישנא דר"י משמע דאתי למימר טעם הדין, ולכך אי נימא דפליגי רק בדין חוקקין תקשי איך שייך לומר דטעמא משום רואין, הא אי"ז הנידון אלא התוצאה של הדין, וע"כ דרואין אתי לאשמועינן דלא אמרי' חוקקין והא דחילק בין השקוף בחוץ וכו' משום דאתי לאשמועי' עוד דין. [כ"ז מבני החבורה].

⁴¹ בעיקר הנידון אם דבר המקב"ט משוי ליה טו"ר עי' בסוגיא שם קכ"ה א' לענין קולית המת דקרי לה הגמ' טומאה בוקעת, אף דהעצם אינו חוצץ וכדתנן פי"ג מ"ה, ויש לדחוק דאין הכוונה לרצועה, אולם ע"ש בתוס' ד"ה נוגע ובפורת יוסף, ובתוס' בע"ב ד"ה קסבר וחזו"א סוף סי' י"ב דתמהו על תוס' דמבואר מדבריהם דחשיב רצועה, וע"ע כס"מ פט"ז ה"ה דנקט בדעת הראב"ד דדבר המקב"ט לא משוי ליה טו"ר.

ובחזו"א י"ב סק"ד תי' על קו' המהרש"א [לבאר ראיית הגמ' בהו"א דר"י ס"ל דטמונה בוקעת] דמ"מ העור אינו מקב"ט וחוצץ, וצ"ב דא"כ מה הק' התוס' דאי הוי דבר טמא אינו חוצץ, הא מ"מ העור חוצץ, ונראה פשוט דהרי מהעור עד הקרקע יש פו"ט אלא דס"ל לר"י דהבשר ממעט, וע"ז הק' התוס' דכיון דהבשר מקב"ט חשיב דאיכא רום טפח ואינו טמונה, אלא דצ"ב דמ"מ כיון דיש כאן אהל טפח והעור אינו מקב"ט אמאי אינו חוצץ, וי"ל דמייירי דאיכא נקב טפח פתוח דרך פיו לבית, אולם יותר נראה דהעור חשיב כנסמך ואינו חוצץ על הטומאה, אולם מ"מ אף יהא הטומאה בחוץ הרי"ז מתפשט לבית כיון דנעשה אהל לטמא, אולם כ"ז למסקנא דמייירי דאיכא רוחב טפח וכל הנידון על החלל, אבל בהו"א דהנידון באופן דליכא רוחב טפח, שפיר חשיב טמונה מחמת העור, ולא איכפ"ל דהוא נסמך דהא אף אם נסלק הבשר איכא עור דמשוי ליה טמונה, ועי' להלן דמוכח כן אף בדעת רש"י.

הנה בתוס' הק' עדיין דהא מ"מ איכא עצמות ותי' דכיון דאיכא אויר אינו ממעט וכיון דלא בטלו אינו חוצץ, וצ"ב דהא בריש דבריהם הק' דאם אינו מקב"ט מה מועיל כי יש בצוארו טפח, והא לא בטלו, וע"כ דהבשר סותם את כולו ובכה"ג הרי לא בעי' ביטול כמבואר בתוס' בב"ב כ' א', והנה התוס' כתבו בלשונם דאם אינו מקב"ט "הא ממעט הבשר את האויר מטפח" ולכא"ו זה ראייה גדולה דהא דסתימת כולו אינו מדין מחיצה כדביאר הגר"ח, דא"כ מה ענין למיעוט טפח, אלא ע"כ כמו דהבאנו שם מלשון הרשב"א דבכל גוונא הוא מדין דממעטין את החלון, אלא דאם סותם כולו איכא מיעוט אף בלא ביטול ואם אינו סותם כולו בעי' נמי שיבטלו. [שמעתי מידידי הרב אריה פרידמן נ"י].

ע"ע בא"ר פי' חדש במתני' ובחזו"א י"ב סק"ו.

עי' רש"י חולין דר"מ ס"ל דסגי ברוחב טפח אף שאין בחללו טפח⁴², ועי' מ"א דהוא דרבנן, אולם בתוס' שם כתבו דר"מ לשי' בכ"ד דחוקקין להשלים, והנה בתוס' שבת ז' ב' כתבו דל"א חוקקין אלא כשיש במקום אחד כשיעור דכה"ג אמרי' חוקקין להשלים במקום שחסר מהשיעור, והק' במ"א דהא הכא ליכא פו"ט בצואר ומ"מ אמרי' חוקקין, וי"ל דשאני הכא דאיכא פו"ט בגופו של כלב ואמרי' חוקקין להשלים בצוארו, ויש להוכיח כדברי התוס' דלכא"ו קשה אמאי לא אמרי' חוקקין בסגוס, וע"כ דהיכא דליכא כשיעור לא אמרי' חוקקין, (ועל הקו' מסגוס י"ל עוד דבשביל חוקקין בעי' דיהא חלל משהו להשלימו אבל בסגוס דסתום לגמרי ל"א חוקקין).

עי' בר"ש דבודקין אם חוט ג"ט מקיפו, וברא"ש כתב דצריך שיהא כדי לרבע טע"ט, ועי' ברש"ש דתמה על הר"ש דא"כ נמצא דרך באמצעיתו יש רוחב טע"ט אבל ליכא רום טפח, וע"ע רש"ש בחולין מה דהק' על הרא"ש.

⁴² ועי' לשון הראב"ד פי"ב ה"ח דכתב דיש מחלוקת אם בעי' עובי טפח, ולכא"ו כוונתו לענין רום טפח, וס"ל כרש"י דאיכא מחלו' תנאים אם בעי' אף רום או דסגי ברוחב, אולם בחזו"א ובפתח האהל לא נקטו הכי וצ"ע בזה.

מכנגד השקוף ולחוץ הבית טהור וכו'

עי' פ"ב מ"ח לענין כזית מודבק באיסקופה דפליגי ר"א ור"י מהו דין הבית, וכתב הר"ש דתלוי בפלוגתא דמתני', וכן לקמן פ"ד מ"ד לענין זיז פחות מטפח דפליגי ר"א ור"י מהו דין הבית, וכתב הר"ש דאזלי לשי'.

ועי' תוס' חולין דבארו דמיירי דכשסוגרים את הדלת איכא פחות מטפח, ולכאור' נראה דיסוד הנידון הוא אם חשיב כאהל בפנ"ע או דחשיב לאהל אחד עם הבית, דלר"א ור"מ חשיב הכל לאהל אחד ושפיר אית ליה דין אהל טפח אבל ר"י ור"ס ל"דא"א לחבר ב' אהלים להיות אחד אלא כשיש לכ"א טפח.

והנה הר"ש פ"ב מ"ח הביא לתוספתא דאהלי המת מצטרפים עם החלון דפליגי בה ר"א ור"י אם אמרי' גו"א, ופי' הר"ש דמיירי דליכא טפח בחלון, וצ"ב לפי' הגר"ח בהל' סוכה אמאי יש מ"ד דאמרי' גו"א הא ל"א גו"א לאשווי אהל, אולם להנ"ל י"ל דאדרבא אזלי לשי' הכא דלר"א דס"ל דחשיב לאהל טפח שפיר י"ל גו"א משא"כ לר"י.

אולם עי' בתוס' הרא"ש בחולין דביאר דמיירי דיש הפסק בין אהל האיסקופה לאהל הבית, ואזלי לשי' בדין כזית מודבק לאיסקופה, ע"ש.

והנה ברש"י ביצה י' א' כתב דסוט"ל מיירי אף בפתחים פתוחים, וצ"ב דבכה"ג פשיטא דטמא ולא בעי' לחי' דסוט"ל, ופי' בשטמ"ק דמיירי דאין ברוחב המשקוף טפח, ומבואר מדבריו דבלא דין סוט"ל אין הטומאה מתפשטת לפחות מטפח, והנה לפי ביאור התוס' הנ"ל הא תלוי בפלוגתא דר"א ור"י, ועוד יל"ע אם דבריו מיירי רק מן המשקוף ולחוץ, וצ"ע בזה.

וע"ע חזו"א ד' ס"ק י"ד ט"ו ט"ז.

רבי אליעזר אומר וכו'

עי' תוס' בחולין דר"א איירי בכלב שאין בצוארו פו"ט דאל"כ אמאי בפיו לפני הבית טהור, אולם ע"ש ברש"י ד"ה פיו לפני וכ"ה בר"ש במתני' דפי' דר"א מיירי דהטומאה בחוץ ולכך בפיו לפני הבית טהור, וצ"ע דממנ"פ אי מיירי דאיכא טפח פתוח לבית מה מועיל דהטומאה בחוץ הא סו"ס איכא טפח להעברת הטומאה, [ואולי אזיל לשי' בביצה י' א' דאף בפתוח שייך דין סוט"ל, וצ"ע], ואי מיירי דליכא פו"ט א"כ אף אם הטומאה בפנים יהא הבית טהור, ונראה דבאמת ליכא טפח פתוח, ומ"מ בטומאה בפנים אי ליכא רום טפח הא הוי טו"ר ובוקע לבית ואף אם יש טפח אינו חוצץ כיון דהוי נסמך וכנ"ל.

ובעיקר טעמו דר"א - עי' ברש"י ובר"ש דבארו דל"א סוט"ל כיון דאין דרך המאכל לצאת רק דרך שוליו אבל בפיו לחוץ הבית טמא מדין סוט"ל, ועי' חזו"א י"ב סק"ג במוסגר דהעיר דהא השתא הכלב מת ול"ש סוט"ל, ותו הק' דהא לכשיצא יהא מעוכל ואינו מטמא אחרים, ולכאור' מוכח מהכא דדין סוט"ל אין ענינו שבאמת יוצא הטומאה דרך שם, אלא כיון דמחיים היה יוצא דרך שם הווי שוליו פתחו של האהל.

עוד הק' בחזו"א דהא כה"ג חשיב ליכנס, ויש לדון ליישב דהא החזו"א שם הק' לדעת הרמב"ם פ"ב ה"ז דקורה שנתקצרה מביאה את הטומאה תחת כולה, אמאי באין בצוארו פו"ט הבית טהור⁴³, והוכיח החזו"א דאף להרמב"ם אין הטומאה מתפשטת באהל אחר, דאינו נעשה לאהל אחד עם הבית, ולפי"ז י"ל דכיון דתחת צוארו נמשכת הטומאה נמצא דנמשך טומאה תחת צוארו וממילא לגבי לטמאות כל הבית אי"ז בכלל להכנס, וצ"ע בזה.

⁴³ ועי' בחי' חת"ס סופר בחולין דכתב דמדברי המהרש"א והמהר"ם מוכח כדעת הרמב"ם, וצ"ע ג' כוונתו.

והנה בחזו"א בסי' י"ג ס"ק י"ב מסתפק להרמב"ם אם טומאה תחת הקצר מתפשט תחת כל הקורה, ושמעתי מדידי הרב יהושע זליבנסקי נ"י להוכיח מסוגיין, דאי נימא דהטומאה מתפשטת תחת כל הקורה א"כ אינו טו"ר, ואמאי מבואר בגמ' בהו"א דחשיב טמונה, וע"כ דבטומאה תחת הקצר אינו מתפשט לשאר הבית.